

**T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE VE AB TARIM SEKTÖRÜNDE İZLENEN ÜRETİM-İSTİHDAM
POLİTİKALARI VE ÜYELİK YOLUNDA TÜRKİYE’NİN İZLEMESİ
GEREKEN OLASI STRATEJİLER**

Tülay ŞEMSETTİNOĞLU

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

**ŞANLIURFA
2007**

Yrd. Doç. Dr. Tamer IŞGIN danışmanlığında, Tülay ŞEMSETTİNOĞLU'nun hazırladığı “Türkiye ve AB Tarım Sektöründe İzlenen Üretim ve İstihdam Politikaları ve Üyelik Yolunda Türkiye'nin İzlemesi Gereken Olası Stratejiler” konulu çalışma 25/06/2007 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Tamer IŞGIN

Üye:

Üye:

Bu tezin Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı'nda Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

Prof. Dr. İbrahim BOLAT

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	iv
KISALTMALAR.....	v
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Konunun Önemi.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR.....	3
3. MATERYAL ve YÖNTEM.....	5
3.1. Materyal.....	5
3.2. Yöntem.....	5
4. ARAŞTIRMA BULGULARI ve TARTIŞMA.....	6
4.1. Türkiye Tarımına Genel Bakış, Reel Üretim ve İstihdam Durumu.....	6
4.1.1. Tarım sektörünün dış ticaretteki yeri.....	7
4.1.2. Tarımsal yapıda değişmeler.....	8
4.1.3. Tarımsal alanın dağılımı.....	9
4.1.4. Tarımsal üretimin mali değeri.....	10
4.1.5. Çevre ve tarım.....	10
4.1.6. Tarımsal sulama.....	12
4.1.7. Tarım sektöründe kurumlar ve kurumsal yapı.....	13
4.1.8. Reel üretim ve istihdam durumu.....	13
4.2. Temel Politikalar, Hedefler ve Türkiye Tarımsal Kalkınma Stratejisi.....	15
4.2.1. Ana hedefler.....	16
4.2.2. Türkiye tarımsal kalkınma stratejisi.....	19
4.3. Uluslararası Alanda Tarımsal Politikalar, Gelişmiş Ülkelerde Tarım Piyasalarının Organizasyonu ve İstihdam.....	21
4.3.1. Dünya mal ticaretinde gelişmeler.....	22
4.3.2. Dünya ekonomisinde tarımın yeri ve önemi.....	23
4.3.3. Dünya tarım alanlarının dağılımı.....	24
4.3.4. Dünyada tarımsal üretim.....	25
4.3.5. Tarım sektörünün dünya ticaretindeki yeri.....	28
4.3.6. Tarım sektöründe faaliyet gösteren uluslararası kurum ve kuruluşlar.....	29
4.3.7. Dünya Ticaret Örgütü'nün tarım politikalarının Türk ve Dünya tarımına muhtemel etkileri.....	30
4.3.8. Gelişmiş ülkelerde tarım piyasalarının organizasyonu.....	31
4.3.9. Tarım sektöründe istihdam.....	33
4.3.10. Uluslararası tarım politikalarının istihdam ve yoksulluk üzerine etkisi.....	33
4.4. AB Tarım Politikası.....	35
4.4.1. Ortak tarım politikası kuruluş nedenleri.....	36
4.4.2. Ortak tarım politikasının yapısı.....	37
4.4.3. Ortak tarım politikasının amaçları.....	38
4.4.4. Ortak tarım politikalarının ilkeleri.....	39
4.4.5. AB ülkelerinde uygulanan tarım politikaları.....	40
4.4.6. Tarımsal yapıya yönelik politikalar ve kırsal kalkınma politikaları.....	42
4.4.7. Ortak tarım politikalarının finansmanı, (Feoga).....	46
4.4.8. AB'de ortak piyasa düzenine tabi ürünler.....	47
4.4.8.1. Ortak tarım politikasının finansmanında diğer bazı fon ve kuruluşlar.....	48
4.4.9. Avrupa Birliği'ne aday ülkelerin tarım sektörlerinin birliğe uyumunda uygulanan sapard projesi.....	51
4.4.10. Eurepgap Protokolü: tanım, kapsam ve amaç.....	52

4.4.11. Son genişleme ile yeni üyeler için tarım politikası açısından getirilen kurallar.....	52
4.4.12. Son genişlemenin muhtemel etkileri	56
4.5. Türkiye'nin AB Tarım Politikalarına Uyum Çalışmaları, Politikalar ve Yapılması Gerekenler.....	59
4.5.1. Türkiye ve AB uyum politikaları.....	59
4.5.1.1. Ankara Anlaşması.....	58
4.5.1.2. Katma Protokol.....	59
4.5.1.3. 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı (Gümrük Birliği Anlaşması).....	60
4.5.1.4. Türkiye için Avrupa stratejisi ve tarım.....	61
4.5.1.5. Helsinki Zirvesi.....	63
4.5.2. Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinde tarımsal alanda yapması gerekenler.....	63
4.5.2.1. Türkiye'nin ulusal programının ana hatları	64
4.5.2.2. Katılım Ortaklığı Belgesi	67
4.5.3. AB tarımında genişleme sürecinin ortak tarım politikalarına etkileri.....	70
4.5.4. Türkiye ile AB'de izlenen tarım politikaları (kısıtlılıklar, farklılıklar ve uyum önerileri).....	72
4.5.4.1. Türk tarım politikalarının işleyişi ve Avrupa Birliği'ne uyum çalışmaları.....	73
5. SONUÇLAR ve ÖNERİLER.....	77
5.1. Sonuçlar.....	76
5.2. Öneriler.....	78
KAYNAKLAR.....	81
ÖZGEÇMİŞ.....	84
ÖZET.....	85
SUMMARY.....	87

ÖZ

Yüksek Lisans Tezi

TÜRKİYE VE AB TARIM SEKTÖRÜNDE İZLENEN ÜRETİM-İSTİHDAM POLİTİKALARI VE ÜYELİK YOLUNDA TÜRKİYE’NİN İZLEMESİ GEREKEN OLASI STRATEJİLER

Tülay ŞEMSETTİNOĞLU

**Harran Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı**

**Danışman: Yrd. Doç. Dr Tamer IŞGIN
Yıl: 2007, Sayfa: 88**

Üretim ve istihdam gelişmekte olan tüm ülkelerin temel sorunlarının başında gelmektedir. Bu nedenle ülke politikaları belirlenirken bu iki temel sorunsala önem verilmektedir. Ülkemizde de üretim-istihdam politikalarına özellikle önem verilmekte ve AB süreci ile birlikte üretim ve istihdam politikaları AB mevzuatına ve uygulamalarına uyum sağlayıcı bir tarzda işletilmeye çalışılmaktadır. Bu hususlar gözönünde bulundurularak bu çalışma şekillendi. Çalışmanın hazırlık sürecinde ülkemizin cumhuriyet tarihi boyunca uyguladığı üretim ve istihdam politikaları incelendi. AB üretim ve istihdam politikaları gözden geçirildi ve AB ile ilgili uyum çalışmaları temel kaynaklardan yararlanılarak tasnif edildi. Akabinde Dünya Ticaret Örgütü başta olmak üzere diğer uluslararası tarımsal yapılanmaların çalışmaları gözden geçirildi. Bu incelemelerin sonucunda AB ve uluslararası diğer organizasyonların çağdaş yaklaşımları göz önüne alınarak ülkemiz üretim ve istihdam politikası reel uygulamalarla ortaya konuldu. Bunlar yapılırken temel dökümanlar, istatistikler ve konuyla ilgili araştırma, inceleme türü eserler esas alındı. Çalışma sonuç itibarıyla DTÖ, AB ve ülkemiz tarımsal gerçekliğinin bir sentezidir ve bu sentez sonucunda da öneriler geliştirilmiştir. Bu öneriler ise Tarım Stratejisi 2006-2010 adlı belgenin belirlediği: “Kaynakların etkin kullanımıyla, ekonomik, sosyal, çevresel ve uluslar arası yükümlülükler çerçevesinde, kalitesi yüksek ve sürdürülebilir bir tarım sektörünün oluşturulması” ruhuna uygun olarak yapıldı.

ANAHTAR KELİMELEER: Tarımsal Üretim-İstihdam, Avrupa Birliği, Ortak Tarım Politikası, Tarım Stratejisi

ABSTRACT

Msc. Thesis

CURRENT PRODUCTION- EMPLOYMENT POLICIES IN TURKISH AND EUROPEAN FARM SECTORS AND POSSIBLE STRATEGIES TO BE ADOPTED BY TURKEY FOR THE EU MEMBERSHIP

Tülay ŞEMSETTİNOĞLU

**Harran University
Graduate School Of Natural and Applied Sciences
Department Of Agricultural Economics**

**Supervisor: Assist. Prof. Dr. Tamer IŞGIN
Year: 2007, Page: 88**

Issues related to production and employment are the leading one of the main problems addressed by developing countries. Thus, special importance is given to these main problems when making national policies. Prior to this research, a solid literature review of these related topics was conducted. Priority was especially given to the literature work published after the year 2000 and international research and findings were delicately scrutinized. Within this context, European Union laws and policies were the center of interest in this research. Policy comparisons were carried out by synthesizing agricultural policies of our own as well as World Trade Organization and European Union, and in light of these comparisons policy proposals were inferred. These proposals were in accordance with the spirit of “On the way of developing a high quality and sustainable farm sector within the framework of economic, social, environmental and international obligations as determined in the document of Agricultural Strategy 2006 – 2010”. Tables are heavily based on data bases provided by FAO, WTO, EU, TURKSTAT, Turkish Treasury, and Turkish Ministry of Agriculture and Rural Affairs. The objective is to develop a written source of information on this topic by assessing the accordance of domestic production and employment policies with the global objectives.

KEY WORDS: Agricultural production-employment, European Union, Common agricultural policy, Agricultural strategy.

TEŞEKKÜR

Tezimi hazırlamamda desteğini eksik etmeyen değerli danışmanım Yrd. Doç. Dr. Tamer IŞGIN'a, tezime yaptıkları katkılardan dolayı tez jüri üyelerim Yrd. Doç. Dr. Turan BİNİCİ'ye, İktisat Bölüm Başkanı Yrd. Doç. Dr. Saadettin PAKSOY'a, ve akademik kariyer edinmemde büyük yardımını gördüğüm işadami rahmetli Murat MIZRAKLI'ya sonsuz teşekkürler. Tarım Ekonomisi Bölümü Başkanı Prof. Dr. Bahri KARLI'ya, Yrd. Doç. Dr. Abdalbaki BILGIÇ'e, Bahçe Bitkileri Bölümü'nden Doç. Dr Saadettin GÜRSÖZ'e ayrıca tez çalışmam boyunca bana yardımcı olan Arş. Gör. Fatma ÖCAL KARA'ya, Şeyda ÖZBEK'e, Güneş EREN'e ve her zaman yanımda olan değerli aileme teşekkürler.

ÇİZELGELER DİZİNİ

	Sayfa No
Çizelge 4.1. GSMH -1987 Yılı sabit fiyatlarıyla.....	6
Çizelge 4.2. Toplam ihracat içerisinde tarım sektörünün payı.....	7
Çizelge 4.3. Türkiye’de Ürünlerin Toplam Ekiliş Alanı İçindeki Payları.....	9
Çizelge 4.4. Tarımsal üretim.....	10
Çizelge 4.5. Türkiye’de su tüketiminin gelişimi.....	12
Çizelge 4.6. GSMH- Sektörel büyüme hızları.....	13
Çizelge 4.7. GSYİH- Sektörel dağılım.....	14
Çizelge 4.8. Türkiye’de üretimin genel profili.....	14
Çizelge 4.9. İstihdam-eksik istihdam durumu.....	14
Çizelge 4.10. Sektörlere göre istihdamın dağılımı.....	15
Çizelge 4.11. Dünya ekonomisinde tarımın yeri.....	23
Çizelge 4.12. Dünya tarım alanlarının dağılımı.....	24
Çizelge 4.13. Dünya bitkisel üretim değerleri.....	25
Çizelge 4.14. Türkiye’de seçilmiş bazı tarla bitkilerinde üretim durumu.....	26
Çizelge 4.15. Türkiye’de seçilmiş meyvelerde üretim durumu.....	27
Çizelge 4.16. Dünya hayvan sayısı.....	28
Çizelge 4.17. Tarım sektöründe istihdam.....	33
Çizelge 4.18. AB ortak tarım politikasının işleyişi.....	46
Çizelge 4.19. AB’de Ortak Piyasa Düzenlemesindeki Ürünler.....	47
Çizelge 4.20. Türkiye’nin faydalandığı ve önümüzdeki dönemde faydalanacağı kaynaklar.....	50
Çizelge 4.21. AB ve Türkiye’de tarımsal istihdam, tarım arazisi kullanımı ve tarımın GSYH’ deki yeri.....	57
Çizelge 4.22. Türk tarımının işleyişi.....	73
Çizelge 4.23. Katılım Ortaklığı Belgesi ve tarım.....	74

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
APEC	Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği
ASEAN	Güneydođu Asya Uluslar Birliği
ARGE	Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı
DİE (TÜİK)	Devlet İstatistik Enstitüsü (Türkiye İstatistik Kurumu)
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DTM	Dış Ticaret Müteşarlığı
FAO	Gıda ve Tarım Örgütü
FEOGA	Tarımsal Garanti ve Yön Verme Fonu
GATT(WTÖ)	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması(Dünya Ticaret Örgütü)
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
GSMH	Gayri Safi Milli Hâsıla
IACS	Entegre İdare ve Kontrol Sistemi
İGEME	İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi
İTO	İstanbul Ticaret Odası
KEİ	Karadeniz Ekonomik İşbirliği
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başk.
MERCOSUR	Güney Amerika Ortak Pazarı
NAFTA	Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OTP	Ortak Tarım Politikası
SAPARD	Tarımsal ve Kırsal Kalkınma için Özel Eylem Programı
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
G.Hız	Gelişme Hızı
IFAD	Milletlerarası Tarımı Geliştirme Fonu
IFAP	Uluslararası Tarım Üreticileri Federasyonu

1. GİRİŞ

1.1 Konunun Önemi

Üretim ve istihdamda başarı ancak güçlü ve sürekliliği sağlanmış bir ekonomiyle sağlanabilir. Üretim ve istihdam gelişmişliği ise ülkelerin ekonomik gelişmişliğinin temel kriterlerinin başında gelir.

Ekonomiler artık dünya ölçeğinde değerlendirildiği için, ülke ekonomisi de küresel ölçekteki gelişmelere ayak uydurmak zorundadır. Küreselleşme süreci ile birlikte dünya ekonomik ve ticari iklimi, korumacı politikaları geride bırakarak, ortak kuralların uygulandığı bir yapıya doğru gitmekte ve bu iklim global politikalarla derinleştirilmeye çalışılmaktadır.

Derinleşen küreselleşme süreci rekabet şartlarında güçleştirilmektedir. Her ulus dünya ticaretinden daha büyük bir pay alma gayreti içindedir; bu da acımasız bir rekabeti beraberinde getirmektedir. Ülkemiz bu bağlamda pay almak için; yatırım-üretim dolayısıyla istihdam, ihracat zincirini bütünlük içerisinde kavrayarak ve gerekenleri yerine getirerek, sürece dâhil olmak zorundadır. Ama bu kolay bir olgu değildir. Türkiye için temel sorun; yatırımı gerçekleştirmede sermaye, uygulamada eğitilmiş insan, sürdürülebilir üretim teknikleri ve pazarlamadır.

Yukarıdaki anlatımlardan hareketle şu noktalara değinmek doğru olur: Özel sektör, meslek kuruluşları, üniversiteler ve sendikalar arasında gerekli koordinasyon sağlanarak, bir vizyon bütünlüğü içerisinde, ortak verilere ve bir programa varmak elzemdir. Bununla ötesinde AB norm ve standartlarına uyum sağlamak olmazsa olmaz bir olgudur. Tüm bunları sık sık yaşanan global ve bölgesel krizlere rağmen başarmak zorundayız.

Dezavantajlarımızın yanında ülke olarak avantajlarımız da mevcuttur. Avantajlarımız; ülkenin büyüklüğü, konumu yeraltı ve yerüstü kaynak zenginliği ile dinamik nüfus yapısıdır. Keza, bölge düzeyindeki tarihsel ve kültürel miras iyi değerlendirilirse ek avantajlara dönüştürülebilir.

Kısacası; iyi bir uluslararası ekonomik entegrasyon, sağlam bir altyapı, üretici

güçlerin koordinasyonlu aktivite göstermesi, beşeri kapitali geliştiren bir eğitim mekanizması, iyi bir ticaret stratejisi ve teknoloji üreten bilimsel çalışmalar, önümüzdeki üretim ve istihdamın ufuklarıdır.

Ülkemiz tarımındaki üretim ve istihdam denklemi, genel üretim ve istihdam politikasının önemli ayaklarından biridir. Çünkü bir tarım toplumu olan ülkemizde tarımın durumu pek iç açıcı değildir. Hala önemli bir istihdam alanı olan tarım sektörü, rasyonel bir durum arz etmemektedir. Hâlbuki tarım potansiyelimiz her açıdan gelişmeye açık bir altyapıya sahiptir. Tarımda bir geçiş dönemi süreci yaşamaktayız ve bu durum tarımsal sorunsalın tamamen önde gelen nedenidir.

Şayet iyi bir tarımsal politika saptanıp, uygulamaya sokulursa, tarım sektöründe üretim patlaması yaşanabilir ve bu da ülkemiz ekonomisinde bir sorun olan istihdam sorununa iyi bir çözüm olacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Çalışmadaki amaç AB'ye uyum sürecinde tarımda üretim ve istihdamdaki mevcut durumu ortaya koyup, bu konudaki politikaları incelemek, AB' de ki tarım alanında uygulamaya sokulan üretim ve istihdam politikalarını ortaya koymak, karşılaştırmalar yapmak ve tarımın gelişiminde dolayısıyla tarımsal istihdamın gelişiminde yapılması gerekenleri ortaya çıkarmaktır. Bu bağlamda çalışma şu başlıklar altında yapılmıştır.

- 1- Türkiye Tarımına Genel Bakış ve Reel Üretim, İstihdam Durumu**
- 2- Temel Politikalar Hedefler ve Türkiye Tarımsal Kalkınma Stratejisi**
- 3- Uluslararası Alanda Tarımsal Politikalar, Gelişmiş Ülkelerde Tarım Piyasalarının Organizasyonu ve İstihdam**
- 4- AB Tarım Politikası**
- 5- Türkiye'nin AB Tarım Politikasına Uyum Çalışmaları, Politikalar ve Yapılması Gerekenler**
- 6- Sonuçlar ve Öneriler**

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

AB' ye uyum süreci, tarımsal üretim, tarımsal istihdam, Avrupa Birliği, Ortak Tarım Politikası ve Türkiye tarımının Avrupa tarım politikalarıyla uyumuyla ilgili önceden yapılan çalışmalar aşağıda belirtilmiştir.

Candan (2004) “Avrupa Birliği'nin Ortak Tarım Politikası” adlı eserinde AB Ortak Tarım Politikasını ana hatlarıyla ortaya koymuştur.

İnan ve ark. (2003) “Gelişmiş Ülkelerde Tarım Piyasalarının Organizasyonu” adlı eserinde modern tarım piyasalarının işlevini, yapılanmalarını ve genel piyasalar içerisindeki misyonunu ortaya koymaya çalışmışlardır.

Şahin (2002) “Ülkemizde Tarım Sektörünün Yeri, Önemi ve Sektöre İlişkin Teşvik Uygulamaları” adlı eserinde ülkemiz tarımının genel profilini başarılı bir şekilde ortaya koymuştur.

Duran (2002) “Türkiye’de Yatırımlara Sağlanan Teşvikler ve Etkinliği” adlı eserinde tarımsal teşvik hususlarını ve teşviklerin tarımımız üzerindeki etkilerini örneklemelerle ortaya koymuştur.

Yavuz ve ark. (2004) “Tarımsal Destekleme Politikalarının FEOGA Çerçevesinde Ortak Tarım Politikası'na Uyumu Üzerine Bir Çalışma” adlı makalelerinde Ortak Tarım Politikasının işlevini başarılı bir şekilde ortaya koymuşlardır.

Eraktan (2004) “Genişleme Sürecinde AB Tarımı ve Ortak Tarım Politikasına Etkileri” adlı çalışmasında Ortak Tarım Politikasının sonuçlarını ortaya koymuştur.

Sayın ve Tufan (2004) “Türkiye ve Avrupa Birliği’nde İzlenen Ortak Tarım Politikaları: Başlıca Kısıtlılıklar, Farklılıklar ve Uyum Önerileri” adlı makalelerinde ülkemiz ve birliğin tarım politikalarını farklı bakış açısıyla incelemişlerdir.

Demirtaş (2003) “Teknolojik Gelişme, Büyüme ve İstihdam“ adlı eserinde teknolojik gelişimin üretim ve istihdamdaki gücünü örneklerle ortaya koymuştur.

Kollektif (2005) “60 Soru 60 Cevap Türkiye Tarımı Sorunları ve Çözüm Önerileri” adlı eser Türkiye tarımının reel durumunu irdelemekte ve bunun sonucunda var olan sorunları ortaya koyup çözüm önerileri geliştirmektedir.

Tilmaç ve Çakar (2003) “Tarımsal Teknoparklar Bir Model Önerisi” adlı eser tarımda teknolojinin gelişiminin önemini bir model içerisinde inceleyen ve merkezine de teknoparkları yerleştiren ileriye yönelik öneriler geliştiren bir çalışmadır.

Sönmez (2004) “Türkiye Ekonomisinin 80Yılı” adlı çalışmasında Türkiye ekonomisinin 2004 yılına kadar olan dönemlerini göstergelerle ve çizelgelerle geniş bir şekilde ele almıştır.

3. MATERYAL ve YÖNTEM

Bu bölüm, “Materyal ve Yöntem” olmak üzere iki alt başlık altında ele alınmıştır.

3.1. Materyal

Araştırmanın temel materyali Avrupa Birliği ve Türkiye Tarım Politika’larını belirten resmi yayınlardan oluşmaktadır.

Avrupa Birliği Bilgi Merkezi ve Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği verileri, Sanayi ve Ticaret Bakan’lığı yayınları, Devlet Planlama Teşkilatı yayınları, Hazine Müsteşar’lığı verileri, Dış Ticaret Müsteşar’lığı yayınları, Tarım ve Köy İşleri Bakan’lığı yayınları, Türkiye İstatistik Kurumu yayınları ana veriler olarak ele alınmıştır.

İkincil kaynak olarak; İstanbul Ticaret Odası yayınları, Türkiye IV. Tarım Kongresi sunuları, özel araştırmalar ve makaleler, İktisadi Kalkınma Vakfı yayınları, KOSGEB ve İGEME yayınları araştırmada kullanılmıştır.

Destekleyici kaynak olarak da İnternet web sitelerinden faydalanılmıştır.

3.2. Yöntem

Temel materyaller belirli bir konu sınıflandırması içerisinde ele alınarak incelenmiş AB’deki uygulamalar gözden geçirilmiş bunların ortaya çıkardığı sonuçlar alt başlıklar halinde ortaya konulmuştur.

Türk tarım politikası stratejik hedefler temelinde irdelenmiş, bunun üretim ve istihdam boyutu öncelikli olarak ele alınmış ve bu politikaların Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası’yla karşılaştırması yapılmış, öncelikle reel durum yorum yapılmadan ortaya konulmuş, akabinde görüş ve önerilerim belirli bir sıra içerisinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Konu her yönüyle gelişen süreçler içerisinde gelişmeye açık bir konudur ve ileride yapılacak farklı çalışmalarla daha farklı veriler ortaya konulabilir.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI ve TARTIŞMA

4.1. Türkiye Tarımına Genel Bakış, Reel Üretim ve İstihdam Durumu

Tarım sektörü, ülkemizin ekonomik ve sosyal gelişiminde önemli görevler üstlenmiş ve bu görevini günümüze kadar etkin bir şekilde sürdürmüştür. Ancak uzun seneler ekonominin temel unsuru olan tarım sektörünün, Türkiye ekonomisi içindeki azalan nispi oranı son yıllarda gelişme önceliği gösteren sanayi, ticaret ve hizmetler sektörlerine yerini bırakmıştır.

2003 yılında ulusal gelirimizin % 15.8'ini ve istihdamın % 33.9'ünü oluşturan tarım sektörü, gıdaların üretimi ile olan ilgisi, aktif nüfus ve işgücünün yüksek değerler göstermesi, milli gelire katkısı ve sanayi sektörüne sağladığı hammadde ve sermaye yanında, sağlıklı çevrenin oluşması ve korunması, ekolojik dengenin kurulması ve sürdürülebilirliği açısından, tüm ülke halkını ilgilendirmesiyle, ekonomik ve sosyal bir sektör olma özelliğini korumaktadır (Anonim, 2003a).

Cumhuriyetin ilk yıllarında milli ekonomide % 40 düzeyinde olan tarım sektörünün Gayri Safi Milli Hâsıla içindeki payı, 2000 yılında % 13.5 düzeyine düşmüştür. Bununla birlikte, bugün ülkemiz ekonomisinde tarım sektörünün payı, diğer gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında yüksek düzeydedir. AB süreci ile birlikte bu oranının AB standartlarına yaklaştırılması zorunlu bir hale gelmiştir. Çünkü tarımsal üretimin katma değeri diğer sektörlerle göre oldukça düşüktür. Bu da milli ekonomiyi ters yönde etkilemektedir (Anonim, 2004a).

Çizelge 4.1.'de görüldüğü gibi 2003 yılının ikinci üç aylık döneminden itibaren küçülen tarım sektörü, 2004 yılı başından itibaren büyüme sürecine girmiştir. Tarım sektörü 2004 yılı genelinde bütün alt sektörlerdeki üretim artışına bağlı olarak % 2 büyümüştür. Sanayi sektöründe başta imalat sektörü olmak üzere enerji, madencilik ve taşocakçılığı sektöründeki üretim artışına bağlı olarak % 9.4 büyüme gerçekleşmiştir.

Çizelge 4.1. GSMH -1987 yılı sabit fiyatlarıyla (milyar TL)

Yıllar	2002		2003		2004	
	Değer	G.Hızı %	Değer	G. Hızı%	Değer	G.Hızı %
Sektörler						
1) Tarım	15.948	6.9	15.549	-2.5	15.863	2.0
a) Çiftçilik ve Hayvancılık	14.837	6.8	14.501	-2.3	14.683	1.3
b) Ormancılık	756	15.4	689	-8.9	793	15.1
c) Balıkçılık	354	-4.1	359	1.4	387	7.7
2) Sanayi	34.142	9.4	36.793	7.8	40.234	9.4
a) Madencilik ve Taşocakçılığı	1.432	-4.4	1.390	-2.9	1.426	2.6
b) İmalat Sanayi	28.678	10.4	31.140	8.6	34.285	10.1
c) Elektrik, Gaz, Su	4.033	8.0	4.264	5.7	4.522	6.1
3) GSYİH (Alıcı fiyatlarıyla)	118.612	7.9	125.485	5.8	136.693	8.9
4) Dış Âlem Net Faktör Gelir	-2.275	8.2	-2.320	-	-1.385	-
5) GSMH	116.337	7.91	123.165	5.9	135.308	9.9

Kaynak: Anonim, 2004a

Tarımsal üretim içerisinde; bitkisel ürünler % 70.6, hayvansal ürünler % 22.3, su ürünleri % 27 ve orman ürünleri % 4.4'lük paya sahiptir. Sektörün ülkenin genel ekonomik ve sosyal koşullarına karşı duyarlılığı, sektörel büyüme hızında yıllar itibariyle dalgalanmaların oluşmasına neden olmaktadır (Anonim, 2004b).

1997'de % 2.3'lik azalış yerini 1998'de % 8.4'lük artışa bırakmıştır. 1999 yılında gözlenen % 4.6 oranında ki azalışı ise, 2001 yılında % 4.1 olarak gerçekleşen artış izlemiştir (Anonim, 2004b).

4.1.1. Tarım sektörünün dış ticaretteki yeri

Ülkemiz AB ülkeleri ve ABD başta olmak üzere birçok ülkeye; fındık, kuru incir, çekirdeksiz kuru üzüm, Antep fıstığı, kuru kaysı, tütün, zeytinyağı, pamuk, bakliyat, yaş meyve-sebze ihracatı yapmakta ve bu ürünlerin ihracatında dünyanın önde gelen ülkeleri arasında yer almaktadır.

Çizelge 4.2.'de görüldüğü gibi artan toplam ihracatla birlikte tarım sektörünün payı da artmaktadır.

Çizelge 4.2. Toplam ihracat içerisinde tarım sektörünün payı (milyon dolar)

Yıllar	Toplam İhracat	Tarım, Balıkçılık, Ormancılık İhracatı
2001	31.334	1.996
2002	36.059	1.805
2003	47.253	1.885
2004	63.121	2.644
2005	73.445	2.067
2006	68.502	2.411

Kaynak: Anonim, 2006a

Genel ihracat dengesi yönünden, son yıllarda tarım sektörünün, net ihracatçı konumundan belli ürünlerde ithalatçı konumuna geçtiği görülmektedir. Bu ise hem üretimde azalmaya hem de istihdamda daralmaya sebep olmaktadır. Zamanla tüketim alışkanlığının değişmesi ile eğitim ve gelir artışında gözlenen farklılıklar, tarım ürünleri ithalatında artışlara neden olmuştur.

Toplam ithalatta 1980 yılında % 0.6 olan tarım ürünleri ithalatı, 2000'de gıda ve içecekler dâhil % 8'e yükselmiştir. Bu tempo artarak devam etmektedir (Anonim, 2005a).

İthal ettiğimiz ürünlerin başlıcaları; buğday, mısır, pirinç, yağlı tohumlar pamuk, canlı hayvan ve ettir.

4.1.2. Tarımsal yapıda değişmeler

Ülkemiz nüfus artış hızı oldukça yüksektir. Nüfus artış hızı 2002'de % 1.20, 2003'te % 1.56, 2004'te % 1.52, 2005'te % 1.47'dir (Anonim, 2005b).

1927'de toplam nüfusun yaklaşık % 76'sı kırsal kesimde yaşarken bu oran, 1990 yılında % 41'e, 1997'de % 35.3'e, 2001 yılında % 30'un altına düşmüştür (Anonim, 2005b).

Yüksek oranda nüfus artışının yanı sıra çevresel faktörler, katma değer

düşük bulunduğu tarım sektöründe fert başına düşen yıllık tarımsal gelirin ortalama gelire göre düşüklüğü ve sosyo-ekonomik beklentiler kırdan kente göçü tetiklemektedir. Tarım sektöründe istihdam; küçük işletmelerde aile bireyleri, orta ve büyük işletmelerde ise mevsimlik olarak sağlanmaktadır.

Son yıllarda işgücünün sanayi ve hizmet sektörlerine aktarılması ile tarımsal işgücünün toplam sivil istihdam içindeki oranı ve ağırlığı azalmıştır. 1995 yılında % 43.5 olan bu oran, 1999'da yaklaşık % 40'a düşmüştür (Anonim, 2005b).

Çizelge 4.3.'te anlaşıldığı üzere ülkemiz tarımının ağırlıklı kısmı hala klasik yöntemlerin yoğun uygulandığı tarla bitkileri üretimi şeklindedir. Bu da tarımdaki katma değeri olumsuz olarak etkilemektedir. Çünkü üretilen ürünlerin büyük kısmı daha çok yerel düzeyde ihtiyaçların giderilmesine ayrılmaktadır. Beslenme ve hayvansal besiyeye yönelik ürünler üretilmekte ve bunlar bir işlemeye tabi tutulmamaktadır.

4.3. Türkiye'de Ürünlerin Toplam Ekiliş Alanı İçindeki Payları (%)

Yıllar	Tarla Bitkileri Alanı	Sebze Alanı	Bağ Alanı	Meyve Alanı	Zeytin Alanı
2000	58.64	3.01	2.03	5.38	2.27
2001	57.78	3.03	1.99	5.41	2.28
2002	57.31	3.13	1.99	5.40	2.33

Kaynak: Anonim, 2004a

4.1.3. Tarımsal alanın dağılımı

2003 yılı itibariyle bitkisel üretim alanlarının % 67'si tarla ürünleri üretim alanı, % 18'i nadas alanı, % 3'ü sebze üretim alanı, % 5'i meyve alanı, % 3'ü zeytin alanı ve % 2'si bağ alanı olarak değerlendirilir. Tarımsal işletme sayısında artış gözlenmektedir. 1980 yılında 3.6 milyon olan ve son yıllarda 4 milyona ulaşan tarımsal işletmelerde, yaklaşık 1 milyon işletmede; sadece bitkisel üretim, 140 bin işletmede hayvansal üretim ve geriye kalan diğer işletmelerde ise karma üretimi yapılmaktadır. İşletme sayısındaki artışa bağlı olarak ortalama işletme büyüklüğü azalmakta işletmelerde parça sayısı artmaktadır (Anonim, 2005b).

Mevcut tarım işletmelerinin % 67'sinde arazi büyüklüğü 5 hektarın altındadır. Tarımsal yapı ve işletmelerin küçüklüğü teknoloji kullanımını sınırlandırmakta,

girdi kullanımı ve üretimde istenilen düzeyde verimlilik sağlanamamaktadır (Anonim, 2005b).

4.1.4 Tarımsal üretimin mali değeri

2000 yılı verilerine göre, tarımsal üretim değeri cari fiyatlarla yaklaşık 9.5 katrilyon TL'dir. Bu miktarın yaklaşık 7.7 katrilyonu (%77.6) bitkisel ve 2.1 katrilyonu ise (% 22.3) hayvansal üretimden oluşmaktadır (Anonim, 2005b).

Çizelge 4.4.'te görüldüğü gibi tarımsal üretim değerinde son yıllarda gözlenen küçük dalgalanmalara rağmen reel artışlar kaydedilmiştir.

Çizelge 4.4. Tarımsal üretim (bin ton)

Yıllar Tipler	Üretim				Yıllık Değişim		
	2001	2002	2003	2004	2002	2003	2004
Hububat	28.700	29.900	29.900	33.000	8.8	28.3	28.7
Baklagiller	1220	1400	1335	1360	41.3	-10.7	6.3
Sanayi Bitkileri	136.78	17.535	13.572	14.595	48.9	-63.0	50.4
Yağlı Tohumlar	2.160	2.503	2.297	2.369	64.5	-21.2	5
Yumru Bitkiler	7.150	7.250	7.050	6.800	-0.7	-12.7	4.9
Meyvesi Yenen Bitkiler	14.220	15.845	15.770	15.260	22.6	-3.1	-7.1
Meyveler	10.463	11.635	11.167	11.497	-190	-41.6	69.7
Tarım Katma Değeri (TL)	14.923	15.948	15.549	15.863	6.9	-2.5	2.0

Kaynak: Anonim, 2005b

Orman alanları Türkiye'nin toplam arazisinin yaklaşık % 26'sını (20.2 milyon hektar) kapsamaktadır. Bu alanın % 48.3'ünü normal koru ve baltalık ormanlar, % 51.7'sini bozuk koru ve baltalık alanlar oluşturmaktadır. Yönetilme niteliklerine göre; muhafaza, milli parklar ve istihsal ormanları olmak üzere sınıflandırılan ormanların % 53.9'unu iğne yapraklı ağaçlar, % 46.1'ini ise yapraklı ağaçlar oluşturmaktadır. Orman yangınları, otlatma, tarla açma, erozyon, yerleşim, yanlış kullanım ve çevre kirliliği, orman alanları üzerinde tehlike oluşturmaktadır (Anonim, 2005b).

4.1.5. Çevre ve tarım

Ilıman kuşakta yer alan Türkiye sahip olduğu jeomorfik çeşitlilik topografik ve iklimsel özelliklerin doğal sonucu olarak bitki türleri bakımından oldukça zengindir. Flora zenginliği ile bitki çeşitliliğinin önemli bir kaynak oluşturduğu Türkiye’de, mevcut 8575 bitki türünün 2763’ü ülkeye özgü (endemik) türlerdir. Türkiye aynı zamanda birçok bitkinin geçit formları ve yabani akrabaları için gen merkezidir.

Zengin bir florayı barındıran ülkemizde, ülke yüzeyini kapsayan bitki örtüsü tarihsel süreç içerisinde değişimler göstermiştir. Mera alanlarının; tarıma açılması, aşırı otlatma, anız yakma gibi faaliyetlerin çevre üzerinde oluşturduğu olumsuz etkiler, teknoloji kullanımı ile daha da artmıştır. Kimyasal kökenli gübre, zirai mücadele ilaçlarının aşırı ve bilinçsiz kullanımı ile baskıya dönüşerek, doğa yapısındaki dengeyi ve doğal yaşamı olumsuz etkilemeye başlamıştır.

Endüstriyel ülke olma yolunda ilerleyen Türkiye’de; tarım dışında hızlı nüfus artışı, kentleşme, endüstrileşme, turizm ve değişen hayat standartları çevresel sorunların temel nedenlerini oluşturmaktadır. Bu durum çevre kirliliği yanında biyoçeşitlilik üzerinde baskıları da arttırmıştır.

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı çevre ile ilgili olarak biyoçeşitlilik ve bitki gen kaynaklarının korunması çalışmalarında bulunmakta, tarım ve doğal kaynaklarla ilgili arazi bilgilerini Coğrafik Bilgi Sistemi içerisinde toplamaktadır. 1963 yılında Menemen Bitki Araştırma ve İntridüksiyon Merkezi’nin kurulmasıyla başlayan bitki genetik kaynaklarına ilişkin projeli çalışmalar, 1976 yılında uygulamaya konan İlkesel Bitki Genetik Kaynakları Araştırma Projesi altında yürütülmüştür.

Son çalışmalar, tarımsal araştırma, bitki genetik çeşitliliğinin yerinde muhafazası, tehdit altındaki bitki türlerinin buldukları ekolojilerinde korunması, bitkisel çeşitlilik ve korunması projeleri kapsamında yürütülmektedir. .

4.1.6. Tarımsal sulama

Su varlığının geliştirilmesi, korunması ve su kaynaklarından yararlanmada sürekliliğin sağlanması, kalıcı ve dengeli kalkınmaya yönelik politikaların temel noktalarından birini oluşturmaktadır.

Türkiye’de su kaynaklarının korunması ve kullanılmasına dair yasal yetkiler; Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, Çevre ve Orman Bakanlığı ve ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları arasında dağıtılmıştır.

Çizelge 4.5.’ten anlaşıldığı üzere ülkemizde su tüketimi nüfus artışına ve ekonomik gelişmeye paralel olarak her geçen yıl artmaktadır. Özellikle barajların yapımıyla sulanabilir alanların artması su tüketimini büyütmektedir. Keza kentsel nüfusun artması içme suyu tüketimini arttırmakta ve sanayide kullanılan su da buna paralel olarak artmaktadır.

Çizelge 4.5. Türkiye’de su tüketiminin gelişimi (m³)

Yıllar	Sulama	%	İçme-kullanım	%	Sanayi	%	Toplam
1996	25308	74	5302	16	3590	10	34200
2000	31500	75	6400	15	4100	10	42000

Kaynak: Anonim, 2002a

Türkiye’de 2004 yılı itibariyle toplam 4 950 000 hektar arazi sulanmaktadır (Anonim, 2005c).

Konumu itibariyle Türkiye, toprak ve su kaynakları açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Türkiye’de yıllık ortalama yağış 643 mm olup, 501 milyar m³ suya karşılık gelmektedir. Bu suyun 274 milyar m³’ü atmosfere buharlaşmayla geri dönmekte, 186 milyar m³’ü yerüstü, 41 milyar m³’ü ise yeraltı sularını beslemektedir (Anonim 2002b).

Komşu ülkelerden nehirler yoluyla gelen su ile ülkemizin yenilenebilir su potansiyeli toplam 234 milyar m³ olmaktadır. Ancak bu miktarın 110 milyar m³’ü değerlendirilmektedir. Toplam su tüketiminin % 73’ü sulama ihtiyacının karşılanmasında kullanılmaktadır (Anonim, 2002b).

Türkiye’nin 78 milyon hektar olan yüzölçümünün yaklaşık 26 milyon hektarını sulanabilir araziler oluşturmaktadır. Ancak yapılan çalışmalar sonucunda

ekonomik olarak sulanabilecek 8.5 milyon hektar alanın 3.4 milyon hektarı kamu tarafından olmak üzere, toplam 4.7 milyon hektarı sulanmaktadır (Anonim, 2002b).

4.1.7. Tarım sektöründe kurumlar ve kurumsal yapı

Türkiye’de Tarımsal Amaçlı Hizmetler, ana hedeflerini hükümetlerin Beş Yıllık Kalkınma Planlarında belirttikleri Tarımsal Politikalar çerçevesinde ilgili kurumlarca yürütür. Tarımda yönlendirici ve yetkili icra organı Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı’dır. Bakanlığın esas işlevi tarımsal politikaların hazırlanmasına ve uygulanmasına yardımcı olmaktır.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Üniversiteler ve diğer kamu kurum ve kuruluşları yanında, Türkiye Ziraat Odaları ve Kooperatifler başta olmak üzere, diğer meslek ve çiftçi organizasyonları ile ilgili sektör kuruluşları tarım politikasının belirlenmesinde önemli rollere sahiptir.

4.1.8. Reel üretim ve istihdam durumu

Ülkemiz üretim ve istihdamında tarım sektörünün durumu giderek gerileyen bir tablo çizer. Aynı zamanda üretimde yağış gibi çevresel faktörlerinde etkisiyle yıllar arasında da bir denge görünmez. Ama istihdamda giderek azalan bir periyodun olduğu net şekilde görülebilir. Bunu çizelge ile aşağıdaki şekilde ortaya koyabiliriz.

Çizelge 4.6.’dan anlaşıldığı üzere 2001 krizinin her sektörü olumsuz etkilediği görülür. Akabinde 2002 yılında bir yükselme olmuş, 2003 yılında büyümede ciddi bir düşüş, 2004 yılında ise bir yükselme olsa da, 2000 yılındaki seviye yakalanamamıştır. Sanayi ve hizmet sektöründe ise genel bir büyüme görülmektedir.

Çizelge 4.6. GSMH- sektörel büyüme hızları (%)

Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004
Sektörler					
Tarım	3.8	-6.0	7.4	-2.4	2.0
Sanayi	5.6	-7.4	7.9	7.3	9.3
Hizmetler	6.5	-6.1	6.0	5.1	8.1
GSMH	6.3	-9.5	7.9	5.9	9.9

Kaynak: Anonim, 2005d

Çizelge 4.7.'den anlaşıldığı üzere Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla'da tarımda bir gerileme sanayi sektöründe bir denge, hizmet sektöründe ise belirgin bir artış gözlemlenmektedir.

Çizelge 4.7. GSYİH- sektörel dağılım (%)

Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004
Sektörler					
Tarım	15.4	12.8	13.0	13.4	13.0
Sanayi	20.0	21.1	19.7	18.5	19.0
Hizmetler	64.6	66.1	67.3	68.2	68.5

Kaynak: Anonim, 2005d

Çizelge 4.8.'den anlaşıldığı üzere hizmet sektöründeki katma değer hızla arttığı, sanayide ise yine net bir artışın olduğu gözlenirken tarımda katma değer düşüğü gerçeği karşımızdadır.

Çizelge 4.8. Türkiye'de üretimin genel profili

Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004
Katma Değer/ Üretim					
Tarım katma değeri (1987 fiyatlarıyla milyar TL)	15.962	14.994	15.978	15.549	15.863
Sanayi katma değeri (1987 sabit fiyatlarıyla milyar TL)	33.738	31.194	34.142	36.753	40.234
İmalat sanayi üretim indeksi ₁₉₉₇₌₁₀₀	102.1	92.4	102.5	112.0	123.6
İmalat sanayi kapasite kullanım oranı	75.9	70.9	75.4	78.4	81.7
Elektrik üretimi (hihrolik gwh)	30.879	24.010	33.684	35.330	46.050
Elektrik üretimi(termik gwh)	93.934	98.543	95.563	105.11	103.783
Elektrik üretimi (jeotermal+rüzgar)	109	152	153	150	149

Kaynak: Anonim, 2005d

Çizelge 4.9.'da görüldüğü gibi 2003 yılında 23 640 000 olan işgücü, 2004 yılında % 2.75'lik artışla 24 289 000'e yükselmiştir. Ekonomide yaşanan olumlu gelişmelere bağlı olarak istihdam % 3'lük artışla 21 147 000'den, 21 791 000'e yükselmiştir. İşsiz sayısı % 0.2'lik artışla 2 493 000'den, 2 498 000'e yükselmiştir. 2003 yılında % 10.5 olan işsizlik oranı, 2004 yılında %10.3'e düşerken, eksik istihdam oranı % 4.8'den % 4.1'e gerilemiş, böylece işsizlik ve eksik istihdam nedeniyle atıl işgücü oranı 0.9 puanlık düşüş ile % 14.4 olmuştur.

Çizelge 4.9. İstihdam-eksik istihdam durumu

Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004
İstihdam/Eksik İstihdam					
Sivil işgücü (1000 kişi)	22.031	23.491	23.818	23.640	24.289
İşsiz (1000 kişi)	1.452	1.967	2.646	2.493	2.498
Sivil istihdam (1000 kişi)	20.579	21.524	21.172	21.147	21.791

Kaynak: Anonim, 2005d

Çizelge 4.10.' da görüldüğü gibi 2004 yılında çalışanların 7 201 000'i tarım sektöründe, 3 978 000'i sanayi sektöründe, 10 691 000'i hizmetler sektöründe istihdam edilmektedir.

Çizelge 4.10. Sektörlere göre istihdamın dağılımı (1000 kişi)

Yıllar \ Sektörler	2000	2001	2002	2003	2004
Tarım	7.103	7.217	7.618	6.799	7.201
Sanayi	3.738	3.734	3.953	3.836	3.978
Hizmetler	9.738	9.416	10.086	10.176	10.691
İşsizlik oranı (%)	6.6	8.5	11.0	10.3	10.0
Yurt dışındaki işçi sayısı	1.170.226	1.178.412	1.200.725	1.197.968	1.195.612

Kaynak: Anonim, 2005e

Reel üretim ve istihdam durumu, Türk tarımında temel göstergeler dâhil yukarıdaki çizelgelerle ortaya konulmaya çalışılmıştır. 2000 yılından itibaren tarımsal istihdamda fazla bir değişikliğin olmadığı ama hizmet sektöründe bir artışın olduğu görülmektedir.

4. 2. Temel Politikalar, Hedefler ve Türkiye Tarımsal Kalkınma Stratejisi

Tarım sektörü; gıda güvenliği, kırsal kalkınma, yapısal uyum, gelir ve çevre hedeflerine yönelik çok fonksiyonlu genel yapısıyla sosyal ve ekonomik açıdan stratejik öneme sahip bir sektör olarak değerlendirilmektedir.

Tarım politikaları, geniş bir etki alanına sahip olması nedeniyle, ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasal politikalarının en önemli parçalarından birisidir. Tarım sektörü yapısı gereği, devlet müdahalelerini zorunlu kılmaktadır. Bu müdahaleler ülkelere göre, farklılık göstermekle birlikte, nihai hedef; üreticilere adil ve yeterli bir yaşam standardı sağlamak ve tüketicilere uygun fiyatlarla ürün arzını garanti etmektir.

Türkiye'de Beş Yıllık Kalkınma Planlarında ana hedefleri belirlenen bir çerçeve içerisinde yer alan tarım politikaları; ana hedefler değişmeksizin kapsamı, niteliği, etki alanı ve yoğunluğu azaltılarak veya arttırılarak sürdürülmüştür.

Ana hedefleri; artan nüfusun beslenme ihtiyacının karşılanması, üretimde riskin azaltılması, tarımda çalışanlara yeterli ve düzenli gelir temin edilmesi, kırsal kesimin kalkındırılması, ihracatın geliştirilmesi ve kendine yeterlilik oranının yükseltilmesi şeklinde belirlenmiştir. Bu ana hedefleri şu başlıklar altında kısaca açabiliriz.

4.2.1. Ana hedefler

1) Yeterli besin düzeyinin sağlanması: Temel besin maddelerinde, ülke nüfusuna yetebilecek üretimin sağlanması, uygun ve dengeli beslenme ile hayvansal protein tüketiminin artırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

2) Üretim politikaları: Tarımsal üretim politikaları ile üretimin yönlendirilmesi ve ekonomik dengenin korunması hedeflenmektedir. Son yıllarda kullanılabilir tarım alanlarının sınırına yaklaşıldığı gerçeği ile üretim politikaları; imkânlar ölçüsünde bilinçli bir girdi kullanımını sağlamak verimliliği arttırmak, ikinci ürün üretimini yaygınlaştırmak, nadas alanlarını küçülterek kullanılabilir tarım alanı yaratmak, doğal ve kıt kaynakların kullanımında etkinliği arttırmak, bu kaynakları koruyarak sürdürülebilirliği sağlamak ve korumak hedeflerine yönelik olarak belirlenmektedir.

3) Üretimde doğal faktörlerin olumsuz etkisinin azaltılması: Doğal faktörler nedeniyle ortaya çıkan olumsuzlukları gidermek ve üretimde riskleri azaltmak amacıyla çalışmalar sürdürülmektedir.

4) Yeterlilik seviyesinin yükseltilmesi: Yeterlilik konusunda göstergelerden en önemlisi, kişi başına düşen besin maddeleri üretimindeki gelişmelerdir.

5) Yeterli ve düzenli tarımsal gelir temini: Türkiye’de toplam nüfusun büyük bir kısmı geçimini tarımsal faaliyetlerden sağlayan kırsal nüfus olarak, üretici kimliği yanı sıra tüketici konumuna da sahiptir. Dolayısıyla politikaların belirlenmesinde gerek üretici, gerekse tüketici kimliği ile büyük oranlar oluşturan bu kesimin gelirlerinde istikrarlı artış sağlamak temel bir hedeftir.

6) İhracatın arttırılması: Tarımsal üretimi geliştirmek, uluslar arası rekabet ortamında varlığını kanıtlayarak sürdürmek ve dolayısıyla ülke ekonomisine katkı sağlamak amacıyla ihracatın arttırılması yönünde çaba harcanmaktadır.

7) Kırsal kalkınma: Kırsal kalkınma programlarında, bölgeler arası ekonomik ve sosyal farklılıkları gidermek hedeflenmektedir. Tarımsal politikaların uygulanmasında; bilgi akışı ve katkı ile üretime devam edilmesini sağlamak, yeni teknoloji ve ürünlerin üretime katılmasını özendirmek ve ülke tarımını gelişmiş ülkeler seviyesine çıkarabilmek amacıyla bir dizi tedbirler uygulamaya konulmaktadır. Üreticiye ulaştırılan her türlü tanıtım, destek, eğitim ve yayım hizmetleri genellikle proje kapsamında yürütülmektedir. Bu çerçevede Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı koordinatörlüğünde uygulanan projeler özet olarak şunlardır:

a) Araştırma: Bahçe Bitkileri, Tarla Bitkileri, Bitki Sağlığı, Hayvancılık, Su Ürünleri, Hayvan Sağlığı, Gıda ve Yem konusunda Projeler,

b) Hayvancılık: Hayvancılığı Geliştirme Projesi, Erken Kuzu Kesimini Önleme ve Kuzu Besisini Teşvik Projesi, Suni Tohumlama Projeleri, Sığır Besiciliği Enformasyon Sistemi Projesi, Hayvan Hastalıklarının Kontrolü Projeleri,

c) Çayır- mera ve yem bitkileri: Mera Islahı, Amenajman Planları ve Yem Bitkileri Projesi, Çayır-Mera Yem Bitkileri ve Hayvancılığı Geliştirme Projesi,

d) Bitkisel üretim: Bitkisel Üretim ve Geliştirme Projesi, Nadas Alanlarının Daraltılması Projesi, İkinci Ürün Araştırma Yayım Projesi,

e) Teşkilatlanma ve destekleme hizmetleri: Teşkilatlanma Hizmetleri Projeleri, Eğitim Öğretim Hizmetleri Projeleri, Destekleme Hizmetleri Projeleri,

f) Gıda hizmetleri: Gıda Denetim Hizmetlerinin Güçlendirilmesi Projesi, Gıdalarda Katkı-Kalıntı Bulaşanların İzlenmesi Projesi,

g) Kırsal kalkınma: Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi, Giresun Kalkınma Projesi,

h) Su ürünleri: Su Ürünleri Koruma ve Kontrol Hizmetleri Projesi ve balık yetiştiriciliği, çevre, pazarlama, yeni ürünlerin geliştirilmesi ve ıslahı konusunda bir dizi proje uygulanmaktadır.

Ayrıca Zirai Mücadele Havza Geliştirme ve Tohumculuğa İlişkin Projelerde yürütülmektedir.

8) Tarımsal destekleme politikaları: Sektörün ekonomik ve sosyal açıdan taşıdığı önem yanında karşı karşıya olduğu riskler ve sahip olduğu yapısal özellikler sektörün desteklenmesine ve korunmasına temel neden olmaktadır. Keza sektörde üretim sürecinin uzun parasal geri dönüşüm hızının düşük, sermaye birikiminin yetersiz ve yatırımların az olması nedeniyle de destekleme ve teşvikin önemi artmaktadır.

Tarımsal altyapı yatırımları ile ithalatta uygulanan korumalar, ihracat teşvikleri ile sürdürülen destekleme programları ve son yıllarda uygulanan tarımda doğrudan gelir desteği uygulaması başlıca destek türleridir. Ayrıca destekleme fiyatı ve destekleme alımları yoluyla da üreticiye katkılar sağlanmaktadır. Keza girdi fiyatlarının düşürülmesi(girdi sübvansiyonları) yoluyla da bazı desteklemeler yapılmaktadır. İhracat desteği ve sınır önlemleri, ihracat sübvansiyonları, yatırımları destekleyici yardımlar da destekleme ve teşvik sahası içerisine konulabilir.

9) Tarımsal politikalarda reform gereğinin ortaya çıkması: Uygulanmakta olan tarımsal desteklemeler ve korumacı politikaların süreç içerisinde etkinliğini yitirmesi ve sağlanan desteklerin hedef kitleye yeterince yansıtılmaması ile bu desteklerin kamu kaynaklarına getirdiği mali yük yanında, mevcut kurumsal yapı ve işleyiş, mevcut tarımsal politikalara ilişkin eleştirilerin temelini oluşturmaktadır.

Tarımsal destekleme politikalarının zamanla niteliğinin değiştirilerek, üretim-tüketim zincirinde serbest fiyat oluşumunu ve rekabeti sağlayacak ürünlerde verimliliği ve altyapının değiştirilmesi öngörülmektedir. Ayrıca çok taraflı dünya ticaret sistemi de desteklemede kısıtlamalar getirilmesini zorunlu kılmaktadır. Keza, üretim pazar talebine uygun olmadıkça üretimdeki artış da pek işe yaramamaktadır. Çevreyle uyumluluk ve kalite çağın temel tarımsal vurgusudur.

Tarımsal politikaların belirlenmesinde uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan hükümlülükler diğer bölümlerde anlatılacaktır.

Sadece özet olarak şunu söyleyebiliriz ki Tarımsal Reform Programı çevresinde sürdürülen çalışmalar kapsamında, Tarımda Yeniden Yapılanma ve Destekleme Kurulu kurulmuş, Fark Ödeme Sistemi (Prim Sistemi) oluşturulmuş ve Doğrudan Gelir Desteği ve Çiftçi Kayıt Sistemi Projesi yürürlüğe konulmuştur. Alternatif Ürün Projesi de yeni bir proje olarak gündemdedir.

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının yeniden organizasyonu bağlamında Tarımsal Bilgi Sistemi oluşturulmuştur. Toprak Sulama ve Tarım Reformu Genel Müdürlüğü kuruluş kanunu yayınlanmış, Arazi Kullanım Toprak Koruma Kanunu ve tarım ürün borsalarının geliştirilmesi temel hedeflerden biri olarak görülmüştür (Anonim, 2003a).

4.2.2. Türkiye tarımsal kalkınma stratejisi

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının “Türkiye Tarımsal Kalkınma Stratejisi “ (Ankara 2000) adlı yayınında konu şu şekilde açılmaktadır.

“Milli Tarımsal Kalkınma Stratejisi- Hedef 2010” çalışması 1996 yılında Roma’da gerçekleştirilen Dünya Gıda Zirvesi kararlarının izlenmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Zirveye katılan ülkelerin liderlerince ülke düzeyinde tarımsal hedeflere ulaşmak üzere strateji belirlenmesi taahhüt edilmiştir.

Yeni yüzyıldaki hedef ülkemiz tarımını gelişmiş ülkelerin tarım düzeyine çıkarmak olacaktır. Bugünkü tarımsal yapımız gelişmiş ülkelerin tarımsal yapılanmasından oldukça geridir. Avrupa Birliğine adaylık sürecinde; tarımsal altyapımızı güçlendirecek tedbirlerin alınması, reformların gerçekleştirilmesi ve AB'ye üyelik yolunda rekabet ortamına hazır duruma gelme öncelikli konular arasındadır. Türk tarımına ivme kazandırmak, mevcut sorunları gidermek ya da en aza indirmek için öncelikli olarak bazı yasal düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır.

İnsanlar kaliteli, güvenilir ve uygun fiyatlarla gıda maddelerini satın alma ve tüketme hakkına sahiptir. Hükümetlerin temel görevi de bunu sağlamaktır.

Milli Tarımsal Kalkınma Stratejisi kapsamında ortaya çıkacak temel kararların etkisi günümüzde 10–15 yıl içerisinde görülecektir. Türk tarımında hedef 2010 vizyonu uygulanmasına katılacak ve ondan etkilenecek olan tüm kesimlerin katkısıyla oluşturulmuş, bir başka ifadeyle kolektif bir aklın ürünü olarak hazırlanmıştır.

Tarımsal Büyüme; halen tarımsal alanların pek çoğunda düzensiz yağışlardan, parçalanmış arazilerden, köklü çiftçi kuruluşlarının olmayışından yetersiz pazarlama imkânlarından ve etkisiz açık pazar oluşumundan olumsuz yönde etkilenmektedir.

Türkiye tarım arazisi kullanımı bakımından yeni yaklaşımlara ihtiyaç duymaktadır. Gelecekte tarımsal kalkınma, ekili alanların katma değer artışına bağlı olarak gelişecektir.

Sulama yatırımları hem bölgesel hem de işletme düzeyinde gelişmeyi sağlayacağından büyük boyutlu yatırımları oluşturmaktadır. Fiyatların piyasada belirlenmesi ve böylece çiftçinin arazi ve diğer kaynakları verimli kullanmasının teşvik edilmesi önem arz etmektedir. Gıda güvencesini sağlamak üzere hayvancılık sektörüne kamu desteği verilmesi uygun görülmektedir.

Politika ve programlarda; özellikle makro ekonomik istikrar serbest pazar ekonomisine etkili geçişin sağlanması ARGE ve yayın hizmetlerinin geliştirilmesi,

fiyat oluşumu, pazarlama ve işletme verimliliğinin artırılması konularına önem verilmesi gerekmektedir.

Yeni yüzyıldaki stratejik hedef tarım sektöründeki sorunları ortadan kaldırarak, tarımını gelişmiş ülkelerin tarımı düzeyine çıkarmak olacaktır. AB'ye üyelik durumunda Türk tarımının rekabet ortamına hazırlanması gerekmektedir.

Tam üye oluncaya kadar geçecek katılım sürecinde tarım sektörünün uyumu amacıyla belirli mali ve teknik yardımlardan yararlanılacağı kesindir. Ortak Tarım Politikasına uyum sağlanmaksızın katılım gerçekleşmeyecek katılım müzakerelerinin ağırlıklı konusunu ise Ortak Tarım Politikası'nın üstlenilmesi teşkil edecektir. Üyelik sürecinde tarım ürünlerinde serbest dolaşımın geçiş dönemleri de dâhil olmak üzere aşamalı ve birtakım istisnalarla sağlanması muhtemel görünmektedir.

4.3. Uluslararası Alanda Tarımsal Politikalar, Gelişmiş Ülkelerde Tarım Piyasalarının Organizasyonu ve İstihdam

1990'lı yılların ilk yarısı hem dünya ekonomisini hem de siyasetini etkileyen gelişmelerin olduğu bir dönem olmuştur. Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği, (APEC), Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA), Güney Ortak Pazarı (MERCOSUR), Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ), bu dönemde kurulmuş yeni çerçeve politikaları geliştirilmiş, merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri ve dağılan SSCB ülkeleri, merkezi planlı ekonomik sistemden piyasa ekonomisine geçmeye başlamışlardır. Dönemin ilk yarısında dünyada, özellikle gelişmiş ülke ekonomilerinde 1994'e kadar süren bir durgunluk dönemi yaşanmış ve büyüme oranı yıllık ortalama % 1.4 olarak gerçekleşmiştir.

Uruguay Round müzakerelerinin tamamlanması ile GATT'ın yerine dünya ticaretini serbestleştirmeyi amaçlayan ve bu kez yaptırım gücü olan Dünya Ticaret Örgütü 1994 yılında kurulmuştur. Yine bu dönemde gelişmiş ülkelerde mali disiplini öngören ekonomik programlar uygulamaya konulmuş, Avrupa'da faiz oranları düşürülmüş, Japonya'da ekonomiyi canlandırmak üzere tüketimini artırıcı programlar hazırlanmış, geçiş ekonomilerine ve az gelişmiş ülkelere daha fazla

kaynak aktarılmış, Asya ve Latin Amerika'daki bazı ülkelerde uygulanan istikrar programlarıyla büyümeye süreklilik kazandırılmıştır.

Ticareti serbestleştirme çabaları sonucu dünya ithalatını yarısını gerçekleştiren ABD, AB ve Japonya'nın uyguladığı gümrük vergilerinin oranı 1994–1999 yılları arasında 1/3 oranında düşmüştür.

1999 yılının 2. yarısında ve 2000 yılında ticaret artışının hızlanması, 1990'lı yılların sonuna doğru yaşanan en çarpıcı gelişmelerden biri olmuştur. Bu dönemde birçok uluslar arası kriz yaşanmasına rağmen, kriz sonrası ekonomik toparlanma süreci umulandan çok daha hızlı olmuştur. 2000 yılında yaklaşık 5.3'lük büyüme performansına ulaşılmış bu da 1990'ların sonunda yaşanan hızlı ticaret artışının ardındaki en önemli gelişme olmuştur.

4.3.1. Dünya mal ticaretinde gelişmeler

Dünya mal ticareti, ihracat değeri olarak, 1980 yılında yaklaşık 2 trilyon dolardan, ortalama yıllık % 5.2 oranındaki büyüme ile 2000 yılında 6.2 trilyon dolara yükselmiştir. Dünya ticareti reel olarak sadece 1982 yılında küçülmüş diğer tüm dönemlerde büyümüştür (Anonim, 2002c).

1980–83 yılları arasında dünya ticareti nominal olarak daralmış ve dünya ticaretinin en hızlı arttığı dönemler ise 1983–1990 ile 1994–1997 yılları arasındaki dönem olmuştur. 1994–1997 döneminde ticaret artışının ortalama % 10 civarında gerçekleşmesinde, öncelikle ekonomik durgunluktan çıkan Batı Avrupa ekonomisinde görülen canlanma etkili olmuştur.

1999 yılında dünya ticaret artışının itici temel etmeni, düzelen Asya ekonomisi ve ABD'deki talep artışı olmuştur. Kuzey Amerika ve Asya'nın ithalatı % 10'lar civarında artarken, merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri ithalatı % 10 civarında düşmüştür. 2000 yılında ise dünya ekonomisindeki büyüme hızlanarak % 4'e ulaşmıştır (Anonim, 2002c).

Gelişmiş ekonomilerin büyüme oranının, dünya ortalamasına yakın gerçekleştiği ve yeni sanayileşen Asya ülkelerinin oranlarının ise oldukça yüksek olduğu (8.2) görülmektedir. Dünya ticaretinde 20 yılı aşkın sürede kaydedilen en yüksek reel artış hızı % 12 ile 2000 yılında gerçekleşmiştir. Ancak fiyatlardaki artışın ve döviz kurlarındaki değişimin de desteği ile son yirmi yılın en yüksek nominal ihracat artışı % 19.8 ile 1995 yılında gerçekleştirilmiştir (Anonim, 2002c).

Gıda ve içecek fiyatları bu dönemlerde % 15'ten fazla düşerken tarımsal hammadde ve metal fiyatları değişmemiştir. Tarım ve sanayi mallarının ihracat fiyatları genel ihracat trendine uygun olarak son 20 yılın ilk yarısında artarken, ikinci yarısında düşmüştür. Genel fiyatlarda düşüşler yaşanmış, fiyatlardaki düşüş sebebiyle gıda ürünleri ve tarımsal hammadde ticaretinde değer bazında düşüşler yaşanmıştır. Tüm ürün gurupları içerisinde ihracatı en fazla düşenlerden biri 4 puanlık düşüşle gıda ürünleri gurubu olmuştur. Avusturya ve Yeni Zelanda dışında, tarımsal ürün ihracatında önde gelen tüm bölgelerin ihracatında düşüşler yaşanmıştır (Anonim, 2002c).

4.3.2. Dünya ekonomisinde tarımın yeri ve önemi

Tarım sektörü farklı gelişmişlik düzeyine sahip tüm ülkelerde nüfusun zorunlu gıda maddeleri ihtiyacını karşılaması, sanayi sektörüne hammadde sağlaması, sanayi ürünlerine talep yaratması, ulusal gelir ve ihracata katkıları ile tüm sektörlerden farklı öneme sahiptir. Dünya nüfusunun ve paralelinde beslenme ihtiyacının hızla artması sektörün önemini her geçen gün arttırmaktadır.

Çizelge 4.11.'de görüldüğü gibi dünya ekonomisinde tarımın yerine bakıldığında Avustralya'da % 3.3, Kanada'da % 2.2, Çek Cumhuriyeti'nde % 3.6, AB'de %2.1 iken ülkemizde bu oran 14.1'dir.

Çizelge 4.11.Dünya ekonomisinde tarımın yeri

Ülkeler	Tarımın GSYİH İçindeki Payı (%)
Avustralya	3.3
Kanada	2.2
Çek Cumhuriyeti	3.6
AB	2.1
Macaristan	3.7
İzlanda	9.6
Meksika	5.5
Norveç	1.5
Yeni Zelanda	7.2
Polonya	4.1
Slovak C.	3.6
İsviçre	1.2
Türkiye	14.1
ABD	1.4

Kaynak: Anonim, 2003d

Dünya ticaretinde gözlemlenen liberalleşme hareketlerinin tarım ürünlerini de etkilemesi nedeniyle tarım ürünleri ticaretinde önemli bir artış kaydedilmektedir. Ancak sanayi ürünlerinde gözlenen artışın çok daha yüksek olması nedeniyle tarımın dünya ticaretindeki payı göreceli olarak azalmaktadır.

4.3.3. Dünya tarım alanlarının dağılımı

Dünya nüfusunun 1990–1996 döneminde ortalama olarak yılda % 1.5 arttığı kaydedilmektedir. Buna karşılık tarımsal üretim için kullanılabilen alanlar artmamakta hatta azalma göstermektedir. Bugün gıdanın stratejik bir önem kazandığı dünyada her alanda olduğu gibi temel zenginlik kaynağı olan tarımsal alanlarda eşit dağılımdan oldukça uzaktır.

Afrika başta olmak üzere az gelişmiş ve geri kalmış ülkeler açlıkla karşı karşıya bulunmaktadır. Evrensel bazda yeniden bir tarımsal yapılanma, bu nedenle vazgeçilmez bir önceliktir. 2005 yılında başta G-8'ler olmak üzere dünyanın gelişmiş ülkeleri az da olsa bu soruna eğilme zorunluluğunda kalmışlardır.

Çizelge 4.12.'den anlaşıldığı üzere iki bin iki yılında tarımsal alanda ilk sırayı ABD almaktadır. Yüzölçümü 9 159 000 km² olan ABD'nin 1 767 700 km² tarım alanı bulunmaktadır. Yüzölçümü 2 973 000 km² ve tarım alanı 1 763 300 km² ile ikinci konumda olan Hindistan'ı, 1 249 800 km²'lik tarım alanı ile Rusya izlemektedir. 16 889 000 km² ile dünyanın en büyük yüzölçümü ülkesi olan Rusya'nın, 1 249 800 km² bölümü yani yüzölçümünün % 7.4'ü tarımsal alan olarak değerlendirilmektedir. Tarım alanları açısından 4. sırada yer alan Çin ise Türkiye tarım alanınının 5 katı büyüklüğündeki alanı ile Türkiye'nin 20 katı büyüklüğündeki bir nüfusu beslemektedir.

Çizelge 4.12. Dünya tarım alanlarının dağılımı

Ülkeler	Tarım Alanı (1000 km ²)	Tarım Alanının Yüzölçümüne Oranı (%)	Göller Hariç Yüzölçümü (1000 km ²)
ABD	1767.7	19.3	9159
Hindistan	1617.3	54.4	2973
Rusya	1249.8	7.4	16889
Çin	1240.5	13.3	9327
Brezilya	532.8	6.3	8457
Avustralya	476.3	6.2	7682
Kanada	451.8	4.9	9221
Ukrayna	326.6	56.4	579
Kazakistan	299.7	11.1	2700
Nijerya	282.4	31	911
Arjantin	249.1	9.1	2737
Meksika	248.2	13	1909
Türkiye	241.8	31.4	770
Pakistan	212	27.5	771
Fransa	183.7	33.4	550

Kaynak: Anonim, 2003d

4.3.4. Dünyada tarımsal üretim

a) Bitkisel ürünler: FAO verilerine göre, 2002 yılı itibariyle dünyanın en önemli tahıl ürünü olan buğdayın toplam üretimi yaklaşık olarak 210 milyon hektarlık alanda 572 878 902 ton olarak gerçekleşmiş olup, buğday üretiminde Çin ilk sırada yer almaktadır. Çin'i sırasıyla Hindistan, Rusya, ABD ve Fransa takip etmektedir.

FAO verilerine göre 2002 yılında dünya pirinç ticareti 576 280 153 ton olarak gerçekleşmiştir. 1998 yılında 437 963 728 ton olan dünya meyve üretimi 2002 yılında 475 503 880 tona, 1998 yılında 182 292 846 ton olan dünya sebze üretimi ise 2002 yılında 233 223 758 tona yükselmiştir (Anonim, 2003b).

Çizelge 4.13.'ten anlaşıldığı üzere sanayide hammadde olarak kullanılan yağlı tohumlarda artış söz konusudur.

Çizelge 4.13. Dünya bitkisel üretim değerleri (milyon ton)

Ürünler	1998	1999	2000	2001	2002
Buğday	593.337.104	587.787.508	585.949.636	590.485.358	572.878.902
Pirinç	579.586.687	611.282.916	602.604.889	597.787.179	576.280.123
Meyve	437.963.728	459.020.017	471.027.729	470.728.260	475.503.880
Sebze	182.292.846	193.174.747	217.109.119	228.285.684	233.223.758
Turunçgiller	99.526.813	102.764.853	104.213.302	12.499.010	104.505.157
Baklagiller	55.72827	56.622.672	54.536.808	53.024.350	55.164.796
Yağlı Tohumlar	1.552.895	1.625.501	1.653.561	1.689.991	1.761.943

Kaynak: Anonim, 2003b

Çizelge 4.14.'ten anlaşıldığı üzere iki bin dört yılında uygun iklim şartları sebebiyle genel olarak tarım sektöründe verimlilik ve üretim artışı meydana gelmiştir. Seçilmiş tarla bitkilerinde en yüksek üretim artışları, % 40.2 ile tütün ve üretim alanlarındaki genişlemeye bağlı olarak % 31.7 ile çeltikte görülmüştür. Soya üretimi % 41.2, patates üretimi % 9.4 azalmıştır.

Çizelge 4.14. Türkiye'de seçilmiş bazı tarla bitkilerinde üretim durumu (bin ton)

Ürün Adı	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	Değişim(%) 2004/2003
Hububat								
Buğday	21.000	18.000	21.000	19.000	19.500	19.000	21.000	10.5
Arpa	9.000	7.700	8.000	7.500	8.300	8.100	9.000	11.1
Mısır	2.300	2.297	2.300	2.200	2.100	2.800	3.000	7.1
Çeltik	315	340	350	360	360	372	490	31.7
Bakliyat								
Nohut	625	560	548	535	650	600	620	3.3
Mercimek	540	380	353	520	565	540	540	0.0
Fasulye	236	237	230	225	250	250	250	0.0
Fiğ	140	130	134	127	130	121	130	7.4
Endüstriyel bitki								
Tütün	251	243	200	145	153	112	157	40.2
Şeker Pancarı	22.283	17.102	18.821	12.633	16.523	12.623	13.517	7.1
Pamuk (Kütlü)	2.276	2.026	2.261	2.358	2.542	2.346	2.390	1.9
Yağlı Tohumlar								
Ayçiçeği	860	950	800	650	850	800	900	12.5
Susam	34	28	24	23	22	22	23	4.5
Soya	60	66	45	50	75	85	50	-41.2
Yumru Bitki								
Soğan (Kuru)	2.270	2.500	2.200	2.150	2.050	1.750	2.040	16.6
Patates	5.250	6.000	5.370	5.000	5.200	5.300	4.800	-9.4

Kaynak: Anonim, 2005c

Tarım sektörü katma değeri 2004 yılının birinci üç aylık döneminde % 2.7, ikinci üç aylık döneminde % 4.3 artarken, üçüncü üç aylık döneminde % 1.4 küçülmüş, dördüncü üç aylık döneminde % 9.1 büyümüştür. Böylece 2004 yılının tamamında tarım sektörü katma değerinde % 2 büyümeye meydana gelmiştir (Anonim 2005

Çizelge 4.15.'ten anlaşıldığı üzere 2004 yılında zeytin üretiminde var yılı olması nedeniyle % 88.2, mandalina üretiminde % 21.8, limon üretiminde % 9.1, portakal üretiminde % 4, kestane üretiminde % 2.1, artış olmuştur. Yok, yılı olması sebebiyle Antep fıstığı üretimi % 66.7 azalırken, diğer meyvelerin üretiminde Nisan ayında yaşanan don olaylarına bağlı olarak düşüş meydana gelmiştir. Kayısı üretiminde % 30.4, elma üretiminde % 27.3 ve fındık üretiminde % 27.1 düşüş görülmüştür

Çizelge 4.15. Türkiye'de seçilmiş meyvelerde üretim durumu (bin ton)

Ürün Adı	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	Değişim % 2004-2003
Yumuşak Çekirdekli								
Armut	360	360	380	360	340	370	320	-13.5
Ayva	2.450	2.500	2.400	2.450	2.200	2.600	2.100	-19.2
Elma	95	92	105	102	110	110	80	-27.3
Taş Çekirdekli								
Erik	200	195	195	200	200	210	210	0.0
Kayısı	490	335	530	470	315	460	320	-30.4
Kiraz	195	250	230	250	210	265	245	-7.5
Şeftali	410	400	430	460	455	470	372	-20.9
Vişne	95	125	106	120	100	145	138	-4.8
Zeytin	1.650	600	1.800	600	1.800	850	1.600	88.2
Turunçgiller								
Greyfurt	100	140	130	165	125	135	135	0.0
Limon	390	520	460	510	525	550	600	9.1
Mandalina	480	500	560	580	590	550	670	21.8
Portakal	970	1.100	1.070	1.250	1.250	1.250	1.300	4.0
Sert Kabuklular								
Antep Fıstığı	35	40	75	30	35	90	30	-66.7
Badem	36	43	47	42	41	41	37	-9.8
Ceviz	120	120	116	116	120	130	126	-3.1
Fındık	580	530	470	625	600	480	350	-27.1
Kestane	55	53	50	47	47	48	49	2.1
Üzümsü Meyveler								
İncir	255	275	240	235	250	280	275	-1.8
Üzüm	3.600	3.400	3.600	3.250	3.500	3.600	3.500	-2.8

Kaynak: Anonim, 2004b

b) Hayvansal üretim: FAO verilerine göre 2002 yılında yetiştirilen sığır sayısı 1 366 663 520, koyun sayısı 1 034 007 820, domuz sayısı 941 021 713, keçi sayısı 743 374 353, hindi sayısı 250 662 olarak kaydedilmiştir (Anonim, 2003b).

2002 yılındaki dünya et üretimi yaklaşık olarak % 2.5 artarak 245 milyon tona ulaşmıştır. Bu üretimin; 137 886 646'sı gelişmekte olan ülkeler, 107 160 088'i gelişmiş ülkeler tarafından gerçekleştirilmiştir (Anonim, 2003b).

Çizelge 4.16.'dan anlaşılacağı üzere dünyada yetiştirilen hayvan sayısına baktığımızda ilk sırayı sığır almakta ve ardından koyun, domuz, keçi ve hindi gelmektedir.

Çizelge 4.16. Dünya hayvan sayısı (baş)

Tür	1998	1999	2000	2001	2002
Sığır	1.330.350.250	1.334.843.400	1.345.237.010	1.359.667.590	1.366.663.520
Koyun	1.043.097.630	1.044.223.920	1.047.828.360	1.036.932.640	1.034.007.820
Domuz	873.853.477	902.892.909	908.280.568	924.838.476	941.021.713
Keçi	690.585.154	705.257.259	722.022.797	735.240.231	743.374.353
Hindi	241.739	241.667	239.856	251.045	250.662

Kaynak: Anonim, 2003c

Ülkemizde kişi başına işlenmiş içme sütü tüketimi yılda yaklaşık 4-5 litre civarında iken, AB ülkelerinde bu rakam 60 ile 70 litre arasında değişmektedir (Anonim, 2003c).

2002 yılında 598 686 560 milyon ton olan dünya süt üretiminin 353 314 179 milyon tonu gelişmiş ülkelere, 245 372 381 milyon tonu ise gelişmekte olan ülkeler tarafından gerçekleştirilmiştir (Anonim, 2003c).

Dünya tarım ürünlerine olan talep artışının 2015–2030 yılları arasında % 1.3 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. FAO üretim fonksiyonuna göre 1990 ile 2020 yılları arasında dünya tahıl talebinin % 55 (gelişmekte olan ülkeler için % 80) ve dünya et talebinin % 75 artacağı (gelişmekte olan ülkeler için % 165) beklenmektedir. Bu artışların tarımsal üretimde de önemli artışlara neden olacağı tahmin edilmektedir (Anonim, 2003c).

4.3.5. Tarım sektörünün dünya ticaretindeki yeri

Tarımsal ürünlerin dünya ticaretindeki yerinin göreceli olarak azalmasına rağmen, gelişmiş ve gelişmekte olan bütün ülkelerde tarımın, ulusal ekonomideki öneminden dolayı, tarım ürünleri ticaretine olan ilgi azalma göstermemektedir.

1994 yılında 544 milyar dolar olarak kaydedilen dünya tarım ürünleri dış ticareti, 2000 yılında 558 milyar dolara ulaşarak, toplam dünya ticaretinden aldığı pay % 9, dünya birincil ürün ihracatındaki payı ise % 40.7 olarak kaydedilmiştir (Anonim, 2002d).

2001 yılında 547 milyar dolar olarak gerçekleşen dünya tarım ürünleri dış ticaretinin, toplam dünya ticaretinden aldığı % 9.1, dünya birincil ürün ihracatından aldığı pay ise % 40.9 olarak kaydedilmiştir (Anonim, 2002d).

1999 yılında toplam 437 milyar dolar olarak gerçekleşen dünya gıda ticareti, 2000 yılında 442 milyar dolar olarak kaydedilmiştir. 2000 yılında dünya mal ticareti içindeki payı ise % 7.2 olarak gerçekleşmiştir (Anonim, 2002d).

4.3.6. Tarım sektöründe faaliyet gösteren uluslararası kurum ve kuruluşlar

a. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)

(Food and Agriculture Organization of the United Nations): 16 Ekim 1945'te Kanada da kurulmuş olup Birleşmiş Milletler İhtisas Kuruluşlarının en büyük olanıdır.

Görevleri: tarımsal gıda ve kırsal kalkınma konularında kalkınmakta olan ülkelere teknik yardım sağlamak, bilgi toplamak ve yaymak, hükümetlere izleyecekleri yol ve planlama konularında tavsiyelerde bulunmak, tüm ülkelerin toplanarak FAO'nun ihtisas konularında tartışabilecekleri tarafsız bir ortam sağlamaktır. FAO'nun toplam olarak üye sayısı 183'tür ve birlik olarak ta AB üyesidir.

b. Milletlerarası Tarım Geliştirme Fonu (IFAD)

(International Fund For Agricultural Development): Birleşmiş Milletlerin bir kuruluşu olan IFAD, 1977 yılında milletlerarası finansal kuruluş olarak kurulmuştur. Amacı; yaşam standartları çok düşük olan kırsal kesim halkının, fakirlikle mücadele etmesini sağlamaktır.

c. Uluslararası Tarım Üreticileri Federasyonu (IFAP)

(International Federation of Agricultural Producers): 1946'da kurulmuştur ve dünyadaki faaliyet gösteren çiftçi kuruluşlarının üyesi olduğu bir federasyondur. Uluslar arası kuruluşlar nezdinde üreticilerin haklarını savunmaktadır.

d. Dünya Ticaret Örgütü (WTO)

(World Trade Organization): Dünya Ticaret Örgütü 15 Nisan 1994 tarihinde Marakkeş'te (Fas) imzalanan 15 Nisan Marakkeş Protokolü çerçevesinde 1 Ocak 1995 tarihinde faaliyete geçen en büyük sermaye örgütüdür.

Örgüt, ülkeler arasındaki ticareti düzenleyen kurallar alanında faaliyet gösteren tek kuruluştur. 146 üyesi olan örgütün amacı hizmet ve servis alanında faaliyette bulunanlara, ihracatçılara ve ithalatçılara uluslar arası ticaret kuralları çerçevesinde yardımcı olmaktır.

4.3.7. Dünya Ticaret Örgütü'nün tarım politikalarının Türk ve Dünya tarımına muhtemel etkileri

2001 yılı Kasım ayında gerçekleştirilen DTÖ'nün IV. Bakanlar Konferansında tüm üye ülkeler tarafından uygulanacak olan tarım politikalarında köklü değişiklikler yapılması ve bu bağlamda dünya tarım piyasalarının yeniden yapılanması karara bağlanmıştır.

Bu konferansta tarım konusunda alınan kararlar uyarınca kalkınmış ülkelerin kendi tarım ürünlerine sağladıkları günde yaklaşık 1 milyar dolar tutarındaki sübvansiyonların azaltılması ve gelişmekte olan ülkelerin tarım ürünlerinin fiyat avantajından yararlanarak uluslararası pazarlarda rekabet gücü kazanması öngörülmüştür.

Ayrıca özellikle tarım ürünlerinde uygulanan gümrüklerin, gelişmekte olan ülkeler lehinde yeniden düzenlenmesi gündeme gelmiştir. Her şeye rağmen AB ülkeleri ve ABD gibi dünya tarım piyasasında söz sahibi olan gelişmiş ülkelerin tarım sektörlerini sübvansiyonla desteklemeye devam edeceği, gümrük tarifeleri ve tarife dışı engeller ile kendi tarım ürünleri üzerinde koruma sağlamaya devam edeceği ve gelişmiş ülke pazarlarının 3. dünya ülkelerine açılarak tarımsal ürün ticaretine yakın zamanda tam serbestlik getirmesinin artık uzak bir ihtimal olduğu görülmektedir.

Türkiye sadece tarım ile ilgili konularda gelişmekte olan ülkeler safhında yer almıştır. Kararlara rağmen ortaya çıkan olumsuzluklar, desteklemelere devam

edilmesi gereğini ortaya çıkarmaktadır. Türkiye'deki tarımsal destekler, gerek teşviklerin parasal hacim olarak yetersizliği, gerekse strateji eksikliği nedeniyle, Türk tarımının kalkınmasına doğrudan etki etmemekte sorunlara geçici ve kısa vadeli çözüm getirmektedir. Bu anlamda da Türk tarımının geliştirilmesi için tarımın yeniden yapılandırılması ve düzenlenmesinin yanı sıra yeni fikir ve düşüncelere de ihtiyaç duyulduğu açıktır.

Bu kapsamda bilgiye ve her alanda optimum üretime dayalı entegre tarımsal üretim tesisleri olan tarımsal teknoparklar sektörün geliştirilmesi için etkili enstrüman olacaktır (Anonim, 2003d).

4.3.8. Gelişmiş ülkelerde tarım piyasalarının organizasyonu

Tarımsal üretimi olan hemen her ülkede çiftçilere bir tür hükümet desteği sağlanmaktadır. Tarıma dayalı pek çok ülkede çiftçilerin çok kez yabancı egemenliğine karşı korunmaları için ya uygulanmakta olan programlar güçlendirilmiş ya da yeni projeler geliştirilmiştir. Söz konusu politikaların dış tarımsal ürün piyasalarının küçülmesinde, uluslararası mal fiyatlarının düşmesinde ve çok sayıda ihracatçı ülkede tarımsal ürün fazlasının artmasına katkısı olmuştur.

1980'lerin ortalarında hükümetler destekleme alımlarını azaltmak ve tarımsal ürün ticaretinin daha serbest olmasını sağlamak için çalışmalar başlattılar. Birleşik Devletler Temmuz 1986'da Uruguay turu çok taraflı ticaret görüşmelerinin bir parçası olarak kapsamlı bir uluslar arası tarımsal ticaret reformu yapılmasına yönelik yeni bir plan açıkladı ve GATT üyesi 90'ı aşkın ülkeden tarımsal piyasalarda fiyat, üretim ve ticaret bozuklukları yaratan tüm tarımsal desteklere ve diğer politikalara giderek son verilmesi için görüşmeler yapılmasını istedi.

Uruguay anlaşması sonucu tüm üyeler imzaladıkları nihai senet ile Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulmasını kabul etmişlerdir. Örgüt Uruguay'dan önce uluslar arası ticaretin serbestleşmesi ile ilgili tüm anlaşmaları (GATT dâhil) devralmakta ve Uruguay sözleşmesinin uygulanması ile ilgili denetim ve gözetim görevini üstlenmektedir.

Dünya Ticaret Örgütü içinde oluşturulan Tarım Komitesi üzerinde uzlaşılacakları hususları denetlemektedir.

1. Pazara giriş
2. İhracat sübvansiyonlarının azaltılması
3. İç desteklerin azaltılması
4. Uyum hükmü
5. Sağlık önlemleri

Yukarıdaki bu kuralları koymadaki amaç tarımı bilimsel bir temele oturtmak, ticareti keyfi biçimde engelleyen nitelikleri ortadan kaldırmak ve ülkeler arasında ayırım yapmadan uygulanmasını sağlamaktır. Yani bu anlaşmayla tarım sektörü disiplin altına alınarak çok taraflı ticaret sistemine aşamalı entegrasyon amaçlanmıştır. Zaman içerisinde bölgesel bazda da çeşitli anlaşmalar imzalanıp ortak kurallar konup hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Bu anlaşmalar ve anlaşmalarla ortaya çıkan birlikler şunlardır:

1. Kuzey Amerika Serbest ticaret anlaşması (NAFTA)
2. Güney Amerika Ortak Pazar (MERCOSUR)
3. Asya-Pasifik İşbirliği Forumu (APEC)
4. Güney Doğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN)
5. Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)

Türkiye için şu anda gözüken en önemli bütünleşme AB'dir. AB ülkeleri arasında tarım piyasalarının düzenlenmesi ve tarımın gelişmesi için Ortak Tarım Politikası (OTP) düzenlenmiştir. Bu konu ileride açılacaktır. Ama Türkiye'nin uyguladığı tarım politikaları genel olarak Dünya Ticaret Örgütü kurallarına uymaktadır.

Dünyada organize tarım piyasaları ve vadeli işlemler piyasaları genel piyasa işlemlerinin çoğunu bünyesinde gerçekleştirmektedir. Dünya tarım ürünleri ticareti diğer tarım dışı ürünlerde olduğu gibi belirli merkezlerde ağırlık kazanmıştır. Bu merkezlerde ürünler görülmeden sadece alıcı ve satıcıların olduğu ortamlarda ve hatta bazen fiziksel değişim dahi olmadan el değiştirebilmektedir. Bu merkezlerde dünya fiyatları da oluşmaktadır. Hatta bu merkezlerin kurulduğu ülkeler ticarete konu olan ürünlerin üreticisi olmayabilirler.

Dünya tarım ürünleri piyasaları açısından Rotterdam borsa fiyatları önemli bir referans olarak kabul edilmektedir. Örneğin buğdayda dünya genelinde fiyat tespitinin yapıldığı 3 önemli merkez vardır. Bunlar; Chicago (CBOT), Kansan City (KCBT) ve Minneapolis (MGE) borsalarıdır. Vadeli işlem piyasaları tarım alanında genel olarak Futures Piyasalar ve Opsiyon Piyasaları olmak üzere 2'ye ayrılır ve bu piyasalarda işlemler vadeli olarak yapılır (Anonim, 2003e).

4.3.9. Tarım sektöründe istihdam

Bu gün eşit dağılımdan uzak olan tarımsal alanlar ve ülkelerin tarımsal alan başına nüfusları tarım sektörünün ekonomideki yerinin değerlendirilmesinde bir kriterdir. Bu gün gelişmiş ülkelerde sanayileşmenin getirdiği bir sonuç olarak tarım nüfusu çok düşük bir seviyededir. Bunu aşağıdaki tabloda net olarak görebiliriz.

Çizelge 4.17.'den anlaşıldığı üzere 286 milyon nüfusu olan ABD'nin % 2.4'ü, 377 milyon nüfusu olan AB'nin % 4.9'u, 68 milyon nüfusu olan Türkiye'nin % 34.4'ü tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin ve az gelişmiş ülkelerin tarımsal nüfusları çok daha fazla ama üretilen ürün gelişmiş ülkelerin ürettiği üründen çok daha azdır.

Çizelge 4.17. Tarım sektöründe istihdam

Göstergeler	ABD	AB	Türkiye	Meksika	Brezilya	Romanya	Arjantin
Toplam Nüfus (milyon)	286	377	68	100	172	22.6	37
Tarım Nüfusu (milyon)	6.1	15.6	20.3	23	27.5	2.9	3.7
Tarım Nüfusu/Toplam Nüfus (%)	2.4	4.9	34.4	25	20.5	43	11.4
İstihdamda Tarımın payı (%)	2.1	4.1	35	23	15.8	12.9	9.8

Kaynak: Anonim, 2004c

4.3.10. Uluslararası tarım politikalarının istihdam ve yoksulluk üzerine etkileri

Dünyada son 10-15 yılda en çok gündeme gelen konulardan biri yoksulluktur. Yoksulluk nerdeyse tüm ülkelerin ortak sorunu haline gelmiştir. Dünya ekonomisindeki gelişmeler, dalgalanmalar ve şoklar ile uluslararası tarım politikalarının getirdiği yükümlülükler (Dünya Bankası, DTÖ, İMF uygulamaları) tarımı birçok ülkede olumsuz yönde etkilemektedir. Çünkü küreselleşme, daha çok liberalleşme dışı açılma olarak bilinen ekonomik süreçlerden en fazla etkilenen kesimlerin başında tarım kesimi gelmektedir.

Tarımda dış ticaret serbestliği, uluslararası anlaşmalar ve özelleşme temelinde gerçekleşen uygulamalardan milyonlarca insan doğrudan etkilenmektedir. Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, AB ve ABD'nin uluslararası politikaları ile biçimlenen tarım politikaları; küçük işletmeye sahip olan çiftçileri ve topraksız kırsal nüfusu etkilemekte ve bunları yoksulluğa, işsizliğe, kente göçe ve sigortasız çalışmaya zorlamaktadır. Yoksulluk aynı zamanda, doğal çevre üzerinde baskı yaratmakta, toplumsal dinamikleri etkilemekte, kültürel ve siyasi marjinalleşmeyi de hızlandırmaktadır. DTÖ'nün Cenevre Çerçeve Anlaşması (1 Ağustos 2004) temelinde üç alanda düzenleme getirmeyi amaçlamaktadır:

- 1) Gümrük vergilerinde indirim: Bununla DTÖ geliştirmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin sınırlarını ve pazarlarını tarım ürünü ithalatı için sonuna kadar açmasını istiyor.
- 2) Devletin ürün sübvansiyonlarını düşürmesi: Yani, çiftçiye hiçbir biçimde yardımda bulunmayı istemiyor.
- 3) Devletin dış alım sübvansiyonlarını düşürmesi: Tüm ülkeler kendi üreticilerine ve tarım ürünü ihraç edenlere desteklerini çok aşağıya indirecektir. Bu kararlar doğal olarak şunu getirecektir; ilk iki madde ABD, AB ve Kanada gibi ülkelerin az gelişmiş ve geliştirmekte olan dünyanın tarımsal piyasalarını ele geçirmesine neden olacaktır. Çünkü bu ülkelerin göreceli olarak daha ucuz olan ürünleri, tüm dünyayı istila edecektir. Yani tarım gelişmiş ülkeler lehine daha fazla liberal olacaktır.

Yukarıdaki belirlemelerin ışığı altında şunu söyleyebiliriz ki önümüzdeki süreç bu uygulamalarla tarım alanında daha fazla yoksulluğu ve işsizliği getirecektir. Yani, tarımsal istihdamda daralma söz konusu olacaktır.

Örneğin: Polonya'da tarımla uğraşan nüfus 1992 başında 8 milyon iken bu sayı şimdilerde 400 bine düşmüştür (Gülçubuk, 2004).

4.4. AB Tarım Politikası

Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Luksenburg'dan oluşan 6 sanayi ülkesinin bir araya gelerek kurduğu ve günümüzde 25 (15+10) üyeli AB adını alan, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), kuruluş yılları olan 1950'li yılların ikinci yarısında tarımsal açıdan yetersiz durumdaydı. Toplulukta yetişen birçok ürünün üretimi toplam talebi karşılamaktan uzaktı. Üye ülkelerin tarım politikaları birbiriyle uyum göstermiyordu. Topluluğu oluşturan ilk 6 üye genel olarak tarım ürünleri ithalatçısıydı.

Topluluğun geçiş dönemini yaşadığı yıllarda üye ülkelerin biri birinden oldukça farklı çizgilere oturmuş tarım politikalarını ortak bir politika içinde kaynaştırma girişimine başlanmıştır ve yürütülen politikaların amaç ve araçlarının değişik olması, ortak politikaların oluşturulması sürecinde Topluluk oldukça sancılı bir dönemden geçmiştir. Ama daha geçiş dönemi sona ermeden Ortak Tarım Politikası'nın esasları belirlenmiş, daha sonraki yıllarda Topluluk tarımında deyim yerindeyse bir devrim yaratacak gelişmelerin temeli atılmıştır.

Ortak Tarım Politikası çevresinde alınan önlemler Topluluk tarımında verimlilik artışını oldukça hızlandırmış, Topluluğa sonradan katılan ülkelerle yeni ürünlerin OTP içine alınması zorunluluğu doğmuştur. Toplulukta kendi kendine yeterlilik oranı yükselmiştir. Pek çok tarım ürününün üretimi, talebin üstünde bir artış gösterdiğinden, bu ürünlerin topluluktan ihracının kolaylaştırmak için verilen yüksek sübvansiyonlara karşın, stoklar hızla büyümeye başlamıştır. Bir taraftan bu ürünler alternatif olarak değerlendirilip stoklar eritmeye çalışılırken diğer taraftan ucuz fiyatlarla dünya piyasalarına sürülmeye başlanmıştır.

Bütün bu işlemler yüksek parasal yükleri beraberinde getirmiş, tarımsal alana harcama yapıldıkça verimlilik artmış, üretim arttıkça harcamalar daha da büyümüştür. Topluluk izlediği tarım politikaları sonucunda bir kısır döngü içerisine düşmüştür. Bu döngüyü kırmak için yine harcama yapmak gerekmiştir ve bütün bu işlerin faturası 1. derecede topluluk bütçesine çıkmıştır. Bazı yıllar bütçenin $\frac{3}{4}$ 'üne varan bölümü tarım kesiminin finansmanına ayrılmıştır.

Bu faturayı ödeyen diğer bir kesim ise Topluluk tüketicileridir. Üreticiyi korumak için yürütülen yüksek fiyat politikası, tüketicilerin besin maddelerini daha yüksek fiyatla sağlamalarına neden olmuştur. Oysa tarım ürünleri ihraç edilirken ödenen sübvansiyonlar sonucu bu ürünleri satın alan 3. ülkelerin halkları aynı ürünlere daha düşük fiyatlar ödemiştir. Topluluğun uyguladığı tarım politikasının faturasını, hiç hak etmediği halde ödeyen diğer bir kesim ise, topluluk dışında kalan üretici ülkelerdir.

Topluluk, uluslararası tarım ürünleri ticaretinde önemli ürünlerin pazarlarına uyguladığı “Ticaret Politikası” ile dünya ticaretini yönlendirecek bir etkiye sahip olmuştur. Düşük fiyatlarla dünya piyasasına büyük çapta mal sunması, bir diğer üretici olan ABD'nin de aynı yolu izlediği göz önüne alınacak olursa, Avrupa Topluluğu ve ABD ile aynı ekonomik güce sahip olmayan ve dünya piyasalarında tek başına tutunmaya çalışan 3. ülkeler için büyük ticaret sorunları yaratmıştır.

4.4.1. Ortak tarım politikası kuruluş nedenleri

Topluluğun tarım kesiminde karşılaştığı sorun, gelişmekte olan ülkelere çok farklıdır. Bu sorunlar Ortak Tarım Politikasıyla aşılmaya çalışılmıştır. Roma Anlaşması ile bin dokuz yüz ellili yıllarda üretimi arttırıcı politikalar benimsenmiştir. Bunun başını da Fransa çekmiştir. Bu politika beraberinde tarımda kontrolsüz bir üretim artışını da getirmiştir.

Fransız Rene Charpentier tarafından 1951'de hazırlanan plan, belli başlı tarım ürünleri için bir Avrupa Tarım Politikası gerçekleştirmeyi, tarım için zayıf uluslar üstü güce sahip bir yüksek otorite kurularak bunun üretimi denetlemesini, fiyatları saptamasını ve sisteme katılan ülkeler arasındaki tarım ürünleri ticaretine getirilen sınırlamaların kaldırılmasını öngörmüştür. Bu planda Avrupa'daki tarım ürünleri fiyatlarının arz ve talepten bağımsız olarak üretim maliyetlerine göre belirlenmesi istenmektedir. Farklı üye ülkedeki üretim maliyetlerinin uyumlaştırılması, geçiş döneminde Avrupa fiyatları ile her bir üye ülkedeki fiyatlar arasındaki fark kadar bir telafi edici vergi kesilmesi, böylece üretim maliyeti yüksek ülkelerde korunma sağlanması önerilmektedir.

Fransa Mart 1951’de Avrupa Tarım Topluluğunu kurma yönünde görüşmelere başlamak için Batı Avrupa Ülkelerine Memorandum vermiştir. Avrupa tarım pazarları organizasyonunu kurmak amacıyla 1952–1954 yılları arasında seri konferanslar düzenlenmiş, bunlara 15 Avrupa ülkesi katılmıştır. Görüşmelerden bir sonuç alınmadığı için “Yeşil Havuz Projesi” oluşturulamamıştır. Daha sonra Roma Anlaşması’nın temelini belirleyecek konular, 1955 Haziran ayında toplanan Messina Konferansı sonucu oluşturulan komitelerde kararlaştırılmış, bu arada tarım ürünlerinin de topluluk içinde serbest dolaşıma konu olması kabul edilmiştir.

Bu düşüncelerle uygulamaya konulan politik önlemlerin zaman içinde beklenenin dışında sonuçlar yaratma ve büyük parasal yük getirmesine karşın, OTP’nin temel araçlarından vazgeçilmemesi tarım sektörünün taşıdığı stratejik önemle yakından ilgilidir.

Tarım AB ülkelerinde önemli bir istihdam alanı, önemli bir gelir kaynağı aynı zamanda bir yaşam biçimidir. OTP’nin uygulama nedenlerinden biri de çevrenin korunmasına katkıda bulunmaktır. Tarım sektöründen ayrılanların boş bıraktığı topraklar üzerinde, kötü toprak kalitesine ve sert iklim koşullarına sahip bölgelerde tarımsal üretimin devamı, doğal kültürün bozulmaması, tarım girdileri kullanımı nedeniyle çevre sorunları yaratmaması ancak Avrupa’da ortaklaşa yürütülecek bir politika ile sağlanabilecektir.

4.4.2. Ortak tarım politikasının yapısı

Tarım sektörünün topluluğun ortak politikaları içine alınması, Roma Anlaşması’nın 38–47 maddeleri ile olmuştur. Anlaşmanın 38. maddesi (değişen şekliyle 32. madde) tarım ürünlerini, bitkisel ve hayvansal ürünler, su ürünleri ve bunların ilk işlenme aşamasında ortaya çıkan ürünler olarak tanımlamaktadır.

Bu tanım gereği et ve et ürünleri, süt ve süt ürünleri, işlenmiş sebze ve meyveler, şeker, un ve unlu ürünler ile işlenmiş su ürünleri tarım olarak kabul edilmektedir ve politikalar bu ürünlerin bilimsel üretimi, pazarlanması ve sanayiye entegrasyonu üzerine inşa edilmiştir.

4.4.3. Ortak tarım politikasının amaçları

1957 yılında imzalanan Roma Anlaşması'nda Ortak Tarım Politikası amaçları şu şekilde yer almaktadır.

- 1) Teknik ilerlemenin özendirilmesi, tarımsal üretimin rasyonelleştirilmesi veya üretim faktörlerinin, özellikle de işgücünün optimal kullanımının ve verimliliğinin artırılması,
- 2) Tarımsal nüfusun yaşam düzeyini, özellikle de tarımda çalışanların gelirlerinin artırılması yoluyla yükseltilmesi,
- 3) Tarım ve tarıma dayalı piyasalarda istikrar sağlanması,
- 4) Düzenli bir ürün arzının garanti altına alınması,
- 5) Tarım ürünlerinin tüketicilere uygun fiyatlarla ulaşmasının sağlanması.

Bu amaçlar Roma Anlaşması'ndan bugüne kadar geçerliliğini korumuştur. 1997 yılında Amsterdam Anlaşması ile Roma Anlaşması'nda değişiklikler yapılmış, çevre konularında yeni hususlar ilave edilmiş, yalnız Roma Anlaşması'nın tarımla ilgili maddelerinin numaralarında değişiklik olmuş ve Topluluğun kuruluşunda yaşanan geçiş dönemi ile ilgili bazı maddeler kaldırılmış çevre konuları da anlaşmanın kapsamına alınmıştır.

Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasının 1999 yılında uygulamaya konulan Gündem 2000 kararlarından sonra 1992 yılında başlayan reform süreci, önemli oranda tamamlanmıştır. Gündem 2000 kararları politikaların belirlenmesinde birlik içi ve dışında tarım sektörünün rekabetçi konumunun gelişmesini sağlamak, çevreye duyarlı üretim tekniklerinin uygulanmasını sağlamak, sürdürülebilir tarım ve kırsal kalkınmayı sağlamak ilkeleri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Gündem 2000'de artık Ortak Tarım Politikası hedefleri Roma Anlaşması'nda yer alan klasik amaçların dışına çıkmaktadır. Gelecek için hedeflerin aşağıdaki şekilde yönlendirilmesi söz konusudur:

- 1) Birlik içinde ve dışında birlik üreticilerinin dünya piyasalarındaki olumlu gelişmelerden yararlanabilmelerini sağlayabilmek amacıyla düşük fiyatlar yoluyla rekabet gücünü iyileştirmek,
- 2) Tüketicilere gıda güvenliği ve kalitesini garanti etmek,

- 3) Tarım toplumuna istikrarlı gelir ve uygun bir yaşam standardı sağlamak,
- 4) Üretim tekniklerini çevre ile uyumlu hale getirmek ve hayvan sağlığına saygı göstermek,
- 5) Tarım politikası araçları ile çevreye yönelik hedefleri birleştirmek,
- 6) Çiftçiler ve aileleri için alternatif gelir ve istihdam olanakları aramak ve
- 7) Birlik mevzuatını sadeleştirmektir.

4.4.4. Ortak tarım politikalarının ilkeleri

Ortak Tarım Politikasının AB konseyi tarafından belirlenen 3 ilkesi bulunmaktadır.

1) Tek pazar ilkesi: Tarım ürünlerinin topluluk sınırları içinde, (adeta bir ülke içinde olduğu gibi) serbest dolaşımının sağlanmasıdır. Tek Pazar aynı zamanda üye ülke tarım ürünlerinin Topluluk sınırları içinde ticari bir engelle karşılaşmaksızın alım satım işlemlerinin yürütülmesidir. Bu da üye ülkeler arasında gümrük vergilerinin kalktığı üye ülkelerin dışarıya karşı ortak bir gümrük tarifesi uyguladıkları anlamına gelir. Bu alanda kararlar Topluluk düzeyinde alınmakta, önlemlerin yürütülmesi üye ülkelerce üstlenilmektedir.

2) Topluluk tercihi ilkesi: Tek bir ülke pazarında olduğu gibi Toplulukta yürütülen pazar politikası kapsamında Topluluk ürünlerine öncelik tanınması, 3. ülkelerden gelecek düşük fiyatlı ürünlerin iç pazarı tutarak Topluluk üreticilerinin ve üretimin bu rekabetten zarar görmesinin önlenmesidir.

3) Mali dayanışma ilkesi: OTP'nin uygulanabilmesi için gerekli parasal harcamalar üye ülkelerin ortak olarak kurdukları bir fondan karşılanmaktadır. Bu nedenle bu ülkeler Nisan 1962'de Avrupa Tarımsal Garanti ve Yön Verme Fonu'nu (FEOGA) kurmuşlardır.

4.4.5. AB ülkelerinde uygulanan tarım politikaları

AB Ülkelerinde Uygulanan Tarım Politikasında birçok enstrümandan yararlanarak üreticilere destekleme yapılmaktadır. Bunları aşağıdaki başlıklar halinde inceleyebiliriz:

1) Pazar ve fiyat politikası: Tarım ürünleri piyasalarına yapılan müdahaleler fiyat politikası ve mali politikası çerçevesinde yürütülmektedir. Fiyat politikası; üreticilerden ve diğer alıcılardan tarıma gelir transferi yapılmasına yol açan önlemlerdir. Ancak fiyat politikası araçlarından yararlanabilmek için örgütlenme yönetim tekniği açısından kamu harcamalarına başvurulması da gerekmektedir. Toplulukta fiyat politikaları tümüyle Topluluk organlarıncı belirlenirken mali politikalarının tamamı Topluluk bütçesinden sağlanan kaynaklarca yürütülmez. Ancak telafi edici önlemler, ürüne yönelik çeşitli yardımlar, pazar politikası kapsamında toplulukça üstlenilir. Topluluk içinde erişilmek istenen fiyatlar şöyledir:

a) Hedef Fiyatı: Beyaz şeker, kuru yonca, çığıt, süt.

b) Üretici Hedef Fiyatı: Zeytinyağı.

c) Temel Fiyat: Şeker pancarı, karnabahar, domates, portakal, mandalina, limon, sofralık üzüm, elma, armut, şeftali, domuz eti, koyun ve keçi eti.

d) Yönelim Fiyatı: Şarapta.

Topluluk içinde destekleme yapılırken uygulanan fiyatlar:

a) Temel müdahale fiyatı: Hububat.

b) Müdahale fiyatı: Pirinç, beyaz şeker, zeytinyağı, tereyağı, yağsız süt tozu, sığı eti.

c) Satın alma fiyatı: Karnabahar, domates, portakal, mandalina, limon, sofralık üzüm, elma, armut, şeftali.

d) Asgari fiyat: Şeker pancarı, çığıt, ananas konservesi, domates salçası, kuru incir, armut konservesi.

e) Asgari üretici fiyatı: Şeftali ve erik konservesi.

Üreticileri 3. ülkelerden gelecek rekabete karşı koruyucu fiyatlar:

a. Eşik fiyatı: Ham şekerde.

b. İthalat fiyatı: Domates, portakal, mandalina, limon, sofralık üzüm, elma, armut, şeftali, kiraz, erik, salatalık.

2) **Yardımlar:** AB'de üretim açığı olan ürünlerin miktar ve kalitesinin yükseltilmesi amacıyla desteklenmesi uygulaması 1992–93 pazarlama yılından itibaren önemli ölçüde azalmış olsa da devam etmektedir. Bu yardımlar konularına göre şöyledir.

- a. **Üretim yardımları:** Üretimi arttırmak istenen ürünün üreticilerine genellikle hektar başına yapılan ödemeler şeklinde olmuştur. Üretim yardımları; makarnalık buğday, zeytinyağı, keten, çığit, tohumluklar ve ipekböceği vs. üretiminde ödenmiştir.
- b. **Değişen yardımlar: (Fark giderici ödemeler)** Üreticinin piyasadaki fiyat dalgalanmalarından olumsuz yönde etkilendiği durumlarda verilir.
- c. **İmalatçı yardımları:** Bazı ürünlerin yurtiçi fiyatlarının dünya fiyatları üstünde olması halinde başvuru bir yoldur. Amaç imalatçının rekabetten korunmasıdır.
- d. **Tüketici yardımları:** Bu yardımların amacı tüketiciyi korumaktır. Bunun için ürün piyasada oluşan fiyatın altında bir fiyattan tüketiciye ulaştırılır.
- e. **Ekim yaptırmama yardımı:** Üretim döneminden önce üretimi azaltıcı yöntemlerden biridir.
- f. **Niteliğini değiştirme primi:** Ürün fazlasını eritmek amacıyla ödenen primlerdir. Bunda amaç üretim fazlası verilen ürünlerde mevcut stokların kullanımını sağlamaktır.
- g. **İhracat sübvansiyonları:** Dış satımda geri ödemeler şeklinde yapılmıştır. Yardımlara dayalı destekler 1992 reformu ile şekil değiştirmişlerdir. Reform sonrası birçok yardım şekillerine son verilmiş veya yardımlar üretim arttırıcı etki yapmayacak yönde uygulanmaya başlamıştır. Yeni uygulamalar bazı ürünlerde ton başına yapılan ödemeler şeklinde olmakla beraber, yardım miktarları, bölgeler itibariyle ortalama verimden yola çıkarak hektar olarak ekim alanı genişliğine dönüştürülerek ödenmektedir. Çoğu ürün için yardımdan yararlandırma ekim alanının

üretimi azaltma veya çevre kuralları ile bağlantı kurma koşuluna bağlanmıştır.

3) Sınırlamalar: Sınırlamalar ve kısıtlamalar 1992 reformu öncesinde üretim potası, garanti eşiği, ortak sorumluluk advalorem gümrük vergileri, prelevmanlar, fark giderici vergi, ekprelevman, dış satım vergileri, telafi edici parasal tutar gibi farklı şekillerde uygulanırken, reform sonrası değişiklikler olmuştur. Üretim potası eski uygulamaların devamı şeklinde yürütülmektedir. Ortak sorumluluk vergisi aynı yöntemlerle alınmaktadır. Zeytinyağında eski uygulamaların yerini üretim vergisi almaktadır.

Dünya Ticaret Örgütü tarım metni imzalandıktan sonra 1955'ten başlayarak Topluluğun değişik şekillerdeki sınır korumaları yerine yalnız ya da yüzde olarak ithalat değeri üzerinden advalorem ve spesifik gümrük vergileri adı altında, ithal edilen ürünün birim miktarı üzerinden uygulama bulan bir sınır korumacılığına dönüş olmuştur. Dış satım vergileri eski amacına yönelik olarak uygulanacaktır. Bunun dışındaki uygulamalara son verilecektir.

4.4.6. Tarımsal yapıya yönelik politikalar ve kırsal kalkınma politikaları

Roma Anlaşması'nın 39. madde 1. fıkrası (1 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe giren Amsterdam Anlaşması ile değişerek 33. madde olmuştur.) OTP'nin amaçlarını belirtirken bu amaçların başında “ Teknik ilerlemenin gelişmesi, tarımsal üretimin rasyonelleştirilmesi ve başta işgücü olmak üzere üretim faktörlerinin en iyi şekilde kullanımını sağlayarak, tarımda verimliliğin yükseltilmesi ve bu yolla özellikle tarımda çalışanların kişi başına gelirlerini yükselterek, tarımda çalışan nüfusa uygun bir yaşam düzeyinin sağlanmasını” saymaktadır. Bu iki amaç tarımsal yapıların iyileşmesine yöneliktir.

1972 yılında konsey Toplulukta ilk tarım reformu önlemlerine başvurmuştur ve 1933 yılında bölgesel politikalarda (Almanya'nın birleşmesiyle de etkisi artan) bölgesel eşitsizliklerin ortadan kaldırılması yönünde bir atılım olarak yapısal fonlarda reform gündeme gelmiştir. 1933 reformu ile önce beş, 1955 yılından

itibaren iki yeni İskandinav ülkesinin katılımıyla bir hedef alan daha buna katılarak, beş hedef alanı belirlenmiştir. Bu hedef alanlar şunlardır:

- 1) Gelişme açısından geri kalmış bölgelerin kalkınması ve yapısal uyum,
- 2) Sanayinin gelişmesinde kaydedilen gerilemelerden önemli ölçüde etkilenen bölgelerin değişimi,
- 3) Uzun süreli işsizlikle mücadele ile gençlerin ve iş piyasasından çıkarılma tehdidi altındaki kişilerin işe alınmalarının kolaylaştırılması,
- 4) İşgücünün sanayideki değişim sürecine ve üretim sistemlerinin değişimine uyumun kolaylaştırılması,
- 5) Kırsal alanların gelişiminin teşviki.

Gündem 2000 çerçevesinde ise yapısal önlemler açısından da bir reform paketi getirilmiştir. Burada AB'nin genişlemesi, bütçenin başarılı bir şekilde ekonomik ve parasal birliğe geçişi sağlayacak şekilde yönlendirilmesi, ekonominin küreselleşmesine bağlı olarak şiddetlenen rekabet nedeniyle kötü bir durumda bölgelerin ve iç piyasasındaki avantajsız hedef gruplarının yeni kalkınma olanakları ile desteklenmesi gereği göz önüne alınmaktadır.

2000–2006 yılları için yapısal fonların öncelikli hedefleri; program planlama yöntemleri, bütçeleme, değerlendirme ve kontrolde esas alınacak temeller ile fonların çalışma alanları basite indirgenmektedir. Bu çerçeve de 3 hedef belirlenmiştir:

Hedef 1: Gelişmede geri kalmış bölgelerin kalkınma ve yapısal uyumunun teşviki,

Hedef 2: Yapısal güçlüklerle karşı karşıya olan bölgelerin ekonomik ve sosyal değişiminin desteklenmesi,

Hedef 3: Hedef 1 ve 2 bölgelerinde ele alınmayan diğer bölgeleri kapsar ve bu alanlarda üye devletlere yardım etmek için eğitim, öğretim ve istihdam sistemlerinin uyumu ile modernleşmesinin desteklenmesi öngörülür.

Kırsal kalkınma, Ortak Tarım Politika'sının Pazar politikalarından sonra 2. temel direğini oluşturmaktadır. Kırsal alanda yeni iş olanakları ve yeni gelir

kaynakları yaratarak kırsal nüfusun ekonomik gücünü arttırmak hedeflenmektedir. Kırsal alanlar ekonomik kalkınma ve tarım pazarlarıyla ilgili olduğu kadar önemli bir çevre ve ölçme işlevini yerine getirmektedir.

Kırsal kalkınma politikasının 3 ana hedefi bulunmaktadır:

- 1) Kırsal alanda yaşanabilir ve sürdürülebilir tarım ve ormancılık çalışmalarının desteklenmesi,
- 2) Arazi kullanımını düzenleyerek, ekonomik ve sosyal koşulları geliştirerek, sürdürülebilirlik ekseninde kırsal nüfusun ağırlığını korumak,
- 3) Çevre kırsal alan ve doğal mirasın devamı ve iyileştirilmesi.

Bu bağlamda kırsal kalkınma politikasının amaçları şöyledir:

- 1) Tarımsal işletme yapısını, tarım ürünlerinin işleme ve pazarlaması açısından geliştirmek,
- 2) Tarımsal üretim potansiyelinin dönüşümü ve yönlendirilmesi, yeni teknolojinin getirilmesi, ürün kalitesinin artırılması,
- 3) Gıda dışı tarım ürünlerinin teşviki,
- 4) Sürdürülebilir ormancılığın sağlanması,
- 5) Ek veya alternatif iş olanakları yaratılması,
- 6) Çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi,
- 7) Yaşanabilir bir sosyal ortam yaratmak,
- 8) İstihdam olanaklarının korunması ve iyileştirilmesi,
- 9) Az girdi kullanımı ile üretimin devamının özendirilmesi,
- 10) Çevre gereğini gözeterek sürdürülebilir tarımın özendirilmesi,
- 11) Erkek- kadın eşitsizliğini kaldırıp iki cinse eşit şans tanımak ama bu arada kadına dayalı projelere destek vererek, bunu sağlayıcı ortamın oluşmasına katkıda bulunmak.

AB Kırsal Kalkınma Politikalarının unsurlarını ise kısaca şöyle özetleyebiliriz:

- 1) Tarım işletmelerinde modernleşme, canlanma, gelir artışı, yaşam, çalışma ve üretim koşullarının iyileştirilmesi. Bu konudaki projelere AB yardımı, proje maliyetinin % 40'ı oranındadır.

- 2) Genç çiftçilerin tarımsal faaliyete alınmaları,
- 3) Eğitim,
- 4) Erken emeklilik: İşletmesini 55 yaş ve üstünde devredene en çok 15 yıl ve yılda 15000 Euro'ya kadar 75 yaşına kadar para ödenir.
- 5) Az gelişmiş, avantajsız bölgeler ve sınırlılığı getiren alanlara yardım yapmak,
- 6) Tarımsal çevre önlemlerinin desteklenmesi,
- 7) İşletme ve pazarlama yardımları,
- 8) Ormancılık yardımları: AB'de belediyeler ve bunların elindeki dernek ile özel işletmeler tarafından işletilen orman işletmeleri desteklenmektedir.
- 9) Uyum ve kalkınma önlemleri: Bunlar;
 - Arazi iyileştirme,
 - Yeniden parselleme,
 - Çiftlik yönetim hizmetlerinin kurulması,
 - Kaliteli ürünlerin pazarlanması,
 - Temel hizmetlerin desteklenmesi,
 - Köy geliştirme, kırsal mirasın korunması,
 - Faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve alternatif gelir kaynakları,
 - Su kaynaklarının yönetimi,
 - Tarımsal kalkınmayla ilgili altyapı,
 - Turistlik faaliyetler,
 - Çevre hayvan refahı ve tarım ilişkilerinin kurulması,
 - Üretim potansiyeli çeşitli nedenlerle zarar gördüğünde bunu düzeltme ve koruma
 - Mali yönetim konularındaki yardımlardır.

4.4.7. Ortak tarım politikalarının finansmanı (FEOGA)

OTP'nin finansmanı AB bütçesi içinde yer alan Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (FEOGA) tarafından karşılanmaktadır. Böyle bir veya birkaç tarım fonunun kuruluşu Roma Anlaşması'nda öngörülmüştür. OTP'nin ana ilkeleri arasında bulunan ortak mali dayanışmanın sağlanması FEOGA'nın işlevleriyle başarılabilir. FEOGA tek başına bir fon değil, topluluk bütçesinin bir

bölümüdür. FEOGA harcamaları geçmişte bazen toplam harcamaların 4/5'üne yakın bir tutara kadar yükselebilmektedir. Halen de bütçenin yarısı dolaylarına indirgenmeye çalışılmaktadır. FEOGA iki bölümden oluşmaktadır:

1) Garanti bölümü: Topluluğun tarımsal pazar ve fiyat politikalarının yürütülmesi amacıyla yapılan ödemeler FEOGA'nın garanti bölümündedir.

2) Yönlendirme bölümü: Tarımda yapısal politikanın yürütülebilmesi için, garanti bölümü tarafından karşılanmayan kırsal politika uygulamalarının finansmanını sağlar.

FEOGA harcamalarının % 5'i idari harcamalar, % 95'i, faaliyet harcamalarıdır. Yönlendirme harcamaları geçmişte % 2 iken, 2000'li yıllarda % 10 oranının üstüne çıkmıştır. FEOGA yönlendirme bölümü projelere yardımda bulunurken şu amaçları dikkate alır:

- 1) Tarım ve orman yapısının, tarım orman ürünlerinin işleme ve pazarlama yapısı da dâhil olmak üzere iyileştirilmesi, tarımın doğal nedenlerle zarar görmesine karşı denge sağlanmasına katkı,
- 2) Tarımsal üretime yeni bir şekil verilmesi ve çiftçiler için ek işlerin teşviki,
- 3) Çiftçilere uygun bir yaşam standardı sağlanmasına katkı,
- 4) Kırsal alandaki sosyal bağların gelişmesine, çevre korumasına ayrıca kırsal ve kırsal alanın eskisi gibi korunmasına katkı sağlanması (Sayın, 2003).

Çizelge 4.18. AB ortak tarım politikasının işleyişi

A. Karar Organları	B. Ortak Piyasa Düzenlemesi	C. Pazar ve Fiyat Düzenleri
1. Komisyon *Taslak Hazırlanır	1. İç Piyasa Düzenlemeleri (%70) * Müdahale Alımları * İhracat İadeleri	
2. Parlemanto *Danışma Birimidir	2. Dış Rekabette Koruyucu Düzenlemeler (%20) * Gümrük Vergileri	D. Finansman Kaynakları * Feoga * Feder * Fse * Leader
3. Konsey *Karar Organıdır	3. Doğrudan Yardım Düzenlemeleri * Korumasız Ürünler	
4. Üye Devlet	* Uzmanlık Ürünler * Tek Geçim Kaynağı Olanlar	E. Yapısal Politikalar

Kaynak: Sayın, 2003

AB bundan sonraki genişlemesi için Yapısal Fonlar ve Uyum Fonundan yeni demokrasilerin karşılaşmakta oldukları, başta altyapı, çevre, verimli sektör ve insan kaynakları gibi konulardaki temel gelişme ihtiyaçlarını karşılayacak bir dayanışma içine girmektedir. Katılma öncesi stratejiyi güçlendirmenin önemine dayandırılarak aday ülkelere katılma öncesi yardım yapılmaktadır.

Katılımdan sonra Yapısal Fon Programları ve Uyum Fonu Projeleri katılma öncesi yardımların yerini alacaktır.

Komisyon yeni üyelere 38 milyar Euro tahsis etmeyi, 2000–2006 yılları arasında katılma öncesi 7 milyar Euro tahsis etmeyi kabul etmektedir. Bu dönemin sonunda yeni genişleme için yapılacak transferler düzeyi Topluluğun toplam yapısal harcamalarının % 30'u dolayında olacaktır (Karabağlı ve Alpkent, 2003).

4.4.8. AB'de ortak piyasa düzenine tabi ürünler

AB'de ortak piyasa düzenine tabi ürünlerin yaklaşık % 70'i iç piyasa düzenlemelerine konu olurken % 20'si de dış rekabetten koruyucu önlemlere konu olmaktadır.

AB'de ortak piyasa düzenlemesine dâhil pek çok ürün olup bunlar çizelge 19'da belirtilmektedir. Zamanla piyasa düzenlemesine yeni ürünlerde ilave olabilmektedir.

Çizelge 4.19. AB'de ortak piyasa düzenlemesindeki ürünler

1) Tahıllar	12) İşlenmiş meyve-sebze
2) Pirinç	13) Pamuk
3) Nişastalık patates	14) Şarap
4) Zeytinyağı	15) Tütün
5) Şeker	16) İpekböceği
6) Süt ve Süt ürünleri	17) Ketten-Kenevir
7) Proteinli bitkiler	18) Koyun- Keçi eti
8) Yağlı tohumlar	19) Sığır- Dana eti
9) Şerbetçi otu	20) Domuz eti
10) Kurutulmuş yem	21) Kümes hayvanları
11) Yaş meyve-sebze	22) Yumurta

Kaynak: Karabağlı ve Alpkent, 2003

4.4.8.1. Ortak tarım politikasının finansmanında diğer bazı fon ve kuruluşlar

FEOGA'dan başka finansmanda dolaylı olarak FEDER olarak adlandırılan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, FSE olarak ifade edilen Avrupa Sosyal Fonu ve kısaca LEADER şeklinde tanımlanan kırsal kalkınmayı destekleme kuruluşu aracılığıyla da OTP finanse edilebilmektedir.

4.4.9. Avrupa Birliği'ne aday ülkelerin tarım sektörlerinin birliğe uyumunda uygulanan SAPARD Projesi

SAPARD (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development) Tarım ve Kırsal Kalkınma için Özel Katılım Programı: Avrupa Birliği'ne aday 10 ülke için geliştirilen Genişleme Özel Katılım Projesi çerçevesinde, bu ülkelerdeki tarımsal yapıda iyileştirmeler sağlamak amacıyla SAPARD isimli bir katılım öncesi yönlendirme ve hazırlık programı oluşturulmuştur. SAPARD bir yandan aday ülkelerin topluluk müktesebatlarını uygulamalarına yardımcı olmayı hedeflerken, diğer yandan aday ülkelerin üyelik yolunda tarım sektöründe ve kırsal alanda yaşadıkları sıkıntıları aşmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede 7 yıllık dönemde (2000–2006) verilen programların gerçekleşmesine yönelik parasal katkılar yapılmaktadır.

AB aday üyelerine çeşitli programlar aracılığıyla yardımda bulunmaktadır: AB, merkezi ve Doğu Avrupa (MDA) ülkelerine katılım öncesi mali yardım sağlarken PHARE, SAPARD ve ISPA, olmak üzere üç temel araç kullanılmaktadır. AB, bölge ülkeleri ile ilişkilerin gelişmesi ve işbirliğinin artırılması amacıyla genel bütçeden bölgesel fonlar tahsis etmektedir.

PHARE adlı fonla Polonya ve Macaristan ekonomisindeki kurumsal değişmeye yardımcı olunmuştur. (1990–1996 yılları arası) (Anonim, 2003f).

Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin çevre ve ulaşım altyapısını geliştirmeye yönelik projeleri desteklemek amacıyla ISPA fonu kullanılmıştır. Her yıl 1 milyar Euro bütçe, 2000–2006 yılları arasında tahsil edilmiştir. ISPA' dan yararlanan aday

ülkeler şunlardır; Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Litvanya, Latviya, Polonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya.

SAPARD'ı gerektiren nedenler şunlardır: Az gelişmiş bölgelerdeki yapısal değişikliklerin gelişmelerin, ekonomik ve sosyal alandaki dönüşümlerin desteklenmesi ile insan kaynaklarının geliştirilmesidir.

SAPARD'ın esas önceliği SAPARD tüzüğünde de belirtildiği gibi, OTP ve ilgili politikalara ilişkin müktesebatın uygulanmasına katkıda bulunmak ve aday ülkelerdeki kırsal alanların ve tarımsal sektörün sürdürülebilir adaptasyonunda ortaya çıkabilecek sorunları çözümlenektir. Bu amaçları başarmak için SAPARD kapsamında her aday ülkeden üye devletler tarafından Kırsal Kalkınma Programları hazırlamada kullanılan yaklaşımın prensibine uygun bir şekilde bir kalkınma planı hazırlanması talep edilmektedir. SAPARD'ın uygulanabilmesi için SAPARD programı hazırlanmalı, ikili mali anlaşmalar imzalanmalı ve aday ülkelerde SAPARD kurumu oluşturulmalıdır. Program 2000–2006 yılları arası dönemi kapsamalıdır. SAPARD tüzüğünde aday ülkelerin programlarında olması gereken 15 tedbir bulunmaktadır ve bu tedbirler şunlardır:

- 1) Tarımsal işletmelerde yatırım,
- 2) Tarım ürünleri ve su ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasını geliştirme,
- 3) Kalite, hayvan ve bitki sağlığı kontrolleri, gıda kalitesini ve tüketicinin korunması için yapıların iyileştirilmesi,
- 4) Çevreyi koruma ve kırsal alanı devam ettirmeye yönelik tarımsal üretim yöntemlerini geliştirme,
- 5) Alternatif gelir ve çeşitli faaliyetlerle ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi,
- 6) Üretici grupları kurma,
- 7) Köylerin yenilenmesi, geliştirilmesi ve kırsal mirasın korunması,
- 8) Arazi iyileştirme ve yeniden parselleme,
- 9) Arazi kayıtlarını tutma ve güncelleştirme,
- 10) Mesleki eğitimi geliştirme,
- 11) Kırsal altyapıyı geliştirme,
- 12) Tarımsal su kaynaklarının yönetimi,

- 13) Ormancılık, tarımsal arazilerin ağaçlandırılması, özel mülkiyete ait orman işletmelerinde yatırım, orman ürünlerini işleme ve pazarlama,
- 14) Teknik yardım,
- 15) Çiftlik yardımı ve çiftlik yönetim hizmetlerinin kurulmasıdır.

Çizelge 4.20. Türkiye'nin faydalandığı ve önümüzdeki dönemde faydalanacağı kaynaklar

Yardım Kalemi	Miktar	Dönem
Türkiye için katılım öncesi strateji	1.050 milyon hibe	2004–2006
EUROMED-II	1.470 milyon Euro AYB kredisi	2000–2006
Akdeniz Ortaklığı Kolaylığı	1 milyar Euro AYB kredisi	2001–2006
Katılım Öncesi Kolaylığı	8.5 milyar Euro AYB kredisi	2000–2003
Gümrük Birliğinin Güçlendirilmesi ve Derinleştirilmesi	450 milyon Euro AYB kredisi	2000–2004

Kaynak: Anonim, 2004d

AB Mevzuatı aday ülkeleri bağlayıcı bir unsur teşkil etmediğinden, her bir aday ülke ile birlik arasında SAPARD programının uygulanmasına yönelik ikili anlaşmaların yapılması gerekmektedir.

Türkiye SAPARD'dan faydalanmamakla birlikte bazı AB mali yardımlarından faydalanmaktadır. Türkiye ile AB arasındaki mali ilişkiler mali protokoller çerçevesinde yürütülmüştür. Dördüncü mali protokolden itibaren Türkiye ile AB arasında mali protokol imzalanmamıştır. Esasen AB'nin yardım mekanizması kapsamında mali protokoller sisteminden vazgeçip, proje bazında kredi hibe sistemine geçmiş olması da bu durumu yaratmıştır.

Türkiye'nin mali işbirliği çerçevesinde halen faydalandığı ve önümüzde ki dönemde faydalanacağı kaynaklar çizelge 20'de gösterilmiştir. Türkiye AB 'den Akdeniz Ortaklığı Kolaylığı, Katılım Öncesi Kolaylığı, Gümrük Birliğinin Güçlendirilmesi ve Derinleştirilmesi, EUROMED-II ve Türkiye'nin Katılım Öncesi Strateji Programlarından çeşitli hibe krediler almaktadır (Anonim, 2004).

4.4.10. Eurepgap protokolü: tanım, kapsam ve amaç

Eurepgap, tarım sektöründe bir kalite sistemi olup tarımsal üretimi en iyi şekilde yapabilmek için geliştirilen mutlak gerekli temel esasları içeren İTU'nun (İyi tarım uygulamaları) çerçevesini belirtmek amacıyla hazırlanmıştır. Eurepgap adı

verilen protokol Avrupa Gıda Perakendecilerine (The Euro Retailer Producer Group-EUREP) bağlı perakendecilerin girişimiyle 1997 yılında hazırlanmıştır.

Bu protokol, taze meyve-sebze, kesme çiçek ve fidan için uygulanmaktadır. Ancak Eurep'in hayvan tüketimi, hububat, yemlik bakliyat ve kahve için özel standartlar üzerine çalışmaları devam etmektedir. İTU, Zararlılarla Entegre Savaş (Integrated Pest Management, IPM) ve Entegre Ürün Yetiştiriciliğinin (Integrated Crop Management-ICM) tarım ürünlerinin ticari olarak üretimi için birleştirilerek uygulanmasını kapsamaktadır. Bu uygulamalar doğrultusunda yerel üreticilerin geleneksel yöntemleri diğer ülkelerdeki yöntemlerle karşılaştırılmış aradaki farkın en az düzeye indirilmesi amaçlanmış ve böylece de üreticilerin yaşam kalitesinin artırılması hedeflenmiştir.

Eurepgap protokolünü oluşturan başlıca üç belge vardır. Aşağıda belirtilen bu belgeler eurepgap üyeleri, kontrol kuruluşları ve üreticiler arasındaki bir anlaşmanın parçalarıdır.

- 1) Protokol:** Üretim için referans olan standartlardan oluşan ve üreticinin uymak zorunda olduğu protokol çizelge 1'de belirtildiği üzere birçok alanı kapsamaktadır.
- 2) Genel yönetmelik:** Sertifikasyon aşamalarını ve belirli bir denetimin gerekliliğini belirtir.
- 3) Kontrol noktaları ve uyum kriterleri:** Üreticinin uymak zorunda olduğu standartlar ve ayrıntılardır. Ülkeler arasındaki farklılıklar nedeniyle "Standart ve Uygunluk" değerlendirmeleri için uluslararası ortak kabul görececek bir kurumsal yapı oluşturulmaktadır. Söz konusu kurumsal yapı "Akreditasyon" ile sağlanmaktadır ve böylece ortak standart ve uygulamalar kullanılmakta, sertifikasyon kurumlarını ve laboratuvar uygulamalarını (test ve ölçümler) karşılıklı tanımaktadır. Eurepgap oluşumu: Perakendecileri, üreticileri ve ürün tedarikçilerini, tarımsal girdi ve hizmet sektörlerine ait birlik üyelerini kapsamaktadır. Eurepgap organizasyonunun yapısı 4 ana bölümden oluşmaktadır:

- 1) **Yönetim Kurulu:** Eurepgap politikalarıyla ilgili son kararlarını veren birimdir.
- 2) **İdare Meclisi:** Yönetim kurulunun teknik danışmanı ve diğer ilgili kurumların temsil organıdır.
- 3) **Teknik danışman:** Eurepgap standartları ve genel düzenlemeyle ilgili izinleri verir. Tüccarlar ve üretici taşeron üyelerden oluşur.
- 4) **Test ve ölçüm laboratuvarları**

4.4.11. Son genişleme ile yeni üyeler için tarım politikası açısından getirilen kurallar

Yeni üye devletler için Gündem 2000'nin kuralları geçerlidir. Ama 10 aday ülkenin (Bulgaristan, Romanya ve Türkiye dışındaki adayların) 1 Mayıs 2004 tarihinde AB üyesi olması ile OTP çerçevesinde desteklerden eski üyeler farklı şekilde yararlanacaklar ve alınan yardım oranları kademeli olarak artacaktır. Bu paketin ana hatları şu şekilde özetlenebilir: OTP reformu ile getirilen Doğrudan Tek Ödeme Sistemi yeni üye ülke üreticilerine de uygulanacaktır. Ancak yeni üyelerin tarım sübvansiyonlarından bütünüyle yararlanması için 10 yıllık geçiş dönemi (yardımların ilk aşamada yılda % 5, ikinci aşamada % 10 olmak üzere 2013'e kadar derece derece artması ve ondan sonra eski üyelerle eşitlenmesi) öngörülmektedir (Eraktan, 2004).

Yeni üyelerde çiftçiye doğrudan destek ödemeleri hâlihazırdaki üyelere yapılan ödemelerin % 25'i olarak başlatılacak ve 2006 yılına kadar % 35'e çıkarılacaktır (Eraktan, 2004).

Tek ödeme programı 1 Ocak 2005'te başlayacak ve üye devletlerce, uygulama en fazla 2007'ye kadar ertelenebilecektir. Üye devletler doğrudan yardımların belirli bir kısmını ciddi piyasa bozuklukları ve ya tek yardıma geçildiği için üretimde bir sapma olması halinde komple olarak ödemelerine devam edebilirler. Ayrıca üye ülkeler mevcut primlerin miktarının bölgelere göre değişmesini kararlaştırabilirler.

Doğrudan ödemelerin 2004 yılında % 25'ten başlayarak 2013'te % 100'e yükseltilmesi şeklinde kademeli bir uygulamaya konu olmasının yeni üyeler içinde avantaj olacağı düşünülmektedir (Eraktan, 2004).

Yeni üyelerin eskilerden farklı olarak daha düşük oranlarda yardımla OTP uygulamalarına katılmalarının mazereti olarak, kısa sürede gerçekleşen gelir artışlarının yeniden yapılanma üzerinde olumsuz etkiler yapması beklentisi gösterilmektedir.

Yeni üye devletlere sunulan bir seçenek de basitleştirilmiş programdır. Bu programla sınırlı bir süre için kullanılan tüm tarım alanlarına üretimden bağımsız doğrudan ödemeler yapılabilir.

Her ülkeye ödenecek toplam doğrudan yardım miktarı ile toplam tarım arazisi esası üzerinden, alan başına ortalama ödeme miktarı bulunulur; yani her ülke için arazi birimi başına bir ödeme miktarı belirlenir. Üzerinde üretim olmasa da eğer çevre koruma koşullarına uyuyorsa, her tür tarım arazisi ödemedен yararlanabilir. Bunun için asgari genişlik 0,3 ha olmalıdır. Bu basitleştirilmiş sistem 3 yıl içinde başlatılacaktır. Bu uygulama iki kere birer yıl daha uzatılabilir. Bu programın sonunda normal olarak ortak piyasa düzeni kurallarına geçilir. Ama eğer üye devlet bu basit formülü değilde topluluk kurallarına göre doğrudan gelir desteği verme seçeneğini kabul ederse, o zaman topluluktaki Entegre İdare ve Kontrol Sistemi'nin (IACS) tümüyle hayata geçirilmiş olması gerekir.

Her üye devlet için doğrudan ödemeler geçmişteki baz dönem üzerinden hesaplanır. Basit programla doğrudan ödemelere konu miktarlar belirlenirken eski üyeler için geçerli programda referans miktarlar oluşturulur. Referans miktarlar geçmişteki bir referans dönemindeki gerçek üretime dayandırılmıştır. Bunun için güvenilir ve iyi istatistiklerin varlığı esastır.

Yarı geçimlik işletmelerin geçiş dönemi içinde desteklenmesi için 2 yol tutulmaktadır. Ya bu işletmeler (gelecekteki işletmenin ekonomik yaşanabilirliğini gösteren bir iş planı sunarak) götürü olarak azami 750 Euro yardım alacaklardır yahut da bütün tarım arazisi basitleştirilmiş yöntemi seçeceklerdir.

Üye devlet üreticileri katılımın ilk gününden itibaren mevcut piyasa düzenleri ve standart doğrudan ödemeler sisteminin kota ve arz yöntemiyle ilgili bütün

kurallara uyacaklardır. Basitleştirilmiş sistemi seçmiş olan devletler üreticilerinin, prim tavanları, arazinin boş bırakılması gibi arz kontrol önlemlerine uyması istenmeyecektir.

Yeni üyeler AB fonlarına ek olarak ulusal yardımlardan da faydalanabilecektir. Çünkü AB kaynaklarından sağlanan yardım, eski üye devletler çiftçilerine göre daha düşüktür.

Yeni üyeler kırsal kalkınma desteğinden daha fazla yararlanacaktır. Yeni üyeler arasında tarım kesiminde her açıdan önemli farklılıklar olduğu halde, bütün devletler AB tek pazarı ve OTP'ye uyum açısından aynı koşullara tabidir. Örneğin; üretim yapısı itibariyle bir ülkede hububat üretimi ağırlıklı ve hayvancılık güçsüzken, bir diğeri çok farklı bir üretim yapısı sergileyebilmektedir. Keza işletme yapıları ve büyüklükleri birbirinden farklı olabilmektedir. Bu yapısal farklılıklar nedeniyle politikaların eşitlenmesinde 10 yıllık bir geçiş dönemi öngörülmüştür. Bu dönemde yeni üye ülkelerde yarı geçimlik işletmeleri pazara açmak, tarım dışı alternatif iş olanakları yaratmak, ticari alanda rekabet güçlerini arttırmak için kırsal kalkınma önlemleri alacaklardır. Bunlar eski üyeler için alınan kırsal kalkınma önlemleri tarzındadır.

Komisyon kırsal kalkınmayı en önemli tarımsal yardım olarak görmektedir. Kırsal kalkınma önlemleri, hemen hemen hiç doğrudan yardım alamayan küçük çiftçiye ve tüm kırsal topluma yardım anlamına gelmektedir. 10 yeni üye ülkeye kırsal kalkınma yardımları, mevcut AB üyelerine göre çok daha uygun koşullar ve onların ihtiyaçlarına göre hazırlanmış bir paket halinde sunulacaktır.

2004-2006'da 5 milyar Euro'nun üstünde para 10 ülkeye dağıtılacaktır. Bu yardım AB'nin 15'lerdekine göre normalde kişi başına düşen yardımın iki mislidir.

Bu kırsal kalkınma programlarının çoğu SAPARD desteğinin bir devamıdır. SAPARD için işleyen bir altyapı oluşturulması bu nedenle katılım sonrası kırsal kalkınma fonlarını değerlendirmek için en iyi katılım öncesi stratejidir. Yeni üyeler için şeker ve süt kotalarının hesaplanmasında 1995–1999 yılları arasındaki üretim düzeyi referans alınmaktadır. Yeni üyeler tahıl piyasasındaki müdahaleler gibi OTP

piyasa destek önlemlerinin tümünden üyelik tarihinden itibaren yararlanabileceklerdir.

Bölgesel yardımlar için 3 yıllık (2007'e kadar) bir geçiş dönemi uygulanacaktır. AB genelinde olduğu gibi bölgesel yardımlar GSYİH'nin % 4'ünü aşmayacaktır. Doğrudan ödemeler ve kırsal kalkınma önlemleri çerçevesinde yapılan yardımlarla yeni üyelerin tarımsal kalkınmalarının sağlanması ve tarım kesiminde gelir düzeylerinin yükseltilmesi amaçlanırken, yeni üyelere de bazı hususlara uyum göstermeleri konusunda beklentiler vardır. Gıda güvenliği bunlardan biridir. Katılımlarla AB'de gıda güvenliği düzeyi azalmamalıdır.

AB yeni üyeler için tarımsal-gıda tesisleri ile ilgili çeşitli geçiş dönemleri kabul etmiştir. Temel hijyen kurallarına uyum içinde olmayan hiçbir şey AB tarafından kabul görmediğinden geçiş dönemi içinde olan kuruluşların ürünleri iç pazarda dolaşıma geçemez. Geçiş periyodu içinde yer alamayan ve geçerli kurallara uymayan kuruluşlar faaliyetlerine katılımı birlikte son vermek durumundadır.

Bir diğer temel beklenti AB piyasası ile başarılı bir bütünleşmedir. Bu da müktesebata ve müktesebatın uygulanmasına uyum demektir. Bunun için gerekli idari kapasitenin oluşturulması temel görevdir (Eraktan, 2004).

4.4.12. Son genişlemenin muhtemel etkileri

Genişlemenin hem eski hem de yeni ülkeler üzerine etkisi olacaktır. Taraflar açısından birleşmeden beklenen olumlu sonuçlar, daha çok ticaret, daha büyük pazara açılımı ve ortak standartlar olarak özetlenebilir.

Ama bunun ötesinde eski üyelere etkisi, tarım ve üretim yapısı ile tarım politikalarındaki değişiklikler, ek bütçe harcamaları, AB idari kuruluşlarının yükü gibi konularda olacaktır. Yeni üyeler için ise büyüyen pazar ve tarımsal gelişme olanaklarının yanı sıra yeni standartlara uyum üstlenilen taahhütler ve daha yüksek rekabet gücüne sahip AB-15 üreticileri karşısında varlıklarını sürdürme ve rekabet gücünü artırma zorunlulukları doğmaktadır.

İç pazarın 380 milyonluk bir nüfustan 454 milyonluk bir nüfusa yükselmesinin, Avrupa tarımının ve Ortak Tarım Politika'sının gelişmesine katkı sağlayacağı ve önemli fırsatlar yaratacağı düşünülmektedir. AB-25'te, 11 milyon çiftçinin yaklaşık yarım milyarlık bir tüketici kitlesine hitap ettiği bir durum sergilenmektedir. Yeni üyelerdeki satın alma gücünün AB-15'tekilere nazaran iki misli hızla büyüyeceği beklentisi altında bu ülkelerde katma değerin yüksek kalite ve et-peynir gibi işlenmiş ürünlere karşı talebin önemli ölçüde artacağı düşünülmektedir. 15'lerde bu genişleyen pazardan faydalanacaktır. Aynı zamanda AB'de ürün çeşitlemesi ve üretim miktarının artışı ile tarımsal uzmanlığın yeni ülkelerin katılımı ile genişlemesinden yararlanacaklardır.

Yeni üye devletlerdeki çiftçiler hemen piyasa önlemlerinden yararlanacak ve kırsal kalkınma için artan yardımlar alacaklardır. Genişleme sonrası gelir desteği artacak, fiyatlar dengeye kavuşacak, yeniden yapılanma sürecini sağlayacak ciddi yardımlar verilecektir. Özellikle kırsal kalkınma açısından ihtiyaçlarına uygun önlemler geliştirilecektir. Bu olası piyasa krizlerine karşı bir güvence ve eğer çevre-gıda kalitesine özen gösterilirse ceplerine girecek daha fazla para demektir. OTP reformu nedeniyle yeni üye ülkelerin zarar görmemesi için yeni tek ödeme planında eski üyelerle aynı koşula erişinceye kadar onlara modülasyon ve mali disiplin kuralları uygulanmayacaktır.

Taraflar açısından olumlu sonuçlar yaratacak bir diğer husus ise çapraz uyumdur. Bu alanda 18 tane çevre, gıda güvencesi, hayvan sağlığı ve refahıyla ilgili unsur belirlenmiştir. Bu konuları yerine getirmeyen çiftçi kendisine ödenen doğrudan yardımda kesintiye girilmesiyle karşı karşıya kalır. Çapraz uyum, tüm tarım arazilerini iyi tarım ve çevre koşullarında kalması ve toprağın fakirleşip, sonucunda çevre sorunları yaratmasını önlemeyi amaçlar.

Kırsal kalkınma politikasının güçlendirilmesinin ise modülasyon yoluyla olması planlanmaktadır. Büyük işletmelere yapılan doğrudan ödemelerin belli oranlarda kısılarak bu fonların doğrudan yardımlardan kırsal kalkınmaya kaydırılması "modülasyon" olarak adlandırılmaktadır. Bu yolla yeni kırsal destekler gündeme gelecektir. Bu yeni kırsal kalkınma önlemleri şunlardır:

- 1) Geçici ve gittikçe azalan şekilde çiftçilerin getirilen AB standartlarına uyumuna yardımcı olmak. Bu standartlar çevre, kamu sağlığı, bitki ve hayvan sağlığı, hayvan refahı, iş güvenliği alanlarıdır.
- 2) Çiftçilerin tarımsal yayım hizmetlerinin masraflarını karşılamasına yardım edici destek vermek.
- 3) Tanınmaya konu kalite programlarına katılan çiftçiye ve ya bu kalite programı ile ilgili bilgilendirme ve teşvik faaliyetleri için üretici gruplara destek vermek
- 4) Olağan iyi hayvancılık uygulamalarının ötesinde çiftlik hayvanlarının refahını artırma konusunda taahhüde giden çiftçilere ödemeler yapmak.

Genişlemenin çapraz uyum kuralı dışında çevreye ilişkin mevzuat sayesinde de çevre üzerinde olumlu etkisinin olması beklenmektedir. Yeni üye devletlerin AB çevre mevzuatını üstlenmeleri sanayi alanlarının kirlenmesini önleyecek, halk sağlığını iyileştirecek, ormanların, su ürünlerinin ve tarım arazilerinin kirlilikten zarar görmesini önleyecek, doğal yaşamın korunmasına katkıda bulunacak ve atık yönetimi daha güvenli hale gelecektir.

Çevreye olan yatırım ve daha modern bir teknoloji kullanımı ekonomik etkinliği, verimliliği ve istihdamı arttıracaktır. Çünkü AB mevzuatı çevre için kurumsal yapılanma, ülke genelinde çevre sorunlarına karşı çözüm üretme arayışına dayanmaktadır.

Tarım ve kırsal kalkınmada çevre faktörünün göz önüne alınması, biyolojik çeşitlilik, korunan peyzaj ve doğal parklar, organik üretim yerel ekosistem üzerindeki baskıyı hafifletecektir.

AB'nin gıda güvenliği ve standartları konusundaki katı kuralları belki yeni üye devletler açısından bazı zorlukları da beraberinde getirmektedir ama hijyen, bitki ve hayvan sağlığı kuralları kesin olarak insan sağlığı ve tüketicinin korunması açısından Birliğin çıkarına olacaktır. Türkiye dâhil AB'de tarımsal istihdam, tarım arazisi kullanımı ve tarımın GSYİH'daki yeri çizelge 21'te gösterilmiştir.

Çizelge 4.21.'den anlaşılacağı üzere ülkemiz tarım arazisi bakımından Avrupa Birliği'ne katılan 10 yeni üyeden daha fazla toprağa sahiptir. Ama bundan da önemlisi tarım nüfusu tarım arazisinin iki katıdır. AB-25 ülkelerinde istihdamdaki payı ile kıyaslandığında ülkemiz tarımsal istihdamı AB 15'lerinin yaklaşık 9 katıdır. Keza tarımın Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla'daki payı AB-15'lerin 7 katıdır. Göstergeler bu halde iken tarım üretimindeki verimlilik açısından ülkemiz hem AB-15'lerinin hem de AB-10 yeni üye ülkelerinin çok gerisindedir. Bu sebepten dolayıdır ki tarım teknolojilerinin ve bilimsel uygulamalarının hızla ülkemiz tarımında uygulanması bir aciliyettir.

Çizelge 4.21. AB ve Türkiye'de tarımsal istihdam, tarım arazisi kullanımı ve tarımın GSYİH'deki yeri

Ülkeler	Tarım Nüfusu (000)	İstihdamda Tarımın Payı (%)	Tarım Arazileri (000)	GSYİH'da Tarımın Payı (%)
Türkiye	7458	32.7	38883	11.1
AB-15	6537	4.0	130809	1.6
10 Yeni Üye	3880	13.4	36167	-
AB-25	10417	5.4	166976	-
AB-27	14399	7.0	187120	-
AB-28	20834	9.1	226003	-

Kaynak: Eraktan, 2004

Son olarak bu konuda şunu söyleyebiliriz: Türkiye tam olarak üye olduğu taktirde, üreticilere sağlanacak doğrudan desteğin son derece az verileceği AB kaynaklarınca belirtilmiştir. Bununla birlikte kırsal kalkınmaya yönelik desteklerin başarıya ulaşması ise Türkiye'nin kendi çaba ve planlarına bağlı olduğuna dikkat çekilmiştir.

4.5. Türkiye'nin AB Tarım Politikalarına Uyum Çalışmaları, Politikalar ve Yapılması Gerekenler

4.5.1. Türkiye ve ab uyum politikaları

1963 tarihli Ankara Anlaşması, 1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol ile 1/80, 1/95 ve 1/98 sayılı Ortaklık Konseyi Kararları, Türkiye-AB arasında tarım alanındaki ilişkilerin çerçevesini belirtmektedir.

4.5.1.1. Ankara anlaşması

Ankara Anlaşması'nda "Ortaklık Rejimi"nin, topluluğun Ortak Tarım Politika'sını göz önünde bulunduran özel usullere göre, tarım ve tarım ürünlerini

kapsadığı belirtilmiştir. Topluluk, Ankara Anlaşması ile tek taraflı olarak Türkiye çıkışlı bazı tarım ürünlerine indirimli tarife kontenjanları tanımıştır.

4.5.1.2. Katma protokol

Katma Protokolde; 22 yıllık dönem sonunda, Türk tarımının OTP'ye uyumunun sağlanması için Türkiye'nin gerekli OTP tedbirlerini alması, Ortaklık Konseyinin, Türkiye'nin 22 yıllık dönem sonunda (1995 yılı sonunda) OTP tedbirlerini aldığını belirtmesini takiben tarım ürünlerinin serbest dolaşımı ile ilgili hükümleri tespit etmesi ve Türkiye ile topluluğun biri birilerine tarım ürünleri ticaretinde karşılıklı tercihli bir rejim uygulaması öngörülmüştür.

Bu hususlar çerçevesinde, topluluk Türkiye'den ithal ettiği bazı ürünlere gümrük muafiyeti bazılarında da çeşitli oranlarda gümrük indirimi uygulamıştır. Topluluğun Türkiye'ye tanıdığı bu tercihli rejim, Ortaklık Konseyinin 1980 yılındaki 1/80 sayılı kararı ile iyileştirilmiştir. Türkiye ise ilk defa 1993 yılı ithalat rejimi kararı ile bazı tarım ürünlerinde AB'ye yaklaşık % 30 gümrük indirimi şeklinde bir tarım tavizi sağlamıştır. Bu tavizler daha sonra iyileştirilmiştir (Eraktan, 2004).

4.5.1.3. 1/95 Sayılı ortaklık konseyi kararı (gümrük birliği anlaşması)

Kamuoyunda Gümrük Birliği Anlaşması olarak bilinen, 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile Türkiye ve AB arasında bir gümrük birliği kurulmuştur. Katma protokolde öngörülen 22 yıllık dönem içerisinde Türk tarımının OTP'ye uyumu konusunda kayda değer bir gelişme sağlanamadığından tarım ürünleri gümrük birliği dışında bırakılmış, işlenmiş tarım ürünleri gümrük birliğine dâhil edilmiştir.

Avrupa Topluluğunu kuran 1957 tarihli Roma Anlaşması'nda tarım ürünleri; bitkisel ve hayvansal ürünlerle, su ürünleri ve bunların ilk işleme aşamasında elde edilen ürünler olarak tanımlanmaktadır.

AB'de; et, süt, bitkisel ve hayvanlar yağlar, şeker, taze ve işlenmiş meyve-sebze, hububat, un gibi ürünler tarım ürünleri kapsamında bulunmaktadır. Dolayısıyla bu tarım ürünleri gümrük birliğinin dışındadır. Temel tarım ürünü olarak

adlandırılan süt, şeker ve hububatın ikinci defa işlenmesiyle elde edilen ürünler ise işlenmiş tarım ürünü olarak kabul edilmektedir.

Gümrük Birliği'ne dâhil olan işlenmiş tarım ürünlerinin başlıcaları; makarna, meyveli yoğurt, margarin, tatlı mısır konserveleri, çikolata, kakao, şekerlemeler, ekmek-pasta-kek-bisküviler gibi unlu mamuller, patates unu ve ezmesi, malt hulasası, çay, dondurma, meyve suları hariç alkolsüz içkiler ve çocuk mamalarıdır.

İşlenmiş tarım ürünlerindeki gümrük vergileri, sanayi payı (sabit unsur) ve tarım payı (değişken unsur) olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır.

Gümrük Birliği kapsamındaki işlenmiş tarım ürünlerinin sanayi payları sıfırlanmış olup tarım payları üzerinden her iki tarafında korumacılık politikaları devam etmektedir.

1/95 Sayılı Ortaklık Kararında ayrıca, Türk tarımının OTP' ye uyum için herhangi bir tarih belirtilmeden ek bir süre verilmiş ve tarım ürünleri ticaretinde AB ile Türkiye'nin biri birilerine tanıdıkları tercihli rejimleri aşamalı olarak ve karşılıklı avantajlar yaratacak biçimde geliştirmeleri öngörülmüştür. Böylece Katma Protokol ile Türkiye lehine işleyen rejimin, 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile karşılıklı çıkar sağlayacak şekilde gözden geçirilmesi kararlaştırılmıştır.

AB ile 1993 yılında başlayan ve 13 tur süren müzakereler neticesinde, ülkemiz ile AB arasında tarım ürünleri ticaretinde tercihi (tavizli) rejimi geliştiren protokol, 25 Mart 1997 tarihinde imzalanmış 1/98 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı olarak yürürlüğe girmiştir.

Bu rejim ile Türkiye'nin AB'ye yaptığı tarım ürünleri ihracatının % 76 olan tavizli oranı % 93'e, AB'nin Türkiye ile yaptığı tarım ürünleri ihracatının % 7 olan tavizli oranı ise % 33'e çıkarılmıştır. Hayvan sağlığı gerekçesiyle Dünya Ticaret Örgütü kurallarına da uygun olarak getirilen tedbirler nedeniyle söz konusu protokol ile AB'ye verilen 19 bin tonluk et tavizi yürürlüğe konulmamış, buna ilaveten AB haksız bir şekilde misilleme yaparak salça, fındık ve karpuzda da verdiği tavizleri askıya almıştır (Ertuğrul, 2002).

Öte yandan her iki taraf, üçüncü ülkelerden ithalata da tarım payından ileri gelen koruma oranlarını biri birilerinden bağımsız olarak tesis etmektedirler. Keza AB'nin Luxemburg Zirvesinde (Aralık 1997) alınan kararlar arasında yer alan Türkiye ile ilişkilerin derinleştirilmesi yönündeki talimat üzerine komisyonun hazırladığı ve Cardiff zirvesinde (Haziran 1998) kabul edilerek, Türkiye'ye resmen iletilen "Türkiye İçin Avrupa Stratejisi" başlıklı belgede özetle;

- 1) Tarafların tarım politikalarına ilişkin bilgi ve mevzuat değişimi yapılması,
- 2) Ayrıntıların karşılıklı görüşülmesi,
- 3) Türk tarım politikası ile OTP'nin farklılıklarının saptanması,
- 4) Türkiye'nin OTP'sini üstlenmesi için teknik ve mali yardım sağlanması,
- 5) Türkiye'nin, önceliklerini içeren bir liste hazırlamasına müteakip teknik yardımın başlatılması öngörülmektedir.

4.5.1.4. Türkiye için Avrupa stratejisi ve tarım

Tarım sektöründe, Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde yol haritası, AB Komisyonu tarafından 3 Mart 1998 tarihinde yayımlanan ve 15-16 Haziran 1998 tarihinde gerçekleştirilen Caroliff Zirvesinde onaylanan "Türkiye İçin Avrupa Stratejisi" adlı raporda belirtilmiştir.

Stratejinin " Tarım" bölümünde; Türkiye'nin tarım politikasının Ankara Anlaşması ve 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararında öngörülen bir hedef olarak tarım ürünlerinin serbest dolaşımını sağlamak için gerekli olan AB tarım politikasına ilişkin tedbirleri benimseyecek şekilde uyarlamasının gerekeceği belirtilmekte, ülke tarımının özelliklerini dikkate almak suretiyle, Türkiye'nin topluluk müktesebatını benimsemeye teşvik edilmesi ve bu doğrultuda, AB Komisyonunun Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerine uygulanan yaklaşımından esinlenen üç aşamalı bir süreci önerdiği ifade edilmektedir.

Birinci aşama; komisyonun Türk makamlarına piyasa kuruluşları ve sağlık kurallarının çeşitli veçheleri ile yönetim için gerekli tüm araçlar ve kurumlarla ilgili başlıca hukuki belgelerin envanterlerini sağlamasını ve Türkiye'nin ise, tarım

politikasının anlaşılmasını sağlamak üzere, komisyona gerekli bütün bilgileri vermesini içermektedir.

İkinci aşama; AB ortaklık politikası ile Türk tarım politikasının çeşitli veçheleri hakkında görüşmeleri öngörmektedir.

Üçüncü aşama; çeşitli sektörlerde, AB Ortak Tarım Politikası ile Türk tarım politikası arasındaki farklılıkların bir özeti hazırlanacaktır.

Bu sürecin sonunda Türkiye'den, Avrupa Birliği'ne topluluk müktesebatının benimsenmesine yönelik bir çalışma programı sunması istenmektedir. Bu bölümde ayrıca topluluğun mali ve teknik yardımını Türk tarımının yeniden yapılanması ve AB Ortak Tarım Politika'larına uyarlanması için önemli bir unsur olduğu belirtilmektedir. Bu çerçevede, Türkiye'nin komisyona öncelikli önlemlerinin bir listesini takdim etmesi öngörülmekte ve söz konusu liste görüşüldükten sonra, teknik yardım programının hazırlanabileceği ifade edilmektedir.

4.5.1.5. Helsinki zirvesi

Türkiye'nin AB 'ye adaylık statüsü 10–11 Aralık 1999 tarihinde Helsinki'de yapılan AB zirvesinde kabul edilmiş, adaylık süreci olarak adlandırılan farklı bir dönem başlamıştır. Bu süreçte, tarım konusunda özellikle tarım nüfusu, işletme büyüklüğü, örgütlenme, tarımsal desteklemeler, kurumsal organizasyon, teknoloji kullanımı, verimlilik, bitki ve hayvan sağlığı şartları, ürün kalite ve standartları açısından uyum sağlaması gerekmektedir.

Zirvede alınan kararlar uyarınca Türkiye ve AB'nin tam üyeliğe aday ülkeler için geliştirdiği "Katılım Öncesi Strateji"ye devam edilecek ve bu çerçevede toplumun genişleme perspektifi içerisinde Türkiye'ye yönelik mali desteği de tek bir şemsiye altında toplanacaktır.

Türkiye'nin Topluluk Müktesebatına uyumu konusunda yapılacak çalışmalarını koordinasyonu ve takibi amacıyla, Türkiye-AT Ortaklık Konseyi'nin 11 Nisan 2000 tarihli toplantısında alınan kararlar uyarınca farklı sektörlerde, konulara mahsus olmak

üzere 8 adet Alt Komite oluşturulmuştur. Bu çerçevede Türkiye'nin tarım, balıkçılık ve ormancılık alanlarında mevzuat uyumunu sağlamak için gerekli tarama ve tespit çalışmalarını izlemek ve yönlendirmek amacıyla, "Tarım ve Balıkçılık Alt Komitesi" teşkil edilmiştir.

Türkiye OTP'ye uyum yükümlülüğü çerçevesinde, kendi tarım politikası ihtiyaçları ve dünya tarımındaki gelişmeleri dikkate alarak 2000 yılından itibaren tarımda yeniden yapılanma ve reform için kapsamlı çalışmaları başlatmıştır ve bu bağlamda ulusal program hazırlanmıştır.

4.5.2. Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinde tarımsal alanda yapması gerekenler

Türk tarımının OTP'ye uyumu genel ekonomik ve sosyal yapı yanında tarım ile doğrudan ilgili şu alanlarda değişime sebep olacaktır. İşletme yapılarının değişimi, tarım ürünlerinin üretim ve tüketiminin değişime uğraması, fiyat ve pazar politikalarının yeniden yorumlanması, dış ticaret, tarıma dayalı sanayiler, rekabet politikası, teknoloji kullanımı, üretici ve tüketici refahı konularında iyileşmeye, sosyal, bölgesel ve mali politikalar ve mevzuatta değişmelere sebep olacaktır. Kurumsal yapı yeniden organize edilecektir.

Türkiye'nin adaylık sürecini en iyi şekilde değerlendirerek tarımsal yapısını geliştirecek ve güçlendirecek tedbirleri alması, reformları gerçekleştirmesi ve tarımını rekabet ortamına hazırlaması gerekmektedir. Bu anlamda Türkiye'nin tarımsal alanda yapması gerekenler şunlardır:

- 1) AB'de olduğu gibi tarımla ilgili kuruluşların bir çatı altında toplanarak kalıcı, etkin ve kapsamlı bir tarım politikasının tek elden belirlenerek uygulanması,
- 2) Tarım sektöründe istihdam edilen nüfusun azaltılması,
- 3) Türkiye'de AB'de uygulanan benzer tarımsal destekleme sistemlerinin uygulanması,
- 4) AB'de ki Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu (FEOGA) benzeri bir fonun kurulması ve AB'de olduğu gibi tüm desteklerin bu fondan yapılması,

- 5) AB’de ki Üretici Birlikleri’ne benzer yapıda Üretici Birlikleri’nin kurulması ve örgütlenmesi,
- 6) Tarımsal işletmelerin ekonomik olarak optimal büyüklüğe kavuşturulması,
- 7) Hayvan ve bitki sağlığı şartlarının AB Mevzuatında öngörülen seviyeye çıkarılması,
- 8) Gıda ve tarım ürünlerinin kalite ve standartlarının AB seviyesine yükseltilmesi,
- 9) Müdahale alımları yapacak olan kurumların belirlenmesi,
- 10) İç ve dış pazarlama hizmetlerinin geliştirilmesi,
- 11) Bilgi ve teknolojiye erişim ve teknoloji kullanımıyla verimliliğin artırılmasına önem verilmesidir (Sayın, Tufan, 2004).

4.5.2.1. Türkiye’nin ulusal programının ana hatları

Türkiye topluluk mevzuatına uygun olarak ulusal programını hazırlayıp bunu Topluluğun onayına sunduktan sonra uyum çalışmalarına başlamıştır. Ulusal program ana hatlarıyla şöyledir:

- 1) Kaynakların etkin kullanımı ilkesi çerçevesinde ekonomik, sosyal, çevresel ve uluslararası gelişmeler boyutunu bütün olarak ele alan örgütlü rekabet gücü yüksek, sürdürülebilir bir tarım sektörünün oluşturulması,
- 2) Gıda güvenliği ilkesi çerçevesinde artan nüfusun dengeli ve yeterli beslenmesi,
- 3) Piyasa fiyat oluşumu üzerinde olumsuz etkileri olan ürün fiyatlarına devlet müdahaleleri yerine, üretimin piyasa koşullarında talebe uygun olarak yönlendirilmesini sağlayacak politika araçları devreye sokularak, üretici gelir düzeyinin yükseltilme ve istikrarı,
- 4) İnsan kaynakları başta olmak üzere, üretim faktörlerinin daha etkin kullanılması, verimliliğin artırılması, tarımla ilgili kuruluşlarda kurumsal

kapasitenin güçlendirilmesi, kurumsal hizmet akışında gözlenen sorunların giderilmesi, sektör içi kaynak dağılımında etkinlik ve rasyonel kullanımın sağlanması, üretici örgütlerinin güçlendirilmesi, tarımsal işletmelerin rekabet güçlerinin artırılması ve pazarlama ağlarının geliştirilmesi,

5) Çiftçi Kayıt Sistemi, Tapu-Kadastro Sistemi ve Çiftlik Muhasebe Veri Ağının Geliştirilmesi, tarımsal veri tabanını kullanan tarım bilgi sisteminin kurulması,

6) Üretici ve üretim düzeyini risklere karşı korumak amacıyla risk yönetimi araçları (sigorta sistemi, vadeli işlemler borsası vb.) geliştirilmesi,

7) Tarımsal gelişmede bölgesel nitelikli programların önemi neredeyse tarımda sorunlu ve öncelikli üretim alanlarının tespit çalışmaları çerçevesinde bölgesel özel programlar geliştirilmesi,

8) Üreticilerin katılımını ve sorumluluğunu esas olan ve doğrudan üreticilere finansman sağlayan Kırsal Kalkınma Projelerine ilişkin çalışmaların sürdürülmesi,

9) Kırsal alanda tarım-dışı sektörlerle destek verilmesi ve kırsal sanayinin yaygınlaştırılmasının sağlanması ve tarımdan çekilecek nüfusa yeni istihdam imkânları yaratılması,

10) Tarımsal araştırma kurumları etkili bir yapıya kavuşturularak, çeşitli kurum, kuruluş ve üniversiteler tarafından yapılan araştırma faaliyetlerinde koordinasyon sağlanması,

11) Tarım-sanayi entegrasyonunun geliştirilmesi, işleme sanayinin rekabet edebilirliğini arttırıcı nitelikte uygun ve kaliteli hammaddenin temini ile tarımsal sanayiye dönük sözleşmeli üretimin yaygınlaştırılmasının sağlanması,

- 12) Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin, Kooperatifçilik İlkeleri doğrultusunda özerkleştirilmesi ve yeniden yapılandırılması,
- 13) Kamu tarafından yapılmakta olan bir kısım görevlerin üretici organizasyonlarına devredilmesi,
- 14) Tarımsal politikalar doğrultusunda dengeli ve çevreyle uyumlu tarımsal kalkınmanın sağlanması,
- 15) Detaylı toprak etütlerinin ve toprak haritalarının yapılması ile toprakların kullanım ve korunmasına ilişkin bir kanunun çıkarılması, kadastro çalışmalarının tamamlanması ve toprak ve tabanının oluşturulması sağlanarak Arazi Kullanım Planı hazırlanması,
- 16) Hayvansal ürünler üretimi geliştirilerek, toplumun hayvansal protein bakımından dengeli ve yeterli beslenmesini sağlamak amacıyla hayvan ıslah hayvan hastalık ve zararlılarıyla mücadele ile kaliteli kesif yem ve yem bitkileri üretiminin arttırılmasına, meraların ıslahına ve yayım hizmetlerine ağırlık verilmesi,
- 17) Su ürünlerinde sürdürülebilir üretimin arttırılması amacıyla; doğal kaynakların rasyonel kullanımının sağlanması, yetiştiricilik ve açık deniz balıkçılığının geliştirilmesi, araştırma ve geliştirme faaliyetlerine önem verilmesi ve kamuda etkin kurumsal bir yapının oluşturulması için gerekli düzenlemelerin yapılması,
- 18) Türkiye’de ormansızlaşma, çölleşme, toprak erozyonu, sel, heyelan ve çığ gibi afetleri önlemek amacıyla, ağaçlandırma, erozyon kontrolü, mera ıslahı ve sosyal ormancılık faaliyetleri geliştirilerek, gerçek ve tüzel kişilerin orman yetiştirme konusundaki faaliyetlerinin desteklenmesidir. Türkiye’de konuyla ilgili mevzuat hazırlık çalışmaları Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından yürütülmekte, çalışmaların izlenmesi ile gerekli koordinasyonun sağlanması ise AB Genel Sekreterliği tarafından yapılmaktadır.

4.5.2.2. Katılım Ortaklığı Belgesi

Helsinki Zirvesi sonrasında Türkiye'nin tam adaylık sürecinin başlamasıyla, AB Komisyonu tarafından hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesine paralel olarak bu ulusal program hazırlanmıştır.

Türkiye'nin OTP' ye uyum çalışmalarında kısa ve orta vadeli özellikler katılım öncesi stratejinin en önemli aracı olan AB Bakanlar Konseyince kabul edilen Katılım Ortaklığı Belgesinde de yer almaktadır. İlki Mart 2001 tarihinde ikincisi Nisan 2003 tarihinde kabul edilen Katılım Ortaklığı Belgesinde Türk tarım sektörünün alt yapısının ve idari yapısının güçlendirilmesine yönelik unsurlara ağırlık verilmektedir. Son olarak 14 Nisan 2003 tarihli Katılım Ortaklığı Belgesinde yer alan tarımla ilgili olarak öngörülen çalışmalara ilişkin hükümler aşağıda belirtilmiştir:

Kısa vadeli önceliklerin 2004 Mayıs ayına kadar gerçekleştirilmesi öngörülmektedir.

Bu öncelikler şunlardır:

- * Entegre idari kontrol sisteminin kilit unsurlarından olan hayvan kimlik sisteminin oluşturulmasının sağlanması, arazi parsel tanımlama sistemleri gibi diğer unsurlar için hazırlık çalışmalarının başlatılması,
- * AB Kırsal Kalkınma Politikası ve ormancılık stratejisine giriş için önceliklerin belirlenmesi,
- * Hayvan sağlığına ilişkin çerçeve bir kanun ve ikincil bir mevzuatın çıkarılması, ilgili idari ve bilimsel yapıların test ve kontrolden sorumlu birimlerin beşeri, teknik ve bilgi kaynaklarının güçlendirilmesi, mevzuatın etkin uygulanmasının sağlanması, hayvan hastalıklarını yok etme çalışmalarının hızlandırılması, muhtemel sorunlara ilişkin uygulama ve izleme kapasitesinin iyileştirilmesi,
- * AB ile uyumlu bir sınır kontrol noktaları sisteminin 3.ülkeler ile birlikte, geliştirilmesi ve yürütülmesi amacıyla söz konusu noktaların belirlenmesi

* AB'nin hayvan ve bitki sağlığı müktesebatının iç hukuka aktarılmasına yönelik bir programın kabul edilmesi, özellikle laboratuvar testleri olmak üzere bitkilerin korunmasına yönelik müktesebatın etkili bir şekilde uygulanabilmesi için idari, bilimsel ve teknik yapıların güçlendirilmesi; yerli üretime, bitki ve bitkisel ürün ithalatına ve gıda işleme tesislerine ilişkin denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi.

* Balıkçılık idare, denetim, pazarlama ve yapısal uyum mevzuatının AB mevzuatıyla uyumlaştırılması.

Orta vadeli önceliklerin 2005 yılı sonuna kadar gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. Bu öncelikler şunlardır:

* Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Politikalarında AB müktesebatına uyum hazırlıklarının tamamlanması,

* AB'nin hijyen ve halk sağlığı standartlarına uyum sağlamak için gıda işletme tesislerinin (et, süt işleme tesisleri) modernizasyonu, test ve teşhis imkanlarının da arttırılması,

* Entegre idari kontrol sistemlerinin oluşturulmasının tamamlanması,

* AB Kırsal Kalkınma Politikası ile ormancılık stratejisinin uygulanması için gerekli idari yapıların kurulması,

* Ortak Piyasa Düzenleri kurulması ve tarımsal piyasaların etkin bir şekilde izlenmesi için gerekli yasal temelin kabul edilmesi, idari yapılar ile uygulama mekanizmalarının kurulması,

* AB müktesebatına uyumlu olarak, 3. ülkelere yönelik sınır kontrol noktalarında uygulanan sistemin iyileştirilmesine ilişkin bir plan ve takvimin sunulması,

* Gıda güvenliği ve denetim sisteminin yeniden düzenlenmesi ve güçlendirilmesi,

* AB gıda güvenliği standartlarına uyum sağlanması amacıyla sistemin beşeri, teknik ve mali kaynaklarının iyileştirilmesi,

Tarım reformlarının en kısa zamanda tamamlanması öngörülmektedir.

* Balıkçılık idaresinin yeniden organize edilmesi ve idari kapasitesinin güçlendirilmesi; balıkçılık alanında yönetim, denetim, pazarlama ve yapısal uyum ile ilgili uygulamaların AB müktesebatına uyumlu bir hale getirilmesi, müktesebata uyumlu bir bilgisayar destekli balıkçılık, tekne kayıt ve istatistiki bilgi sisteminin geliştirilmesi ve uygulanması. Bu hususla da kaydedilecek gelişmeler AB Komisyonunun 2003 Kasım ayında yayımlanan İlerleme Raporunda da yer almış olmakla birlikte, anılan raporda çiftçilere Doğrudan Gelir Desteği, çiftçi ve arazi kayıt sisteminde yapılmakta olan çalışmaların derinleştirilmesi gerektiği vurgulanmış, özellikle Türkiye’de önümüzdeki dönemde AB’nin Ortak Piyasa Düzenlemelerinin hayata geçirilmesi ve Kırsal Kalkınma Stratejisi oluşturulması ihtiyacı üzerinde durulmuştur.

Bitki ve hayvan sağlığı konusunda ise topluluğun bu konudaki mevzuatının Türkiye tarafından üstlenilmesinin erken bir aşamada olduğu, çalışmaların kontrol ve denetleme sistemlerinin geliştirilmesi üzerinde yoğunlaştırılmasına ihtiyaç duyulduğu kaydedilmiştir.

4.5.3. AB tarımında genişleme sürecinin ortak tarım politikalarına etkileri

AB’nin Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin katılımıyla olan son genişlemesi sadece katılan devletleri değil eski üye devletleri de tarımsal konularda etkileyen bir etmendir. AB’nin OTP’sı katılımdan önce köklü bir şekilde değiştirilmiştir. Yeni üye devletlerdeki çiftçiler genişleyen iç pazarın sunduğu avantajlardan eşit bir şekilde yararlanma hakkına sahip değillerdir. Uzlaşmaya varılan bir geçiş dönemi sonunda OTP’si yeni ülkelerde de tümüyle AB’deki mevcut şekliyle uygulanacaktır.

Üzerinde uzlaşılan geçiş kuralları iki şekilde işleyecektir. Bir taraftan doğrudan ödemeler belirli bir dönemin sonuna kadar ödenecek en üst miktarlara

ulaşmayacaktır, diğer yandan yeni ülkelerin yükümlülükleri her yerde daha ilk gününden başlamayacaktır. Ancak gıda güvenliği açısından herhangi bir istisna bulunmayacaktır. Yeni üye devletler gıda ürünlerini iç piyasaya sürebilmek için gıda güvenliği konusunda kararlaştırılan kuralların tümünü yerine getirmek zorundadırlar.

Genişlemenin eski ve yeni üye devletler için tarımda ciddi atılımlar ve daha fazla rekabet getirmesi gerçekçi bir beklentidir ama bir olumlu yönü de daha fazla fırsat yaratmasıdır. Yeni katılan ülkelerin, AB üyeliğine hazırlama ve tarım ticaretine ilişkin anlaşma uygulamaları sonucu son yıllarda ekonomileri gelişmeye başlamıştır.

Genişleme on yeni üye devletin kırsal alandaki koşullarının da iyileşmesine katkıda bulunacaktır. Açık anlatımıyla genişleme, tarım için daha fazla ticaret, daha geniş bir iç pazara daha fazla açılma, ortak standartlar ve süren kırsal kalkınma demektir.

Nihayet genişleme her iki tarafında sonuçta karlı çıkmasını sağlayacak şekilde düzenlenebilir. Türkiye için önemli olan mümkün olduğu kadar kısa sürede uyum çalışmalarını başlatmaktır.

Yeni üye devletler için Gündem 2000'nin kuralları geçerlidir. Ortak Tarım Politikası desteklerinden bu yeni üyeler daha farklı şekilde yararlandılar ve yardım oranları ileri süreçte kademeli olarak artacaktır.

Doğrudan ödemelerin 2004 yılında % 25'ten başlayarak 2013'te % 100'e yükseltilmesi şeklinde kademeli bir uygulamaya konu olmasının (AB bütçe harcamalarının birdenbire artmasının getireceği sorunlardan kurtulma arayışı dışında) yeni üyeler içinde avantajlı olacağı düşünülmektedir (Eraktan, 2004).

Yeni üyelerde çiftçilere tek çiftlik ödemesinin yapılmasında AB-15 ile aynı referans periyodunun (2000-2002) kullanılması sorun yaratabilir. Bu nedenle yeni üyeler bölgesel uygulama seçeneği tatbikine geçebilirler. Bölgesel çerçeve ulusal kapsamın bölgelere bölünmesiyle bulunur.

Yeni üye devletlere sunulan bir seçenek de basitleştirilmiş programdır. Bu programla sınırlı bir süre için kullanılan tüm tarım alanlarına doğrudan ödemeler

yapılabilir. Her ülkeye ödenecek toplam doğrudan yardım miktarı ile toplam tarım arazisi esası üzerinden alan başına ortalama ödeme miktarı bulunur. Yani her ülke için arazi birimi başına bir ödeme miktarı belirlenir.

Üzerinde üretim olmasa da eğer çerçeve koruma koşullarına uyuyorsa, her tür tarım arazisi ödemededen yararlanabilir. Bunun için asgari genişlik 0,3 ha olmalıdır. Bu basitleştirilmiş sistem 3 yıl için başlatılacaktır. Ama eğer üye devletler bu basit formülü değil de topluluk kurallarına göre Doğrudan Gelir Desteği verme seçeneğini kabul ederse, o zaman toplulukta ki Entegre İdari ve Kontrol Sistemi'nin (IACS) tümüyle hayata geçirilmiş olması gerekir. Her üye devlet için doğrudan ödemeler geçmişteki baz dönem üzerinden hesaplanır.

Yeni üye devletler AB fonlarına ek olarak ulusal yardımlardan da yararlanabileceklerdir ve Kırsal Kalkınma Desteği'nden daha fazla yararlanacaklardır. Bu hususlarla ilgili temel beklenti AB piyasası ile başarılı bir bütünleşmedir.

Son genişlemenin beklenen etkileri: Genişlemenin taraflar açısından olumlu sonuçları daha çok ticaret daha büyük bir iç pazara açılım ve tek düzen standartları olarak özetlenir.

AB-15'leri sektör geliri doğrudan ödemeler dâhil, OTP reformlarından fazla ölçüde etkilenmeyeceklerdir. 2010'dan sonra ise durumun daha fazla iyileşmesi beklenecektir. Tarım politikalarındaki değişim eski üyelere, tabir yerinde ise, taşları yerinden oynatacak özellikte değildir. Yeni üyeler ise yeni fırsatlara kavuşacaklardır.

Türkiye'nin tam üyeliğinin yapacağı etkiler ise uzun yıllardan beri birçok araştırmaya konu olmuş ama çok net cevaplar bulunamamıştır. Türkiye'nin AB'ye katılımının tarım açısından etkileri de olacaktır. Özellikle AB'nin tarımsal yapısını büyük ölçüde değiştirecektir. Her şeyden önce Türkiye'de tarımsal nüfus AB-15'lerinkinden fazladır.

Romanya, Polonya ve Türkiye'nin toplam tarım nüfusu AB'nin tarım nüfusunun iki katıdır. Türkiye'nin tarım arazileri yeni 10 üye devletlerinkinden daha geniştir. Buna karşılık (Polonya ve Romanya'da olduğu gibi) işletmeler çoğunlukla

geçimlik veya yarı geçimlik aile işletmeleri karakterindedir. Hububat ve hayvancılık sektörlerinde Türkiye büyük bir rekabet baskısı ile karşılaşırken, meyve ve sebze sektörlerinde Türkiye daha fazla rekabet gücüne sahiptir (Eraktan, 2004).

4.5.4. Türkiye ile AB’de izlenen tarım politikaları (kısıtlılıklar, farklılıklar ve uyum önerileri)

AB Ortak Tarım Politikası şöyle bir yapıdadır: Piyasa düzenlemeleri, finansman, kamu rolü, izlenen politika çeşitleri, amaçları, yasal düzenlemeler oldukça çeşitlilik gösteren bir özelliktedir. Nitekim Türkiye’nin AB’ne tam üyelik sürecinde, uyumu en zor görülen konuların başında Ortak Tarım Politikası gelmektedir. OTP, AB’nin ilk ortak politikası olup Birlik bütçesinin de yaklaşık % 50’si bu amaçla kullanılmaktadır.

Türkiye’de ise tarım politikalarında 2000 yılından sonra yeni eğilimler gerçekleştirilmekle birlikte henüz AB OTP’na uyum bakımından pek çok noksanlıklar bulunmaktadır. Bu durum Türk tarım politikasının tam üyelik sürecine hızla hazırlanmasını zorunlu kılmaktadır. Nitekim bu amaçla pek çok düzenlemeler de gerçekleştirilmiştir.

Şunu unutmamak gerekir ki Türkiye, Birliğe son dâhil olan 10 üyenin tamamına yakın bir nüfus büyüklüğüne sahiptir. Ayrıca Türkiye’nin toplam tarım alanı 28 milyon ha olup bu miktar, diğer 15 üyeli AB tarım alanının yaklaşık 1/5’idir. Türkiye’deki tarım işletmesi sayısı 4 milyon dolayında olup AB toplamının yarısından fazladır. Ancak AB’deki tarım işletme büyüklükleri de (yaklaşık 18 ha) Türkiye’nin (5–6 ha) en az üç katı kadar ve daha az parçalıdır (Sayın, Tufan, 2004).

Öte yandan Türkiye’de ki nüfusun yaklaşık yarısına yakını (% 40) kırsal alanda yaşamakta ve bunların da büyük bölümü tarımsal faaliyet ile uğraşmaktadır (Sayın ve Tufan, 2004).

İki bin dört yılında toplam istihdam içerisinde tarımın payı % 35 dolayında iken, AB’de bu oran % 4-5’tir. GSMH’da tarımın payı Türkiye’de % 12, AB’de ise % 1.5-2’dir. Enflasyon oranı Türkiye’de % 18-20’ler dolayında iken AB’de % 1.5–2

dolayında seyretmektedir. Bu aşamadan sonra Türkiye gündemini Avrupa Birliği'ne uyum konuları üzerine yoğunlaştıracaktır (Sayın ve Tufan, 2004).

4.5.4.1. Türk tarım politikalarının işleyişi ve avrupa birliği'ne uyum çalışmaları

Türk tarım politikasının amaçları her 5 yılda bir yeniden gözden geçirilmekte ve kalkınma planlarında ilan edilmektedir. Şu anda uygulanan kalkınma planı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)'dir. Günümüze kadar Türk tarım politikasının işleyişi çizelge 22'de belirtilen yapılanma çerçevesinde sürdürülmüştür. Zamanla bu yapının öğelerinde, gerek ülke içi koşullar ve gerekse dış etkenler dolayısıyla önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

Çizelge 4.22. Türk tarımının işleyişi

A.KARAR ORGANLARI	B.PİYASA DÜZENLEMESİ	C. PAZAR YAPISI
* Bakalar Kurulu	* Hububat	* TMO
* Tarımda Yeniden Yapılanma ve Destekleme Kurulu	* Şekerpancarı	* TŞFAŞ
* Para Kredi Kurulu	* Tütün	* TEKEL
	* Meyve-Sebze	* HAL
	* Canlı hayvan	* BORSA
	* Et/Süt	* KOOPERATİF
	E.FİNANSMAN KAYNAKLARI	D.FİYAT YAPISI
* Toprak Mahsulleri Ofisi	* TCZB	* Fiyat Birimi
* Tütün Kurulu	* TKK	* DGD
* Şeker Kurulu	* Sosyal Yardımlaşma ve Teşvik Fonu	* Yardımlar
* TZOB	* Dünya Bankası	* Girdi Fiyat Desteği
		* İhracat İadesi
		* Gümrük Vergisi

Kaynak: Anonim, 2003g

AB'de olduğu gibi Türk tarım politikasında da yeni arayışlar olmaktadır. Bu durum ülke içi koşullar yanında ağırlıklı olarak AB, IMF ve DTÖ kaynaklı yönlendirmelerden de kaynaklanmaktadır. Ancak genel eğilime bakıldığında Türkiye'de özellikle ekonomik krizler sonrasında reform arayışlarının daha yoğun olarak gündeme geldiği açıktır. Genelde bütün kriz düzenlemelerinde tarım politikalarıyla ilgili olarak;

- * Tarımsal destekleme sisteminin değiştirilmesi,

- * Desteklemelerden kaynaklanan görev zararlarının azaltılması ve böylece hazineye olan yükün hafifletilmesi,
- * Tarımda serbest piyasa ekonomisine geçişin sağlanması,
- * Rekabet gücü yüksek ürünlerin desteklenmesi,
- * Tarımsal KİT'lerin özelleştirilmesi,

konularına ağırlık verilmiştir. Bu noktada, Türk tarım politikaları ile AB tarım politikalarındaki reform arayışlarına götüren nedenler bakımından önemli ayrımların olduğu dikkati çekmektedir. Halen Türkiye'de izlenen tarım politikaları kapsamında aşağıda belirtilen destekleme uygulamaları sürdürülmektedir:

- * Doğrudan Gelir Desteği,
- * Prim Ödemeleri,
- * Hayvancılık Desteklemeleri,
- * Mazot Desteği,
- * Telafi Edici Ödemeler,
- * Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi,
- * Organize Tarım Bölgelerinin Oluşturulması,
- * Organik Tarım ve İlaç Kalıntılarını Önleme Projeleri.

Bunların büyük bölümü AB'de de uygulanan desteklemelere uyumlu haldedir. Özellikle prim ve yardım uygulamaları bu kapsamdadır. Ancak, Türkiye'nin mevcut yapı ile AB'ne uyumu konusunda birtakım noksanlıkları olduğu ortadadır. Nitekim bu noksanlıklar AB tarafından 2003 yılında revize edilen Katılım Ortaklığı Belgesi'nde açıkça uygulanmaktadır. Üstelik sadece desteklemelerle ilgili konularda değil tarımı ilgilendiren pek çok konuda AB tarafından Türkiye'den bazı düzenlemeleri gerçekleştirmesi istenmekte olup bunlar son haliyle özet olarak çizelge 23'te verilmiştir.

Çizelge 4.23. Katılım Ortaklığı Belgesi ve Tarım (2003)

A. EKONOMİK KRİTERLER (Kısa Vade)
* Tarım Reformu (devam)
* Şeker- Tütün Piyasa Serbestleşmesi (devam)
B. MÜKTESEBAT UYUMU (Kısa-Orta Vade)
* Hayvan Kayıt Sistemi
* Çiftlik Muhasebe Veri Ağı
* Ortak Piyasa Düzenleri (Meyve ve Sebze)
* Kırsal Kalkınma, Tarım-Çevre ve Ormancılık
* Sınır Kontrolleri (Belgeler)
* Gıda Güvenliği ve Kontrolü (Standartlar)
* Bitki ve Hayvan Sağlığı (Laboratuar)
* Veterinerlik Çerçeve Yasası
* Kamu Sağlığı (Gıda Tesisleri)

Kaynak: Anonim, 2003b

Türkiye ulusal program kapsamında, belirtilen noksanlıkların tamamlanmasını sağlamak amacıyla hangi düzenlemeler gideceğini AB'ne bildirmiştir. Geline nokta Türkiye, 2003 yılında revize edilen ulusal program kapsamında 2003 yılı katılım ortaklığı belgesinde belirtilenleri de dikkate alarak yeni düzenlemeleri hayata geçirmeyi planlamıştır. Bunların başlıcaları şunlardır:

- * (UP-2003),
- * FADN (Çiftlik Muhasebe Veri Ağı),
- * FEOGA benzeri yapılanma,
- * Veteriner mevzuatına uyum,
- * Bitki sağlığı mevzuatına uyum,
- * Ulusal kırsal kalkınma ve ormancılık stratejisi oluşturulması,
- * Gıda güvenliği ve kontrolü,
- * Hububat ve çeltik, sığır ve dana eti, süt ve süt ürünleri, taze meyve- sebze, işlenmiş meyve-sebze, zeytinyağı, şarap, şeker ve tütüne yönelik ortak piyasa düzenleri oluşturulmasıdır.

Sonuç olarak kısıtlılıklar, farklılıklar ve uyum konusunda kısaca şunları belirtebiliriz:

Türkiye AB'ye üyelik yolunda önemli yasal düzenlemelere gitmekle birlikte, destekleme politikalarındaki yönelimi ise AB'ye uyumdan ziyade çoğunlukla

ekonomik krizler sonucu ortaya çıkan sorunların çözümü amaçlıdır. Tarımsal düzenlemeler oldukça yetersizdir.

Örneğin; Türkiye’de tarım nüfusunun fazlalığı, toplam istihdamda tarımın payının yüksekliği, işletmelerin sayıca çok ama küçük ve parçalı bir yapıda bulunması, üretici örgütlenmesinin yetersizliği, tarım işletmesi ve tarım üreticisi kavramlarının açık olarak tanımlanmamış olması amaç dışı toprak kullanımının önlenememesi, tarımsal finans sisteminin yetersizliği, piyasa düzenlemesinde boşluklar olması, modern işletmelerden ziyade geleneksel üretim yapısının ağırlıklı oluşu, kırsal altyapının sosyal ve kültürel gereksinimlere cevap vermekten uzak oluşu, kırsal alanda tarım dışı çalışma olanaklarının yetersizliği, çiftçi eğitim düzeyinin geriliği, tarım eğitiminin uygulamadan kopuk olması, köylü çiftçi yerine mühendis, tarımcı kompozisyonunun sağlanamaması ve tarım dışı meslek mensuplarının tarımsal faaliyetlerle uğraşmasının önlenememesi gibi konular gelmektedir.

Üretici örgütlenmesi yetersizdir. Geniş üretici kitleler, gelişmeleri örgütsüzlükleri nedeniyle adeta seyirci olarak izlemekteler (Sayın ve Tufan, 2004).

5. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Dezavantajlarımızın yanında ülke olarak avantajlarımızın varlığı da bir gerçektir. Bu hususu örneklemeler, çizelgeler ve çeşitli verilerle ortaya koymaya çalıştık. Tarım geçmişte ülkemiz için önemli bir üretim ve istihdam alanıydı, özellikle son 10–15 yılda izlenen tarım politikaları ile Türkiye tarımda kendine yeten ülke konumunu yitirmektedir ve ne yazık ki tarımda dış alımcı bir ülke konumuna gelmektedir. Nüfusun önemli bir bölümü yeterli ve dengeli beslememektedir ve bunlara bağlı olarak tarımsal gelir giderek azalmaktadır. Bunu önlemek ülkemizin üretim ve istihdam denklemi açısından önemlidir.

Başta da belirttiğimiz gibi ülkemiz tarımındaki üretim ve istihdam denklemi, genel üretim ve istihdam politikasının önemli ayaklarından biri olmasına karşın ne yazık ki ihmal edilmiştir. Tarımda bir geçiş dönemi süreci yaşanmaktadır ve bu durum tarımsal sorunsalın temel nedenidir.

Türkiye’de son yıllarda tarım politikaları çoğunlukla uluslararası kuruluşların ve şirketlerin yaklaşımları ile belirlenmektedir. Bu ise giderek belirsiz bir ortamı beraberinde getirmektedir. Bunun önlenmesi için Dünya Ticaret Örgütü ve Avrupa Birliği mevzuatının yanı sıra Türkiye reel durumu da göz önüne alınmalıdır.

Ülkemizin geniş su rezervleri dikkate alındığında iç su balıkçılığının geliştirilmesi istihdam açısından önem arz etmektedir.

Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi’ne paralel olarak bir ulusal program hazırlamış ve Katılım Ortaklığı Belgesi ile kendine verilen görevlerin yerine getirilmesi için bir takvim sunulmuştur. Bu programın hayata geçirilmesi için de, AB Genel Sekreterliği Koordinasyonunda alt komite oluşturulmuş, bunlardan “Tarım ve Balıkçılık” alt komisyonunun koordinasyonu Tarım ve Köy İşleri Bakanlığına verilmiştir. Bunun dışındaki oluşturulan komitelerin çalışmalarına ilgili konularda Tarım ve Köy İşleri Bakanlığınca katılım sağlanmıştır. Tarım ve Balıkçılık Alt Komitesinin görev alanına giren AB mevzuatının hacimli olması nedeniyle, bu

komite altında 7 çalışma gurubu oluşturularak uyum çalışmaları başlatılmıştır. 2005 yılı sonu itibariyle de tarımda tarama sürecine girilmiştir.

Türkiye’de kırsal kalkınma çalışmaları ve projeleri hazırlanıp yürütülmektedir. Bu projelerde uygulanan stratejiler şunlardır:

- 1) Proje bölgesindeki fazla işgücünü harekete geçirmek,
- 2) Tarımsal üretimi arttırmak için yenilikleri bölgeye getirmek,
- 3) Bölgesel kaynakları harekete geçirmek,
- 4) Altyapı ve kırsal sanayi yatırımları yapmak.

Ancak bu projelerin birçok zayıf noktaları vardır ve bu eksiklikler projelerin başarısını olumsuz yönde etkilemiştir. Yapılan projelerin aksayan yönleri özetle şöyledir:

Projeler Dünya Bankasının pek çok geliştirmekte olan ülke için hazırlanmış olduğu standart, tek tip ve şablon projeleri olup, gerekli düzenleme ve uygulamalar yapılmadan uygulanmıştır. Kalkınma projelerine başlanması kararı genellikle merkezi karar organlarının onayı ile alınmakta, projenin planlanmasında hedef kitlenin istek ve gereksinimleri dikkate alınmamaktadır. Projelerde genel olarak tarımsal faaliyetlerin üretim yönü ele alınmış, ürün değerlendirme ve pazarlama yönü göz ardı edilmiştir. Projelerde teknik eleman ve çiftçi eğitimi konuları eksik bırakılmıştır. Esnek olması gereken Kırsal Kalkınma Projeleri belirli bir zaman süresi ile kısıtlandırılmıştır.

Projelerde bölgesel planlama yapılmamıştır. Kırsal kalkınma çok boyutlu bir yaklaşımla ele alınması gerekirken, tarımla sınırlı kalınmıştır. Keza bu projelerin ana amacı kente göçü yavaşlatmaktır. Dolayısıyla projeler birçok yönde aksaklığa uğramıştır.

5.2. Öneriler

Türkiye ve AB tarımı, bazı ölçütler yardımı ile karşılaştırıldığında; öncelikle üzerinde durulması gereken konu arazi varlığı ve arazinin kullanılış biçimidir. AB’ye kıyasla önemli sayılabilecek genişlikte arazi varlığına sahip olmamıza rağmen bu

arazi varlığı yeterince verimli değerlendirilmemekte ve korunamamaktadır. İyi bir arazi ve toprak etüdü yapılmalı ve mevcut araziler parçalı durumdan çıkarılıp büyük işletmeler haline getirilmelidir. Çiftçilerin eğitim seviyesi yükseltilip girdi kullanımı konusunda yeterli seviyeye getirilmelidir.

Tarımsal yapı modern tarım teknolojisini uygulayacak kapasiteye çıkarılmalı ve finansman sorunu gerçekçi yaklaşımlarla giderilmelidir.

Küçük çiftçilerin örgütlenmesi yoluyla tarımsal maliyetin aşağıya çekilmesine çalışılmalı, çiftçilerin kendi örgütleri aracılığıyla pazara girmeleri sağlanmalıdır.

Kırsal sanayi yerelde geliştirilmeli ve yerel girişimcilik özendirilmelidir.

Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri yeni baştan organize edilmeli, Tarımsal Üretici Birlikleri geliştirilmeli ve ürün ihtisas borsaları uluslararası standarda çıkarılmalıdır.

Üretim ve üretici boyutunda; tarımda hızlı bilgi teknolojisine geçilmeli, dünya piyasaları izlenerek değişken üretim patentleri oluşturulabilmelidir. Bölgesel üretim şekilleri ve yurtiçi mukayeseli üstünlüklere dayalı üretime gidilmelidir. Ekolojik ve ekonomik uygunluk dikkate alınarak alternatif ürün çeşitliliği arttırılabilmelidir.

Pazarlama boyutunda; işlenmiş ürün pazarlamasına geçilerek ürünlerin katma değerinin arttırılması sağlanmalı ve ihracatçı birlikler güçlendirilmelidir. Sertifikalı üretim yaygınlaştırılmalıdır. Pazara sunulan ürünlerde gıda güvenliği için önlemler alınmalı ve iyi tarım uygulamaları konusunda eğitim çalışmaları yoğunlaştırılmalı ve yasal mevzuat tamamlanmalıdır. Takas sistemine dayalı pazar yapısına geçilmeli ve dünya ölçeğinde ürün ihtisas borsalarına girilebilmelidir.

Üretim faaliyetleriyle ilgili izleme ve kayıt sistemi kurulmalıdır ve değerlendirme sistemiyle de bu pekinleştirilmelidir.

Şu ana kadar takip edilen tarım politikaları süreklilik arz etmemiştir. Bu nedenle kısa, orta ve uzun vadeli, istikrarlı ve hukuki çerçevesi belirlenmiş bir tarım politikası oluşturulmalıdır. Destekleme politikalarının karar mekanizmaları ve destekleme politikalarının uygulama birimleri yeni baştan dünya realitesine uygun olarak yeniden organize edilmelidir.

Tarımsal Araştırma Üniteleri geliştirilmeli ve teknoparklar kurulmalıdır.

Hayvancılık yerel ve geleneksel üretim biçiminden kurtarılıp organize üretim yapılarına geçilmeli ve bu bağlamda hayvancılıkla ilgili sanayi teşvik edilmelidir.

Bitkisel üretim ve geliştirme projesi, nadas alanlarının daraltılması projesi ve ikinci ürün araştırma yayım projesi en kısa zamanda hayata geçirilmelidir.

Gıda Denetim Hizmetlerinin Geliştirilmesi Projesi, Çeşit Tescil ve Sertifikasyon Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, Gıdalarda Katkı-Kalıntı Bulaşanlarının İzlenmesi Projesi, AB mevzuatına uygun olarak bölgesel düzeyde hayata geçirilmelidir.

Tarımsal Bilgi Sistemi oluşturulmalı, Çiftçi Kayıt Sistemi Projesi hayata geçirilmeli, elektronik tarım uygulamaları Avrupa Birliğine uygun bir şekilde canlandırılmalıdır.

Dünyada uygulanan tarım ürünleri sigortası ülkemizde henüz gerçekleştirilmemiştir, hızla hayata geçirilmelidir.

Tarım alanında ki istihdamın gelişmesi için sosyal güvenlik altyapısının Avrupa mevzuatına uygun bir hale getirilmesi ve nitelikli eleman eğitiminin hızlandırılması önemlidir.

Bölgesel projeler finansman sıkıntısı nedeniyle istenilen ilerlemeyi gösterememiştir. İç ve dış kaynaklardan finansman temini ve bu finansmanın doğru şekilde kullanımı önemli bir husustur.

KAYNAKLAR

- ALBAYRAK, M., GÜLÇUBUK, B., ve GÜNEŞ, E., 2004. Uluslararası Tarım Politikalarının Türkiye Tarımsal Üretim ve Pazarlama Sisteminde Meydana Getirdiği Değişiklikler. IV. Tarım Ekonomisi Kongresi, Tokat, s.26-36
- ANONİM, 2002a. Rakamlarla Türkiye Ekonomisi. İstanbul Ticaret Odası Yayınları Yayın No:2002/21, İstanbul. s.23-54
- ANONİM, 2002b. Sayılarla Türkiye Ekonomisi, Gelişmeler (1980-2001), Tahminler (2002-2005). Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara, s.21-38
- ANONİM, 2002c. Türkiye Dış Ticaret Stratejisi. Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, s.121-129
- ANONİM, 2002d. Uluslararası Ekonomik Göstergeler. Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara, s.69-85
- ANONİM, 2002. İllere ve Bölgelere Göre Çeşitli Göstergeler. Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara, s.36-52
- ANONİM, 2002. Dış Ticaret Bülteni Haziran-Temmuz. Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, s.156-167
- ANONİM, 2002. Türkiye Tarımsal Kalkınma Stratejisi. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Yayınları, Ankara, s.54-63
- ANONİM, 2002. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı. www.tarim.gov.tr.
- ANONİM, 2002. Devlet Planlama Teşkilatı. www.dpt.gov.tr.
- ANONİM, 2002. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı. www.tarim.gov.tr
- ANONİM, 2003a. Türkiye Ekonomisindeki Gelişmeler (2003/II. Çeyrek) Hazine Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, s.256-286
- ANONİM, 2003b. Dış Ticaret Müsteşarlığı. www.dtm.gov.tr.
- ANONİM, 2003c. www.FAO.org.tr
- ANONİM, 2003d. Tarımsal Teknoparklar: Bir Model Önerisi. İstanbul Ticaret Odası Yayın No:2003-49, İstanbul, s.85-96
- ANONİM, 2003e. Gelişmiş Ülkelerde Tarım Piyasalarının Organizasyonu. İstanbul Ticaret Odası Yayın No:2003-53, İstanbul, s.63-76
- ANONİM, 2003f. www.Secitürk.org.tr.
- ANONİM, 2003g. Devlet Planlama Teşkilatı www.DPT.gov.tr
- ANONİM, 2003. Avrupa Birliğinde Üretim ve Hizmet Sektörleri. TC. Başbakanlık DTM Yayınları, Ankara, s. 65-76
- ANONİM, 2003. Ekonomik Göstergeler. Hazine Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, s.82-96
- ANONİM, 2003. 2003 Yılı Faaliyetleri. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Yayınları. Ankara, s.32-62
- ANONİM, 2004a. Devlet İstatistikleri Enstitüsü. www.die.gov.tr.
- ANONİM, 2004b. Ekonomik Rapor. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yayınları, Ankara, s.23-27
- ANONİM, 2004c. www.oecd.org.tr
- ANONİM, 2004d. Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri AB İle İlişkiler Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara, s.43-65

- ANONİM, 2004. Genişleme Sürecinin Avrupa Birliği Tarımı ve Ortak Tarım Politikası'na Etkileri. Türkiye IV Tarım Ekonomisi Kongresi, Tokat, 256-260
- ANONİM, 2004. Avrupa Birliğinin Ortak Tarım Politikası. İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 15 Soruda 15 AB Politikası serisi No:2, İstanbul, s.6-8
- ANONİM, 2004. AB'nin Ortak Balıkçılık Politikası. İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları Yayın No: 9, İstanbul, s.29
- ANONİM, 2004. Türkiye Ekonomisinin 80 Yılı. İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, s.120-169
- ANONİM, 2004. Hazine İstatistikleri. Hazine Müsteşarlığı (1980-2003), Ankara, s.160-172
- ANONİM, 2004. 2004 Yılı Faaliyet Raporu. Hazine Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, s.120-135
- ANONİM, 2004. 60 Soru, 60 Cevap Türkiye Tarımı, Sorunları ve Çözüm Önerileri, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, İstanbul, s.210-231
- ANONİM, 2004. Devlet Planlama Teşkilatı. www.dpt.gov.tr.
- ANONİM, 2004. www.apps.fao.org.tr
- ANONİM, 2004. www.europa.eu.int/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/04/32@Format=HTML,@aged=o@language=FN@guilanguage
- ANONİM, 2004. BundesministeriumKostenderErweiterung www.bundesministerium.de
- ANONİM, 2004. Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği. www.deltur.cec.eu.int
- ANONİM 2004. www.europa.eu.int/eur-lex/en/index.htm/
- ANONİM 2004. www.abgs.gov.tr.
- ANONİM, 2004. İstanbul Ticaret Odası Yayınları. İstanbul, s.69-75
- ANONİM, 2004. www.seciturk.org.tr
- ANONİM, 2004. Türkiye'de Tarımın Teşvikinde Doğrudan Gelir Desteği Sistemi ve Sonuçları. İstanbul Ticaret Odası Yayını, Yayın No: 2004-53 s.68
- ANONİM, 2005a. Devlet Planlama Teşkilatı. www.DPT.gov.tr
- ANONİM, 2005b. Ekonomik Göstergeler. İstanbul Ticaret Odası Yayın No:2005-10/01, İstanbul, s.74-83
- ANONİM, 2005c. Tarım Stratejisi (2006-2010) Tarım ve Köy İşleri Bakan'lığı Yayınları, Ankara, s.10-26
- ANONİM, 2005d. Devlet İstatistikleri Enstitüsü. www.DİE.gov.tr
- ANONİM, 2005e. www.ergunalm@dtm.gov.tr
- ANONİM, 2005. Aylık Ekonomik Göstergeler. Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, s.163-189
- ANONİM, 2006a. TİMPREPORT 2023'te Hedef. Türkiye İhracatçılar Meclisi Resmi Yayınları Sayı 22, İstanbul, s.94
- ANONİM, 2006. Türkiye Dış Ticaret Stratejisi (2005-2023). Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, s.49-60
- CANDAN, A., 2004. Avrupa Birliği'nin Ortak Tarım Politikası. İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No: 2, İstanbul, s.40-56
- DEMİRTAŞ, U., 2003. Teknolojik Gelişme Büyüme ve İstihdam. Milli Produktivite Merkezi Yayınları, Ankara, s.31-65
- DURAN, M., 2002. Türkiye'de Yatırımlara Sağlanan Teşvikler ve Etkinliği. Hazine Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, s.29-53

- ERTUĞRUL, C., 2002. Gündem 2000 Çerçevesinde AB Ortak Tarım Politikasının Yeniden Yapılandırılması ve Türkiye. Devlet Planlama Teşkilatı PLANLAMA dergisi özel sayısı, Ankara, s. 293-309
- GÜLÇUBUK, B., 2004. Türkiye’de Tarımın Teşvikinde Doğrudan Gelir Desteği Sistemi ve Sonuçları. Türkiye 5.6. Tarım Ekonomisi Kongresi, Tokat, s.322-330
- İNAN, İ., GAYTANCIOĞLU O., ERBAY, R., ve YILMAZ, F., 2003. Gelişmiş Ülkelerde Tarım Piyasalarının Organizasyonu. İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2003-53, İstanbul, s.142
- KARABAĞLI, A., ve ALPKENT, N., 2004. Türk Tarımının AB OTP’ sine Uyum ve GB İle İlişkisi. Milli Produktivite Merkezi Yayınları Yayın No: 573, Ankara, s.15
- ÖZKAYA, T., 2004. Türkiye’de Tarım Politikası Nereye Gidiyor? Tarım ve Köy İşleri Bakan’lığı, Ankara, s. 85-92
- SAYIN, C., ve TUFAN, A., 2004. Türkiye ve AB’de İzlenen Tarım Politikaları Başlıca Kısıtlar, Farklılıklar ve Uyum Önerileri. Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi 16-18 Eylül Tokat, s.12-18
- SAYIN, C., 2003. Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikaları. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yayınları, Ankara, s.126-140
- SÖNMEZ, A., 2004. Türkiye Ekonomisinin 80Yılı. İstanbul Ticaret Odası Yayınları Yayın No: 2004-28, İstanbul, s.55
- ŞAHİN, Y., 2002. Ülkemizde Tarım Sektörünün Yeri, Önemi ve Sektöre İlişkin Teşvik Uygulamaları. Hazine Müsteşarlığı Yayınları Araştırma ve İnceleme Dizisi No: 30, Ankara, s.36
- TİLMAÇ, F., ve ÇAKAR, M., 2003. Tarımsal Teknoparklar Bir Model Önerisi. İstanbul Ticaret Odası Yayınları Yayın No: 2003-49, İstanbul, s.69-73
- YAVUZ, F., TAN, S., TUNALIOĞLU, R., ve DELLAL, İ., 2004. Tarımsal Destekleme Politikalarının FEOGA Çerçevesinde Ortak Tarım Politikası’na Uyum. IV. Tarım Ekonomisi Kongresi, Tokat, s. 44-52

ÖZGEÇMİŞ

Tülay ŞEMSETTİNOĞLU, 1979 yılında ŞANLIURFA/Siverek'te doğdu. İlk ve orta öğrenimini Şanlıurfa'da, lise öğrenimini Tekirdağ'da tamamladıktan sonra 1998 yılında başladığı Harran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat bölümünden 2002 yılında mezun oldu.

2004 yılında Harran Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı'nda Yrd. Doç. Dr Tamer IŞGIN danışmanlığında yüksek lisansa başladı.

ÖZET

Üretim ve istihdamda başarıya güçlü ve sürekliliği sağlanmış bir ekonomi ile ulaşılabilir. Bu durum tarımsal üretim ve istihdam içinde geçerlidir. Güçlü ekonomilerin temeli ise çağdaş ve sürdürülebilir tarım politikalarından geçer.

Artık tüm politik süreçler gibi tarımsal üretim ve istihdam politikaları da uluslar üstü kuralların ve düzenlemelerin etkisi altındadır. Küreselleşme süreci ile birlikte dünya ekonomik ve ticari iklimi, korumacı politikaları geride bırakarak, ortak kuralların uygulandığı bir yapıya doğru çevrilmekte ve bu süreç global politikalarla derinleştirilmeye çalışılmaktadır. Tarımda da aynı süreç söz konusudur.

Uluslararası sistemde geçerli olan ve tarım politikalarını yönlendiren Dünya Ticaret Örgütü, dolayısıyla Dünya Tarım Örgütü tarım anlaşması kararları ve AB Ortak Tarım Politikaları, tüm ülkeler gibi ülkemizi de yakından ilgilendirmektedir. Türkiye’de tarımsal yapıda nitel ve nicel değişimler yaşanmaktadır. Değişimler ulusal politika önceliklerinden çok, uluslararası politik gereklere göre biçimlenmektedir. Kısaca global tarım politikaları düzenleyici bir tarzda ülkelerin tarım politikalarına yön vermektedir.

Günümüzde küreselleşme sürecinde teknolojik gelişmeler ve uluslararası ticaretteki gelişmeler üretimin talep doğrultusunda gerçekleşmesini sağlayacak politika önlemlerinin alınmasını ve bilgi akışının sağlanmasını gerektirmektedir. Türkiye de bu süreci yakalamak için uzun vadeli bir tarım stratejisi oluşturmuş ve bu konsept içerisinde tarımsal üretim ve istihdamı aşama aşama gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

Türkiye tarım stratejinin amacı; kaynakların etkin kullanımıyla ekonomik, sosyal, çevresel ve uluslararası yükümlülükler çerçevesinde kalitesi yüksek ve sürdürülebilir bir tarım sektörünün oluşturulmasıdır.

AB tarımında izlenen üretim- istihdam politikaları, Ortak Tarım Politika’larının bir sonucudur. Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ise uygulanan politikalar içinde

en kapsamlı ve karmaşık olanıdır ve bu politikalar zaman içerisinde değişime uğramışlardır.

Ülkemizin tarım politikalarında ki doğru, sorunlarımızın içeriğinde gizlidir. Bu sorunlar; yatırımı gerçekleştirmede sermaye, uygulamada eğitilmiş insan, sürdürülebilir üretim teknikleri ve pazarlamadır.

Ülkemiz tarım sektörünün avantajları; ülkenin büyüklüğü ve konumu, yeraltı ve yerüstü su kaynaklarının yeterliliği ile dinamik nüfus yapısıdır. Dezavantajlarımız ise eğitim yetersizliği, tarım arazisinin aşırı parçalanmış olması ve geleneksel tarım uygulamalarıdır.

Tarımda bir geçiş dönemi süreci yaşamaktayız ve bu durum tarımsal sorunsalın en önde gelen nedenidir. Ülkemiz özellikle verimlilik ve rekabet gücünün artmasına imkân verecek etkin makine ve teknoloji kullanımı, kırsal ve tarımsal altyapının ve tarım işletmelerinin yapısının iyileştirilmesine ve tarım ürünleri fiyatlarının topluluk ve dünya fiyatlarına yaklaşmasına imkân verecek politikalara ağırlık vermek durumundadır.

SUMMARY

It is possible to reach the success in production and employment by a strong and sustainable economy. This is also true for agricultural production and employment. Strong economies necessitate contemporaneous and sustainable agricultural policies.

Agricultural production and employment policies as well are affected by international rules and regulations as all political processes. With globalization world economics and trade are becoming a system in which common regulations are in effect, and this process is now deepened using global policies. The same applies in agriculture as well.

World Trade Organization, effective internationally and directing global agricultural policies, thereby the decisions made in accordance with the WTO Agricultural Agreement and EU common agricultural policies highly concern our country as well as all other countries. Both qualitative and quantitative changes are due in Turkey's agricultural structure. These changes shape up according to international policy necessities rather than to national policy priorities. In short, global agricultural policies lead national agricultural policies in the manner of regulator.

In the course of globalization, technological and global trade developments necessitate taking policy measures to allow for demand-oriented production and the provision of information flow. To catch up with this progression, Turkey has developed a long term agricultural strategy and, within this concept, made an attempt to realize gradually agricultural production and employment.

The objective of Turkey's agricultural strategy is to create an environment for the formation of a high quality and sustainable agricultural sector under the framework of economic, social, environmental, and international obligations through efficient resource allocation.

EU agricultural production and employment policies are a result of common agricultural policies. EU common agricultural policy is the one most comprehensive as well as complicated among the policies applied and these policies have changed in the course of time.

The direction of our national agricultural policies is hidden in the content of our problems. These problems include capital for investments, practically educated human capital, sustainable production techniques and marketing.

The advantages of our nation's agricultural sector include the size and location of our country, the adequacy of surface and subsurface water resources and the dynamic population structure. Our disadvantages are inadequate education, over-division of farmland and conventional farming techniques.

We have been undergoing a transition period in agriculture and this situation is the leading cause of agricultural problematics. Turkey is now in a position to promote policies which allow especially for a) increases in productivity gains and rivalry power, b) improvements of rural/agricultural infrastructure as well as farm enterprise structure, and c) provisions of reducing the unfavorable price gap between domestic and foreign farm products